M. T. B. COLLEGE, SURAT

Manuscripts Library

No. Ref.
Ser. 313

Title Dwarka Mahatmya

Jate

313

Dwaraka Mahatmya	: Title
(Skanda Purāṇa)	: Author
	: Editor
	: Year, Vols.
	: Publisher
313	: Remarks

॥ॐ नमः श्रीकृष्णाय॥ मार्कंडेय उवाच॥ द्वारकायाश्च माहात्म्यं इंद्रद्युम्न
निबोध मे। कलौ निवसते यत्र क्लेशहा रुक्मिणीपतिः॥१॥ कलौ कृ
ष्णस्य माहात्म्यं ये शृण्वंति पठंति वा। न तेषां विद्यते वासो यमलोके
गुणोत्कं॥२॥ नित्यं कृष्णकथा यस्य प्राणादपि गरीयसी। न तस्य
दुर्लभं किंचिदिह लोके परे नृप॥३॥ मन्वंतरसहस्रेषु काश्यां वा य
त्फलं लभेत। तत्फलं द्वारकावासे वसतां पंचभिर्दिनैः॥४॥ कलौ नि
वसते यस्तु श्वपचो द्वारकां यदि। यतीनां गतिमाप्नोति इत्याह देवः प्रजा
पतिः॥५॥ द्वारकां गच्छमानस्य प्रत्यहं नरकायकः। फलमाप्नोति म
नुजः कुरुक्षेत्रसमुद्भवं॥६॥ सोमग्रहे कृते तेनापि यत्फलं सोमनाय
के दृष्टे तत्फलमाप्नोति द्वारवत्यां दिने दिने॥७॥ पुष्करे कार्तिकीं स्नायत

नं ॥२॥

फलं वर्षकोटिभिः। तत्फलं द्वारकावासे प्रत्यहं द्वाकायकः॥८॥ अवंत्यां
यत्फलं प्रोक्तं मन्वंतरशतैर्नृप। तत्फलं द्वारकावासे दिनैकेन प्रजाय
ते॥९॥ द्वारकायां दिनैकेन दृष्टे देवकिनंदने। फलं कोटिगुणं ज्ञेयं व्रत
लक्षशतोद्भवं॥१०॥ कलौ निवसतां भूप धन्यास्तेषां मनोरथाः। कृ
ष्णस्य दर्शने नित्यं द्वारकागमने मतिः॥११॥ एकामपि हि द्वादशीं तु यः
करोति नरोत्तमः। कृष्णस्य संनिधौ भूप द्वारकायाः फलं शृणु॥१२॥
धन्यास्ते कृतपुण्यास्ते वंद्यास्ते लोकपावनाः। दृष्टं कृष्णमुखं ये तु पा
पकोटियुतापहं॥१३॥ यत्फलं व्रतसंयुक्तैर्वासरैः कृष्णसंज्ञकैः। य
ज्ञैर्दानैर्ददद्भिश्च द्वारकायां तदेकया॥१४॥ क्षीरस्नानं प्रकुर्वंति ये नराः
कृष्णमूर्द्धनि। शताश्वमेधजं पुण्यं बिंदुना बिंदुना स्मृतं॥१५॥ क्षीराद्द

शगुणं दध्नस्तु तु चैव दशोत्तरं । घृताद्दशगुणं क्षौद्रं क्षौद्राद्दशगुणोत्तर
॥१५॥ पुष्पोदकं च रत्नौघं वर्द्धते च दशोत्तरं । मंत्रोदकं च गंधोदं तोये
वन्नपसत्तम ॥१६॥ इक्षुरससमुद्भूतं दशवाजिमखैः समं । तथैव
तीर्थनीरं तु फलं संप्रच्छति नृपाधिप ॥१७॥ स्नपनं सहस्रं देवस्य यः करो
ति स्वशक्तितः फलमाप्नोति मंत्रोक्तं निःकामो मुक्तिनिःसद ॥१८॥
सहस्रस्नानाद्गात्रे च वस्त्रेण परिमार्जति । तस्य लक्षार्जितस्यापि न
व ते पापमार्जने ॥२०॥ स्नापयित्वा जगन्नाथं पुष्पमालावरोहणं कु
रुते प्रतिपुष्पं तु स्वर्णनिष्कायुतं फलं ॥२१॥ स्नानकाले तु सहस्रस्य च्छ ॥२२॥
गरुडहस्ते तु यः प्रविष्टे नासिकागंधे पापं जन्मायुतं व्रजेत् ॥२२॥
स्नानकाले तु सहस्रस्य शंखवादीनां तु वादनेन कुरुते ब्रह्मलोके तु वस

ते ब्रह्मवासरं ॥२३॥ स्नानकाले तु देवस्य पंचगव्यामृतसहस्रकं प्रत्य
हे लभते पुण्यं कपिलागोशतोद्भवं ॥२४॥ फलमेतन्महीपाल गीता
याः परिकीर्तितं गजेंद्रमोक्षणेनैव स्तवराजेन कीर्तितं ॥२५॥ स्तवैः
रुचिरैस्तैरन्यैः पठितैश्च नराधिप । तोषमाप्नोति देवेशः सर्वान् कामा
न्प्रयच्छति ॥२६॥ किं पुनर्वेदपाठेन तु स्नानकाले करोति यः । तदा यद्द
वते पुण्यं न ज्ञातं नरनायकः ॥२७॥ मंत्रं च नामसहस्रं च वाणी हस्ते जल्प
ति श्रद्धया मुक्तेनं परं तस्य यो नित्यं त्वस्य निर्गमी ॥२८॥ स्नानकाले तु
संप्राप्ते सहस्रस्याये तु नर्तनं । गीतं चैव पुनः स्तवं स्तवं च वेदनेन क्षि
॥२९॥ स्नानकाले तु सहस्रस्य जयशब्दं करोति यः करतालैन संयुक्तं
गीतं नृत्यं प्रकुर्वते ॥३०॥ नो स्नानशायी भवति मातुरंकेन रंध्रसु

णा न वसति तस्य यः कल्पैर्मनुसंख्यया ॥३१॥ चंदनागुरुमिश्रेण
कुंकुमेन सुगंधिना ॥ विलेपयति यः कृष्णं कर्पूरमृगनाभया ॥३२॥ क
ल्पे तु नवने विष्णोर्वसते पितृभिः सह ॥ प्रत्यकचंदनादीनां इंद्रद्युम्न
न चान्यथा ॥३३॥ नानादेशसमुद्भूतैः सुवस्त्रैश्च सुकोमलैः ॥ धूपयित्वा
सुगंधैश्च परिधापयति मानवः ॥३४॥ मन्वंतराणि वसते तेतु संख्या
हरेर्गृहे ॥ स्वशक्त्या देवदेवेशं भूषणैर्भूषयंति ये ॥३५॥ हेमजै रत्नजैः
सुचित्रैः मणिजैश्च सुशोभनैः ॥ तेषां फलं शतानंदन रुद्रो वासवादयः
॥३६॥ जानंति मुनयो नैव वर्जयित्वा तु माधवं ॥ येर्पयंति जगन्नाथं स ॥३॥
म्यक् कलिमलापहं ॥३७॥ केतकीतुलसीपत्रैः पुष्पैर्मालतिसंभवैः
तद्देशसंभवैश्चान्यैः कुसुमैर्भूरिशिल्पिभि ॥३८॥ एकैकनरपत्राद्दलदं

नारत्नातसन्मितां ये कुर्वंति नराः पूजां स्वशक्त्या रुक्मिणीपतेः ॥३९॥ क्री
डंति देवतालोके मन्वंतरशतानि च ॥ यः पुनः तुलसीपत्रैः कोमलैर्मं
जरीयुतैः ॥४०॥ पूजयेत्श्रद्धयापन्नु कृष्णं देवकीनंदनं ॥ या गति
र्योगयुक्तानां या गतिर्यज्ञशीलिनां ॥४१॥ या गतिर्दानशीलानां या ग
तिस्तीर्थसेविनां ॥ या गतिर्नित्यभक्तानां द्वादशीवेधवर्जितां ॥४२॥ कु
र्वतां जागरं विष्णोर्नृत्यतां गायतां फलं ॥ वैष्णवानां तु भक्तानां यत्फलं
देववेदिनां ॥४३॥ परतां वैष्णवेशानां वैष्णवानां तु यच्छतो तुलसी
मालया कृष्णपूजिते रुक्मिणीप्रिये ॥४४॥ फलमेतन्महीपाल यच्छ
तेनात्र संशयः ॥ यथा लक्ष्मीः प्रिया विष्णोः तुलसी च ततोधिका ॥४५॥
यत्र यत्र स्थितो विष्णुः तुलसीदलमालया ॥४६॥ पूजिते द्वारकापु

एवं समग्रयच्छतिकलौ॥ यो र्चयेत्केतकीपत्रैः सहस्रं कलिमलापहं॥
४७॥ पत्रे पत्रेऽश्वमेधस्य फलं यच्छति निर्नुज॥ यो र्चयेन्मालतीपुष्पैः
सहस्रं त्रिभुवनेश्वरं॥४८॥ तेनाप्तं नास्ति संदेहो यत्फलं दुर्लभं हरेः॥ कु
ङ्कुमालोद्भवैः पुष्पैः या र्चयेत्तरुक्मिणीपतिं॥४९॥ स कल्पं हरिणा राजेन्द्र
सहस्रतुल्यान्नवतिति॥ साज्येन गुग्गुलेनापि सुगंधेन जनार्दनं॥५०॥
धूपयित्वा नरो याति पदं नृपसदाशिवं॥ यो ददाति महीपाल सहस्रस्या
ग्रे तु दीपकं॥ पातकं तु मुसज्य ज्योतिरूपं लभेत्पदं॥ घोरे सहस्रस्य यो
नित्यं दीपमालां करोति हि॥५२॥ सप्तद्वीपावतीराज्ञा दीयेदीपफलं ॥४॥
लभेत नैवेद्यानि मनोज्ञानि सहस्राय विनिवेदयेत्॥५३॥ कल्पांतं
तत्पितृगणां तृप्तिर्भवति शाश्वती॥ फलानि यच्छते यो वै सुदुग्घानित

रेश्वर॥५४॥ कल्पांते जायते तस्य सफलाः सुमनोरथाः॥ तांबूलं च सक
र्पूरं सपूगं नरनायक॥५५॥ सहस्राय यच्छते यो वै पदं तस्य त्रिदैवतं।
सनीरं करकोपेतं कुंभं च सहस्राग्रतो न्यसेत्॥५६॥ कल्पांतं न जलापे
क्षां कुर्वंति च पितामहाः॥ व्यंजनेनाप्यवस्त्रेण सुगंध्यां मातरिश्वना॥
॥५७॥ देवदेवस्य राजेन्द्र कुरुते श्रमवारिणं॥ तत्कुलं यमलोके तु रा
मते नारकोदधि॥५८॥ वायुलोकान्महीपाल न पुनर्विघ्नते गतिः॥
सहस्रं वेश्मनि यः कुर्यात्सधूपं पुष्पमंडपं॥ स पुष्पकविमानेस्तु का
टिभिः क्रीडते दिवि॥ व्येचेच्चामरवातेन सहस्रायुस्तोषयेन्नरः॥५९॥ त
स्योत्तमांगं देवेशस्तु विलोक्य सुखेन वै॥ यः कुर्यात्सहस्रं तु वने कदली
स्तंभशोभितं॥६०॥ नंदते वासरैर्युक्तं स्वागतं तस्य देवराट्॥ सहस्र

ध्वजं यः प्रकुरुते पताकै रूपशोभितं ॥६१॥ सुदर्शैः सूर्यलोके तु वसते ना-
त्र संशयः । धूपचंदनमालाभिः कुरुते हंससध्वनि ॥६२॥ देवकन्या-
सु तैलदीपैः सेव्यते सुरनायकैः ॥ ध्वजामारोपयेद्यस्तु प्रासादोपरि शोभि-
तः ॥६४॥ तस्य ब्रह्मपदे वासः क्रीडते ब्रह्मणा सदा । प्रांगणे वर्णकोपे-
तैः स्वस्तिकैश्च समन्वितं ॥६५॥ देवदेवस्य कुरुते क्रीडते तु स वनेत्र-
यो । यो दद्यात्पुष्पप्रकरं मंडपे रुक्मिणीपतेः ॥६६॥ देवोद्यानेषु सार्व-
षु क्रीडते यवद्भूधराः । दद्याच्चंद्रातपं यस्तु तस्योपरि निरंतरं ॥६७॥
प्रासादे सहस्रदेवस्य चित्रकर्म करोति यः । वसते रुद्रलोके तु याव- ॥५॥
त्तिष्ठति द्वारका ॥६८॥ वसते सोमलोके तु यावत्तिष्ठति द्वारका । छत्रे ब-
हुशिलाकं तु किंकिणीवस्त्रगुंफितं ॥६९॥ चामरैः सहितः सर्वैः क्रीड-

ते पितृभिः सदा । दद्यान्नरविरीवारे तु स्नापयन्नरनायकः ॥७०॥ सत्कृ-
तो धनदेनैव वसते ब्रह्मवासरं । पंचामृतादिकं पूपद्यलं ते सहस्र-
मूर्द्धनि ॥७१॥ आरात्रिकं प्रकुर्वाणो मोदते सहस्रसंनिधौ । दीप्तिमतं
सकर्पूरं करोत्यारात्रिकं नृप ॥७२॥ सहस्रस्य वसते लोके सहकल्या-
निमानवः । शौरविसर्जानुयोनी रंभामयेकैरावोपरि सन्निधौ वस-
ते विष्णोः कल्पांते हीरवासरे ॥७३॥ एवं दंडवत्कः सहस्रस्य यः करोति प्र-
दक्षिणां । पदं पदं तामसहस्रे तु स्नवमन्यत्य नृप ॥७४॥ सप्तद्वीपावती-
पुण्यं लभते तु पदे पदे । कुर्याद्दंडवन्नमस्कारमश्वमेधयुतैः समं ।
॥७७॥ सहस्रं सेतोषयेद्यस्तु सुगीतमधुरध्वनिः । सामवेदफलं तस्य जाय-
ते नात्र संशयः ॥७८॥ यो नृत्यति प्रहृष्टात्मा भावैर्बहु सुभक्तितः ॥

सन्निर्दहति पापानि मन्वंतरशतान्यपि॥७९॥ सहस्राग्रतो महान्नस्य।
कुर्यात्पुस्तकवाचनं। प्रत्यक्षरं लभेत्पुण्यं कपिलाशतदानजं॥८०॥
ऋग्यजुःसामगैर्वाप्रैः सहस्रं संतोषयंति ये। कल्पांते ब्रह्मलोके च व
संति द्विजसत्तमाः॥८१॥ योगशास्त्राणि वेदांतान्योगिनः सहस्रसन्नि
धौ। पठंति रविबिंबं तु भित्वा यांति हरेः पदं॥८२॥ गीतानामसहस्रं तु
स्तवराजमनुस्मृतिः। गजेंद्रमोक्षणं चैव सहस्रख्यातीव दुर्लभं॥८३॥
श्रीमद्भागवतं यस्तु पठेत्सहस्रसन्निधौ। कुलकोटिशतैर्युक्तो क्रीडते
योगिभिः सह॥८४॥ यः पठेत् रामचरितं भारतं व्यासभाषितं। पुराणं ॥८६॥
नित्यमहीपाल प्राप्नोति मुक्तिं न संशयः॥८५॥ द्वादशी वासरे प्राप्ते एवं
कुर्वंति ये नराः। गीतकेशातसाहस्रैः पुण्यं यच्छति केशवः॥८६॥ जा।

गरे कोटिगुणितं पुण्यं भवति भूमिप। वसतां द्वारकावासे प्रत्यहं लभ
ते फलं॥८७॥ गोमतीतीरस्थितानां सहस्रवक्त्रावलोकिनां। दर्शनात्पा
तकं तेषां यांति वर्षशतार्जितं॥८८॥ धन्यास्ते मानुषा लोके गोमत्यु
द्धिवारिणा। तर्पयंति पितॄन्देवान्गंगाद्वारवती कलौ॥८९॥ गंगा
द्वारे प्रयागे च गयायां कुरुजांगले। पुष्करे तु प्रभासे तु शुक्लतीर्थे च
श्रीस्थले॥९०॥ स्नानेन पुण्यदानेन पितॄणां तर्पणेन ते। तृप्तिर्भवति भू
पाल तथा गोमतिदर्शनात्॥९१॥ योजनैर्बहुभिस्तिष्ठन् गोमतीति च
वक्ष्यति। चांद्रायणसहस्रस्य फलं प्राप्नोति यन्नतः॥९२॥ धन्या द्वारव
ती लोके वर्त्तते यत्र गोमती। स्वयं च तिष्ठते यत्र नित्यं रुक्मिणीवल्लभः।
॥९३॥ न स्नांति ते गोमतीतीरे कलौ पापेन मोहिताः। न विष्यंति कथं तेषां

पापबंधस्य संक्षयं ॥१४॥ निर्मिता स्वर्गनिःश्रेणी कलौ ब्रह्मसेन गोमती ।
मनसः प्रीतिजननी जंतूनां नरसत्तम ॥१५॥ नेदृशं स्वर्गसोपानं ॥
दृश्यते गोमती समं सुखदं पापिनां पुंसां स्नानमात्रेण मोक्षदं ॥१६॥ गोम
तीनीरसंपृक्तो यत्र गर्जति सागरः । तत्र गच्छेन्नरव्याघ्र ब्रह्मस्त्रिःप्रति
यत्र वै ॥१७॥ यत्र चक्रांकिताः शैलाः गोमत्युदधिनिःसृताः यच्छंति
मुक्तिं तां मोक्षं तां पुरीं को न सेवते ॥१८॥ अष्टधा ध्वस्तां पुरीं लोके देवदा
नवराक्षसां शरणं देवतादीनां तां पुरीं को न सेवते ॥१९॥ या स्मृता क
लिकलिकालेषु पुण्यपापस्य संक्षयं । लब्धा यच्छति निर्वाणं तां पुरीं को ॥२०॥
न सेवते ॥२१॥ त्यजते यां कलौ नैव ब्रह्महा देवकीनंदनः । कर्मणा मनसा
वाचा तां पुरीं कः न वेदयेत् ॥ श्रीमार्कंडेय उवाच ॥ शृणु राजन् प्रवक्ष्या

मि कथां पापप्रणाशनीं । यां श्रुत्वा मुच्यते जंतुर्दुःखसंसारबंधनैः ॥३॥
अवंतिविषये पूर्वं ब्राह्मणो वेदपारगः । चंद्रशर्मेति विख्यातः शिवभ रो
क्तः सदानघ ॥४॥ मनसा कर्मणा वाचा नान्यं ध्यायेद्विना शिवं । वाद्भु
ताद्भुते नान्यन्न करोति नराधिप ॥५॥ नोपवासं हरिदिने कुरुते न व्रतं
द्विजः । विना चतुर्दशीं राजन्नान्यदेवसमुद्भवं ॥६॥ यत्र यत्र शिवक्षेत्रं
यत्र तीर्थं च शंकरं । तत्र गच्छति राजेंद्र वैष्णवं व्रजते न हि ॥७॥ प्रति
वर्षं च कुरुते सोमनाथस्य दर्शनं । न जहाति विशेषेण सोमपर्वं नरे
श्वर ॥८॥ एवं च कुरुतस्तस्य वर्षाणि नव सप्तति । गतानि तस्य राजें
द्र शिवभक्तिं प्रकुर्वतः ॥९॥ कदाचित् सोमपर्वापि गते सोमोपनायकं
नानादेशान्महीपालाः असंख्याताश्च मानवाः ॥१०॥ गताः शंखपुरीं स

वैदृष्ट्वा सोमेश्वरं प्रभुं ॥ आहूतस्तैस्तैश्चंद्रशर्मा निगतो द्वारकां पुरीं ॥ ११ ॥ शि
वक्षेत्रात्परं तीर्थं नास्ति मन्ये जगत्त्रये ॥ नान्यो देवो मया ज्ञातः शंकराद्देव
नायकात् ॥ १२ ॥ विना वै चंद्रशर्माणं गता न्ये द्वारकां पुरीं ॥ अन्यस्मिन् दिव
से राजन्नगच्छं ततः स्वगृहं प्रति ॥ १३ ॥ चक्रुस्ते दर्शनं स्वप्ने चंद्रशर्मा पितामह
हाः ॥ प्रेतभूता महाकायाः क्षुत्क्षामातीव भीषणाः ॥ १४ ॥ दृष्ट्वा स्वप्ने महारौ
द्रान् नमितो सौ प्रचकंप च ॥ १५ ॥ चंद्रशर्मोवाच ॥ के यूयं विस्मिताकारा जंतू
नां च भयावहाः ॥ दृष्ट्वा समुद्भवा जीवा न दृष्टा न श्रुता मया ॥ १६ ॥ प्रेता ऊ
चुः ॥ तनय कुरु विप्रेंद्र तव पूर्वे पितामहाः ॥ आयातास्तव समीपे तु महदुः
खेन पीडिताः ॥ १७ ॥ चंद्रशर्मोवाच ॥ दृष्टं दत्तं तपस्तप्तं हुतं नवद्धि मीत्पितामहैः ॥ ॥ ८ ॥
प्रेतत्वे कारणं किं स्यात् भवतां विस्मयो मम ॥ १८ ॥ प्रेता ऊचुः ॥ शृणु पुत्र प्र

वक्ष्यामि प्रेतयोनेस्तु कारणं ॥ वासरं वासुदेवस्य सदा विद्धं कृतं पुरा
॥ २० ॥ प्रेतत्वं तेन संप्राप्तमस्माभिः शृणु पुत्रक ॥ विशेषेण कृता रात्रौ
विद्धं जागरणं हरेः ॥ २१ ॥ पतनं नरके घोरे भविष्यति न संशयः ॥ त्वया
सह न संदेहो यावदाभूतसंप्लवं ॥ २२ ॥ चंद्रशर्मोवाच ॥ मया संतोषितो
देवो भक्त्या त्रिपुरनाशनः ॥ प्रदास्यामि गतिर्नूनं प्रेतत्वं नागमिष्यति ॥
२३ ॥ प्रेता ऊचुः ॥ हरिभक्तिविहीनानां द्वादशीव्रतवर्जितानां नाशं नो या
ति प्रेतत्वं हरि तैः शंकरादिभिः ॥ २४ ॥ प्रायश्चित्तं विना पुत्र द्वादशीवध
संभवे आपन्ने गच्छते नूनं प्रेतत्वे नैव गच्छति ॥ २५ ॥ प्रायश्चित्ते सदा पु
त्र हज्यमाने पिशाचकैः ॥ विना केशवपूजायां पापं भवति गोवधं ॥ २६ ॥
प्रथमं केशवं पूजा पश्चाद्देवं महेश्वरं ॥ पूजनीया स्वभक्त्या वै यच

न्येसंतिदेवता॥२७॥मूलाछागवाप्रद्युम्नवाभ्यवतिबहुशास्तुतावासु
देवात्समुद्भूतंजगदेतच्चराचरं॥२८॥तस्मान्मूलेपरित्यज्यद्युम्नवौने
वार्चयेद्बुधः॥विशेषेणजगन्नाथंत्रैलोक्याधिपतिंशुभं॥२९॥तद्दिने
येनकुर्वंतिसम्यक्देवदर्शनंधिते॥सत्यंपतनसंदेहःप्रेतत्वंयातिपु
त्रक॥३०॥हव्यंदेवानगृह्णंतिकव्यंनपितरस्तथा॥नप्रजारह्नितेशै
वीश्वास्करीनपितामहा॥३१॥प्रेतत्वंयेप्रकुर्वंतिसत्यंल्पंवासरद्दरः॥
पूर्णमासीद्वयेप्राप्तेराकामग्निविवर्द्धिता॥३२॥विशेषेणतुवैशाखी
शुद्धादीनांप्रशस्यते॥वैशाखेचतृतीयायांपूर्वविद्धांकरोतिच॥३३॥ ॥११॥
हव्यंदेवानगृह्णंतिकव्यंचैवपितामहाः॥यत्रदेवानगृह्णंतिकव्यंतत्र
पितामहाः॥३४॥तस्मात्कार्यातृतीयानपूर्वविद्धाबुधैर्नरैः॥[illegible]कुरुतेय

दिमोहाद्वाप्रेतत्वंयात्यसंशयंसुत॥३५॥नाप्नुयातिफलंतैःपुण्यैःबहुशास्त्रीयैं
सवैनैः॥दर्शंचपूर्णमासीचपित्रोःसांवत्सरंदिनं॥३६॥पूर्वविद्धमकुर्वा
णोनरकेप्रतिपद्यते॥दर्शंचपूर्णमासीचसाग्निकैःपूर्णसंयुता॥३७॥
कर्तव्यानाग्निहीनैस्तुपुनराहप्रजापतिः॥हत्यादेतुपुनःप्रोक्तापरका
लव्यापिनीतिथिः॥३८॥श्राद्धंतत्रप्रकर्तव्यंह्रासवृद्धीनकारणं॥यथो
क्तेमनुनापुत्रवेदोतेर्नाष्यकारिभिः॥३९॥तत्प्रमाणप्रकर्तव्यंप्रेतत्वेन
वत्तेन्यथा॥एतैःप्रकारैःप्रेतत्वंप्राणिनोभवतेतुवै॥४०॥प्रणम्यसोम
नाथंतुयात्रेहंयानगच्छति॥तस्यस्यदर्शनाद्यायतस्यकिंभवतेफ
लं॥४१॥कथ्यतेपरमामूर्तिहरिरीश्वरसंस्थितः॥विभेदेनात्रकर्तव्यो
यथाशंभुस्तथाहरिः॥४२॥तस्यस्यसोमनाथस्यनांतरंदृश्यतेक्वचित्

यात्राश्रीसोमनाथस्यसंपूर्णांलक्षदर्शनात् ॥४३॥ तस्माद्दुत्रयतःपु
त्रगंतव्यंनात्रसंशयः ॥ दृष्ट्वासोमेश्वरंदेवंगंतव्यंद्वारकापुरी ॥४४॥
प्रभासेसोमनाथस्यलिंगमध्येव्यवस्थितः ॥ स्वयंतिष्ठतिपुण्यात्मा
नोगंगरूपतिकेशवः ॥४५॥ दृष्ट्वासोमेश्वरंदेवंद्वारकांननरोगतः ॥ प
तनंनरकेघोरेपितृणांचनविष्यति ॥४६॥ विशेषेणत्वयावत्सनत्
तेद्वादशीव्रतं ॥ व्रतंचतेयदस्मान्निस्तत्कृतंवेधसंयुतं ॥४७॥ निर्गमं
यमलोकाच्चतदस्माकंनदृश्यते ॥ चंद्रशर्मोवाच ॥ यदितातमयाज्ञा
नात्नकृतंद्वादशीव्रतं ॥ कस्मात्कृतंसशल्यंतुत्वंवदद्विर्द्वादशीव्रतं ॥
४८ ॥ कुविप्रैस्तुदेवज्ञैः शुक्रमोयाविमोहितैः ॥ कारापिताहेतुअकै ॥१०॥
ऽस्तुप्रेतयोनिनिमांगताः ॥४९॥ दत्तंतत्संदुतंजंनंचस्माकंविफलंग
तं ॥

संप्राप्ताःप्रेतयोनिंतुसशल्यात्द्वादशीव्रतात् ॥५०॥ सशल्यंयेप्रकुर्वं
तिवासरंकेशवप्रियं ॥ तेषांपितामहाःस्वर्गात्प्रेतत्वंयातिपुत्रक ॥५१॥
चंद्रशर्मोवाच ॥ प्रेतत्वंनाशमायातिकथंयंतुपितामहाः ॥ कर्मणा
केनतद्ब्रूतंयद्वाहंकरवामितत् ॥५२॥ प्रेताऊचुः ॥ मागयोयोमाध
यागेतुपुष्करेतुकुरुजांगले ॥ नायोध्यामवंत्यायांमथुरायांनचार्बुदं
॥५३॥ नचान्यतीर्थलिंगेषुवर्जयित्वाचगोमती ॥ गंगांसारस्वतंचैव
नार्बुदंनैवपुत्रक ॥५४॥ यादृशंगोमतीनीरंकलौप्रेतत्वनाशनं ॥ गो
मतीनीरदानेनतत्सहस्रवत्क्षावलोकने ॥५५॥ प्रेतत्वंनाशमायातितत्
पितृणांकलौयुगे ॥ प्रेतत्ववर्जितानोतुगोमतीनीरदानतः ॥५६॥
विनापिंडप्रदानाच्चमुक्तिर्भवतिशाश्वती ॥ दृष्टेलक्षसमुत्थपुत्रदर्शो

मीवेधसंत्तवे॥५७॥ पापप्रनाशमायातिपुनर्नकुरुतेयदि॥ गोमती
नीरसंपर्कात्तल्लक्ष्मवक्त्रावलोकनात्॥५८॥ विलयंयांतिपापा
निजन्मकोटिकृतान्यपि॥ व्यासेन्यासिनांपुण्यंवयावनचारि
णां॥५९॥ सत्रास्यंवासरेविष्णोःकुर्वंतियदिपुत्रक॥ तस्माद्दुष्टनु
खंपक्षपूर्णचंद्रसमप्रभं॥६०॥ नकृतेवासरेविष्णोःनकृतेकेशवा
र्चने॥ यत्पुण्यंशिवतीर्थेषुगत्वापुण्यमुपार्जितं॥६१॥ तद्व्यर्थंसकलं
जातंविनाकेशववासरात्॥ विनाकेशवपूजायाःशोकरोयस्त्वपार्जि
र्जितः॥६२॥ तत्पुण्यंविफलंजातंप्रेतयोनिंगमिष्यसि॥ संपूर्णंतिवपु ॥११॥
ण्यंतुवारकांलक्ष्मदर्शनात्॥६३॥ तत्पुण्यंविफलंजातंप्रेतयोनिंग
मिष्यति॥ दृष्ट्वासोमेश्वरंदेवंलक्ष्मंयदिनपश्यति॥६४॥ यात्राफलेन

प्राप्नोतिवदंत्येवंस्वयंशिवः॥ दृष्ट्वोदंतैर्नसंदेहोयैःकृतंलक्ष्मदर्शनं॥६
६॥ एकादश्यांनिसंदेहोममलक्ष्मस्यनांतरे॥ दृष्ट्वासोमंद्वारकांगत्वाक
रीत्यलक्ष्मदर्शनं॥६७॥ दृष्ट्वाकृष्णंतुमांपश्येत्यात्रातीवमहाफला॥
लक्ष्मदर्शनपूतात्मायोमांपश्यतिमानवः॥६८॥ नतस्यपुनरावृत्ति
ममलोकाच्चवैष्णवात्॥ इत्याहदेवदेवेशःस्वयंसोमपतिःपुरा॥६९॥
विप्राणांकृतमस्माभिःवदतांचपुरःसुत॥ तस्माद्यात्राद्वयाणांर्थंकु
रुलक्ष्मस्यदर्शनं॥७०॥ अन्यथायात्रस्यसेयोनिंपैशाचीयांरमोदिनी॥
सतापराधेप्यपियदाकुरुतेलक्ष्मदर्शनं॥७१॥ मुच्यतेनात्रसंदेहःपा
पैर्जन्मायुतःकृतैः॥ पूजितेदेवदेवेशेलक्ष्मेदेवकीनंदने॥७२॥ पूजिता:
देवताःसर्वाब्रह्मरुद्रेन्द्रकादिकाः॥ विनालक्ष्मस्यपूजायांरुद्राद्याश्च

दिवौकसः पूजितानैव कुर्वंति पुष्टिं तु प्रपितामह ॥ ७३ ॥ तस्माद्द्वार
वतीं गत्वा कृष्णस्य दर्शनं कुरु । प्रेतयोनिविनिर्मुक्ता यास्यामः परमां
गतिं ॥ ७४ ॥ गोमतीनीरजातानि यस्यांगानि कलौ युगे । पुनर्न योनिं क्र
मणं दृष्टं मुनिभिः पुत्रक ॥ ७५ ॥ ताडितापादयुग्मेन गोमतीनीरविप्रु
षः । अगतीनां प्रकुर्वंति गतिं वै ब्रह्मवादिनो ॥ ७६ ॥ यः पुनः कुरुते श्रा
द्धं गोमत्युदधिसंगमे । पितॄणां जायते तृप्तिर्यावदाभूतसंप्लवं ॥ ७७ ॥ स
सागरधरायां च सर्वतीर्थेषु यत्फलं । वासरैकेन तत्पुण्यं द्वारकाकृ
ष्णसंनिधौ ॥ ७८ ॥ यत्फलं त्रिदशैर्दृष्टैः सर्वतीर्थसमुद्भवैः । तत्फलं ल ॥१२॥
भते सर्वं द्वारकायां दिने दिने ॥ ७९ ॥ तीर्थकोटिसहस्रैस्तु कृतैः श्रा
द्धैस्तु यत्फलं । पितॄणां तत्फलं प्रोक्तं गोमतीनीरतर्पणात् ॥ ८० ॥ यती

नां तोयदानेन यत्फलं तेन कृष्णमंदिरे । सिक्ते सिक्ते भवत्यत्रीति पितॄणां युगसं
ख्यया ॥ ८१ ॥ धन्यास्ते मानवाः पुत्र वसंति भ्रुपदादयः । द्वारकायां
गतियोतिवसंति यत्र योगिनः ॥ ८२ ॥ त्रिकालं ये प्रपश्यंति मुखं कृ
ष्णस्य प्रत्यहं । न तेषां पुनरावृत्तिः कल्पकोटिशतैरपि ॥ ८३ ॥ कौपीना
च्छादनं छत्रं पादुके च कमंडलुः । दत्त्वा संन्यासिनो याति सप्तकल्पानि त
त्पदं ॥ ८४ ॥ या नारी विधवा भूत्वा कुरुते द्वारकाश्रयं । कल्पायुतसहस्रं
तु नयते परमं पदं ॥ ८५ ॥ पुत्रेणापीह किं कार्यं न गतो द्वारकां पुरीं । ना
री पुत्ररता द्वैका गत्वा कृष्णपुरीं व्रजेत् ॥ ८६ ॥ कृष्णं कृष्णपुरीं गत्वा
यो र्चयेत्तुलसीदलैः । प्राप्तजन्मफलं तेन तारिताः प्रपितामहाः ॥ ८७
तुलसीदलमालां तु कृष्णोत्तीर्णां तु यो वहेत् । पत्रे पत्रेऽश्वमेधानां द

ज्ञानां लभते फलं ॥८८॥ तुलसीकाष्ठसंभूतां यो मालां वहते नरः ।
फलं यच्छति दैत्यारिः प्रत्यहं द्वारकोद्भवं ॥८९॥ निवेद्य केशवे मालां
तुलसीकाष्ठसंभवां । वहते यो नरो भक्त्या तस्य नैवास्ति पातकं ॥
९०॥ सदा प्रीतमनास्तस्य कृष्णो देवकिनंदनः । तुलसीकाष्ठसंभू
तां यो मालां वहते नरः ॥९१॥ प्रायश्चित्तं न तस्यास्ति नाशौचं तस्य वि
ग्रहे । तुलसीकाष्ठसंभूतं शिरसा बाहुभूषणं ॥९२॥ वसते यस्य
मर्त्यस्य देहे तस्य सदा हरिः । तुलसीकाष्ठमालां यो भूषितः पुण्यमा
चरेत् ॥९३॥ पितॄणां देवतानां च कृतं कोटिगुणं कलौ । तुलसीका ॥१३॥
ष्ठमालां तु प्रेतराजस्य दूतकाः ॥९४॥ दृष्ट्वा दूरेण नश्यंति वातोद्धू
तं यथा तूलकं । वदंति काष्ठैर्ग्रह्येयस्य पत्रपुष्पमथार्द्रकं ॥९५॥ भ

वते तनुर्गेहे नैव पापसंक्रमणं कुतः । हरते नात्र संदेहो कथितं ब्रह्म
वादिभिः ॥९६॥ तस्मान्माला त्वया कार्या तुलसीकाष्ठसंभवा । हरते नो
त्र संदेहो ऐहिकामुष्मिकीपरां ॥९७॥ ब्राह्मणाद्या यते नैव भक्ति हस्र
सुनिश्चला । तुलसीकाष्ठमालायां भूषितो भ्रमते यदि ॥९८॥ दुःस्वप्नं
दुर्निमित्तं च न भयं शात्रवं क्वचित् । स्त्र वा वै तीर्थसंन्यासं यतिर्वैश्यपोथ
वा स्त्रियः ॥९९॥ जीवन्मुक्तः कलौ ज्ञेयः कुलकोटिसमन्वितः । भ्रमयंति
न ये मालां हेतुकाः पापमोहिताः ॥१००॥ नरकान्न निवर्तंते दग्धाः को
पाग्निना हरेः । उन्मीलिनिवंजुली च त्रिस्पृशा पक्षवर्द्धिनी ॥१॥ त्वया पुत्र
प कर्तव्या जयेति विजया जया ॥ पापघ्नी चाष्टमी ह्येताः कार्य स्स्याती
व वर्द्धना ॥ स्तुता कलियुगे पुत्र द्वारकामोक्षदायिनी ॥२॥ इति श्री सो

पर्वणि द्वारकामाहात्म्ये प्रथमोध्यायः ॥ १ ॥ श्रीमार्कंडेय उ० ॥ पितृणां दे-
वरूपाणां श्रुत्वा वाक्यं महीपतेः । चंद्रशर्मा द्विजश्रेष्ठो द्वारकां समुपा-
गतः ॥ १ ॥ रुक्मिणीसहितः कृष्णो यत्र तिष्ठति प्रत्यहं । यत्र तिष्ठंति
तीर्थानि तत्रायातो द्विजोत्तमः ॥ २ ॥ यत्र तिष्ठति यज्ञाश्च यत्र तिष्ठंति दे-
वताः । यत्र तिष्ठंति ऋषयो मुनयो युगविक्रमाः ॥ ३ ॥ या पुरी सिद्धगंध-
र्वैः सेव्यते किंनरैर्नरैः । अप्सरोगणगंधर्वैः द्वारका सर्वकामदा ॥ ४ ॥
स्वर्गारोहणनिःश्रेणी वर्त्तते यत्र गोमती । सा पुरी मोददा नृणां दृष्टा वि-
प्रवरेण हि ॥ ५ ॥ यस्याः सीमोऽपि विष्णोश्च ब्रह्महत्यादिपातकं । नश्यति ॥ २४ ॥
दर्शनाद्देवतापुरी को न सेवते ॥ ६ ॥ दृष्ट्वा द्वारवतीं रम्यां मुदं प्राप्तो द्विजो-
त्तमः । दृष्ट्वा कृष्णपुरीं चैव गोमतीं चैव सागरं ॥ ७ ॥ मन्ये कृतार्थमात्मा-
गोमतीसहितो नित्यं क्रीडते यत्र सागरः । चंद्रशर्मा गतस्तत्र कृष्णस्तिष्ठति यत्र वै ॥ ८ ॥ श्री २

नं जीविते यौवने धने । दृष्ट्वा कृष्णपुरीं रम्यां कृष्णस्य मुखपंकजं ॥ ९ ॥
धन्योहं कृतकृत्योहं सनाथोहं धरातले । दृष्टं कृष्णमुखं रम्यं रुक्मिणी
द्वारकापुरी ॥ १० ॥ तीर्थकोटिसहस्रैस्तु सेवितैः किं प्रयोजनं । पुण्यलक्ष-
सहस्रैस्तु प्राप्ता द्वारवती मया ॥ ११ ॥ शुक्ले वैशाखमासे तु संप्राप्ते मधु-
सूदनी द्वादशी त्रिस्पृशा नाम पापकोटिक्षयावहा ॥ १२ ॥ धन्याः सर्वे म-
नुष्यास्ते वैशाखे मधुसूदनी संप्राप्ता त्रिस्पृशा ये स्तु बुधवारेण संयुता
॥ १३ ॥ न यज्ञैर्दानलक्षैस्तु न वेदैस्तीर्थसेवनैः । प्राप्यते तत्फलं नैव द्वार-
कायां यथा नृणां ॥ १४ ॥ एवमुक्त्वा द्विजश्रेष्ठो गोमतीतीरमाश्रितः । उप-
स्पृश्य यथान्यायं शास्त्रदृष्टेन कर्मणा ॥ १५ ॥ कृत्वा स्नानं यथोक्तं तु संत-
र्प्य पितृदेवताः । चक्रतीर्थं समादाय शैलांश्चक्रांकितान् शुभान् ॥
१६ ॥

पूजितान्पुरुषसूक्तेनयथोक्तविधिनानृपा॥शिवपूजांततःपश्चात्
पितृवाक्यमनुस्मरन्॥१७॥दत्त्वापिंडोदकंसम्यक्पितृणांविधिपूर्व
कं॥ततःस्वस्यविधिनाक्षीरादिस्नपनेनच॥१८॥विलेपनंचवस्त्रा
णिपूजांदीपंसधूपकं॥नैवेद्यानिमनोज्ञानिकंदमूलफलानिच॥१९॥
तांबूलंचसकर्पूरंसद्वानीराजनादिकं॥प्रदक्षिणांनमस्कारंस्तुतिपू
र्वंपुनःपुनः॥२०॥समापयित्वादेवेशंचक्रेजागरणंततः॥यामत्रयेव्य
तीतेतुचंद्रशर्माउवाचह॥२१॥आतुरस्यचदीनस्यशरणुसस्यवचो
ममासंसारभयसंत्रस्तंमामेकंतारयंततः॥२२॥त्वल्पदोबुजन्मतो ११५॥
नोनदुःखंपापिनामपि॥किंपुनःपापदीनानांत्वादर्शीसेविनांप्रभुं
॥२३॥दशमीवेधजंपापंनोदितंममपूर्वजैः॥तत्तुतेनाशमायातिवे

त्प्रसादाज्जनार्दन॥२४॥सविद्धंतद्दिनंस्वस्यंयत्रस्वतेजागरंप्रभो॥तत्या
पंविलयात्तुगच्छेत्तलवणंजलसि॥२५॥सविद्धवासरंयस्मात्त्वंममपि
तामहैः॥उषितंत्वतेनसंप्राप्तंमहादुःखप्रदायकं॥२६॥यथोषितंत्वनिर्मु
क्ताममपूर्वपितामहाः॥मुक्तिंप्रयांतिदेवेशतथाकुरुजगत्पते॥२७॥
पुनरेवयदुश्रेष्ठप्रसादंकर्तुमर्हसि॥अविद्यामोहितेनापिनहितंतत
वपूजने॥२८॥मयापापेनदेवेशशिवभक्तिसमाश्रिताः॥तवभक्ति
स्तेनानेवससंतेनतववासरे॥२९॥नदृष्टाद्वारकोस्वस्यनस्नातोगोमती
जले॥नदृष्टंपादपद्मंतुत्वदीयंमोक्षदायकं॥३०॥नस्वतोद्वारकाया
त्रादृष्टासोमेश्वंप्रभुं॥विफलेसुस्वतेजातेयन्मयासमुपार्जितं॥३१॥
मत्पूर्वजैश्चकथितंसर्वमेतत्सुरेश्वर॥तत्सर्वमावयोर्यातुप्रसादात्ते

वकेशव ॥३२॥ तुलसीं तु तव वक्षःस्थे दुर्लभं भुवनत्रये । नैवास्ति देवकी
पुत्र पुराणेषु श्रुतं मया ॥३३॥ मापराधसहस्रेके वितन्निः शुपालादयः
स्मृताः । चक्रेण हताः कोपात् मुक्तिं प्राप्ता महीधराः ॥३४॥ अघप्रभृति
कर्तव्यं पूजनं प्रत्यहं तव । पलार्द्धेनापि विद्धं स्यात् नो कृत्यं वासरं तव ॥
॥३५॥ व्रतिप्रियाष्टमी मया कार्या द्वादशी व्रतसंयुता । भक्तिः नागवती का
र्या प्राणैरपि धनैरपि ॥३६॥ नित्यं नाम सहस्रं तु पठनीयं तव प्रियं । पूजा
तुलसीपत्रैस्तु मया कार्या सदैव हि ॥३७॥ तुलसीकाष्ठसंभूतेचंदनेन
विलेपनं । करिष्यामि तवाग्रे तु गुणानां कीर्तनं प्रभो ॥३८॥ तुलसीका ॥२८॥
ष्ठसंभूता माला धार्या सदा मया । नृत्यं गीतं तु कर्तव्यं संप्राप्ते तव जा
गरे ॥३९॥ द्वारकायां प्रकर्तव्यं प्रत्यहं गमनं मया । चक्रकथाश्रवणं ये

नित्यं पुस्तकवाचनं ॥४०॥ नित्यं पादोदकं मूर्ध्नि मया धार्यं सुभक्तितः ।
नैवेद्यं भक्षणं चैव करिष्यामि यतव्रतः ॥४१॥ निर्माल्यं शिरसा धार्यं त्व
दीयं धरणं मया । तव द्वापदिष्टं तु भक्षणीयं सदा मम ॥४२॥ तथा त
या प्रकर्तव्यं तव तुष्टिः प्रजायते । सत्यमेतन्मया प्रोक्तं तवाग्रे परिकीर्ति
तं ॥४३॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ साधु साधु महाभाग चंद्रशर्मन् द्विजोत्तम । तु
ष्टो हं तव भक्त्या तु वांछितं ते भविष्यति ॥४४॥ तवोक्तं नियमं ये वै संतु
ष्टो हं द्विजोत्तम । आगमिष्यति मद्भक्तो केचिद्यास्य पितामहाः ॥४५॥ पंचप्रे
तत्वनिर्मुक्तौ वृद्धग्राम प्रसादतः । अत्याकारो गरुडारूढस्तव पूर्वपिता
महाः ॥४६॥ पितामहा ऊचु ॥ त्वत्प्रसादेन सत्पुत्र मुक्तिं प्राप्तान संशयः ।
प्रेतयोनिं विनिर्मुक्ताः कृष्णचक्रावलोकनात् ॥४७॥ गोमती नीरदाने

त्वपिंडदानेनपुत्रकाः।प्रेतयोनिविनिर्मुक्ताःसहस्रवक्त्रावलोकनात्॥
४८॥तेधन्यामानुषेलोकेपुत्रपौत्रप्रपौत्रकाः।दृष्ट्वाश्रीसोमनाथंतु
सहस्रंपश्यंतिद्वारकां॥४९॥धन्यासाविधवानारीसहस्रयात्राकरोतिया।
विधवायंचैवलोकेस्मिन्कुलानांतारयेच्छतं॥५०॥श्वपचोपिकरोत्येवं
यात्रांचद्वारिकांकरो॥सयातिपरमांमुक्तिंपितृभिःपरिवारितः॥५१॥यः
पुनस्तीर्थसंवासंकृत्वातिष्ठतिसंनिधौ।विष्णुलोकेगतिस्तस्यकल्पको
टिशतैरपि॥५२॥वंचितास्तेनसंदेहोदृष्ट्वासोमेश्वरंप्रभुं।दृष्ट्वासहस्रमु
खंनैवनस्नातोगोमतीजले॥५३॥किंजलैर्बिंदुभिःपुण्यैःस्नातैर्वकोटिस ॥१७॥
मुद्भवे।दृष्ट्वासोमेश्वरंदेवंद्वारकांनैवतिष्ठति॥५४॥धिक्कुलंतंसुतंपा
पंपितरोदिविसंस्थिताः।दृष्ट्वासोमेश्वरंदेवंदृष्ट्वासहस्रंपुनःशिवं॥५५॥

सोपर्णोकल्पितंपुण्यंयात्रायातसमुद्भवे।दृष्ट्वासोमेश्वरंदेवंकृष्णंचैवप्र
पश्यति॥५६॥गोदाघर्षगतेतस्यसर्वंसांसारिकंफलं।अगत्वायःप्रभा
सेतुसहस्रंपश्यतियोनरः॥५७॥प्रभासक्षेत्रसंजातंतुफलमाप्नोतियत्नतः।
यस्मात्सर्वाणितीर्थानिसर्वेवेदास्तथामखाः॥५८॥द्वारकायांसमाया
तित्रिकालंसहस्रसंनिधौ।तीर्थैर्नानाविधैःपुत्रसमर्थागमनेनहि॥५९॥
फलंसमस्ततीर्थानांदृष्ट्वाद्वारवतींयेलभेत्तु।दत्तेकंसेजरासंधेनरक
चनिपातिते॥६०॥उत्तारितेभुवोभारेसहस्रेदेवकिनंदनो।चकारद्वारकां
रम्यांसंनिधौसागरस्यच॥६१॥स्थितःप्रीतमनाःसहस्रेलसतेकामिनी
सुखं।ब्रह्माशिवश्चसूर्यश्चवासवाद्यादिवौकसः॥६२॥नद्योविद्याश्च
राजानःपातालात्पन्नगेश्वराः।नद्योनदाश्चशैलाश्चवनान्युपवनानिच॥
६३॥

पुरीग्रामाण्यरण्यानि सागराश्च सरांसि च । यक्षाश्च गणगंधर्वाः सिद्धा
विद्याधरास्तथा ॥ ६४ ॥ रंभाद्याप्सरसश्चैव ब्रह्माद्या दैत्यसत्तमाः । रक्षा
विभीषणाद्याश्च धनदो यक्षनायकः ॥ ६५ ॥ रूपयोगाण गंधर्वा सन
काद्याश्च योगिनः । अष्टादश गणा योगाश्च ध्रुवः परमवैष्णवः ॥ ६६ ॥ य
त्किंचित्त्रिषु लोकेषु तिष्ठंते स्थाणुजंगमं । श्रीकृष्णस्य निदेशेन नित्यं तिष्ठ
ते ऽत्र सर्वदा ॥ ६७ ॥ न त्यजंति पुरीं पुण्यां द्वारकां कृष्णसेवितां ॥ तीर्थे +
तीर्थे फलं प्रोक्तं तदेवमृषिसत्तम ॥ ६८ ॥ सर्वतीर्थफलं प्राप्निय च्छतेन
कृष्णसेविता । सा त्वया सेविता पुत्र सांप्रतं कृष्णदर्शनात् ॥ ६९ ॥ पित्रा ॥१८॥
च योनिनिर्मुक्ताः यास्यामः परमां गतिं । द्वादशीवेधजं पापं द्वारकायाः
प्रभावतः ॥ ७० ॥ नष्टं पुत्र न संदेहः संप्राप्तं परमं पदं । द्वादशीलोपसं

भूतं यत्त्वया पापमार्जितं । कृष्णस्य दर्शनात् क्षीणं न जह्यं द्वादशीव्रतं
॥ ७१ ॥ रक्षणीयं प्रयत्नेन वेधं दशमीसंभवं । नो चेत्पुत्र न संदेहः प्रेतयो
निमवाप्नोति ॥ ७२ ॥ त्रैलोक्यसंभवं पापं तेषां भवति भूतले । सशल्यं
४ स ये प्रकुर्वंति वारं कृष्णसंज्ञकं ॥ ७३ ॥ प्रायश्चित्तं न तस्यास्ति सशल्यवास
रे देवे ये कुर्वंति न ते यांति मन्वंतरशतैरपि ॥ ७४ ॥ प्रेतत्वे दुःसहं पुत्र
दुःसहा यमयातना । तस्मात्पुत्र न कर्तव्यं सशल्यं द्वादशीव्रतं ॥ ७५ ॥
कारापयेत्तिथिं यस्तु कूटयुक्तं तु हैतुकाः । प्रेतयोनिं प्रयास्यंति पितृभिः
सह नान्यथा ॥ ७६ ॥ द्वादशी दशमीविद्धा धनसंताननाशिनी । ध्वंसिनी
सर्वपुण्यानां कृष्णभक्तिक्षणाशनी ॥ ७७ ॥ स्वस्ति तेऽस्तु गमिष्यामः प्रसा
दात्तु रुक्मिणीपतेः । प्राप्तं विष्णुपदं पुत्र अपुनर्भवसंज्ञकं ॥ ७८ ॥ श्रीसं

द्धत्तु ॥ चेद्दृष्टा मण्डिसन्नोदं तव सन्निधौ ॥ द्विजोत्तम ॥ नैवेत्थं वं परित्यज्य
यत्त्वं जातोसि वैष्णवः ॥७७॥ नवसप्ततिवर्षाणि नष्टं ते वासरं मम ॥
संपूर्णमित्प्रसादेन तव जातं न संशयः ॥७८॥ एकेनैवोपवासेन त्रि
स्पृशासंभवेन हि ॥ द्वारकायां प्रभावेन न दृष्टा लोकेनेन हि ॥७९॥
अविघामो हि तेनैव शिवनक्तं याममार्चनैः ॥ न हतं मत्प्रसादेन तन्त्र
ते वैत्त विष्यति ॥८०॥ वैशाखे वैयरहे दृष्टो द्वारकायां द्विजोत्तम ॥ त्रि
स्पृशा वासरे चैव वंजुली वासरे यदा ॥८१॥ उन्मीलिनी दिने प्राप्ते प्राप्ते
वा पक्षवर्द्धिनी ॥ नैव तस्यापराधोस्ति यदि पिब्रूह्मा हा भवेत् ॥८२॥ ज ॥२१॥
न्मप्रभृति पुण्यस्य अस्ति तस्यापि भोसुरा मत्पुरी दर्शनेनापि फल
भागी भवेन्नरः ॥८३॥ दृष्ट्वा समस्ततीर्थानि प्रभासादीनि भूतले ॥

मत्पुरी दर्शनेनैव दृष्टा मीदृग् भवेत्फलं ॥८४॥ माहात्म्यं द्वारकायास्तु म
हिने यत्र तत्र चापरनात्मत्पुरीण्यं लभन्ते मत्प्रसादतः ॥८५॥ मत्पुरीव
सतां पुण्यं त्रिकालं मम दर्शनात् ॥ यत्तत्फलमवाप्नोति यस्त्विदं परतेफ
लौ ॥८६॥ कलौ काशी च मथुरा अवंती च द्विजोत्तम ॥ अयोध्या च तथा
माया कांती चैव मत्पुरी ॥८८॥ शालिग्रामं भवं चैव बदरी च तथा
गया ॥ कुरुक्षेत्रे च गुप्तक्षेत्रे पुष्करं शुक्लसंज्ञिकं ॥९०॥ प्रयागं च प्रभासं
च क्षेत्रं वै हाटकेश्वरं ॥ गंगादयश्च सरितो भूतले संति पावनाः ॥९१॥
गंगाद्वारं सौकरं च गंगासागरसंगमं ॥ नैमिषं दंडकारण्यं तथा वृंदा
वने द्विज ॥९२॥ सैंधवं चार्बुदारण्यं च सर्वाण्यायतनानि च ॥ वनानि मग
धमदीनि उषराणि द्विजोत्तम ॥९३॥ शैलराजादयः शैलाः हिमाद्रिस्तथाव

श्र
राढ्ये। गंगादयश्च सरितोऽत्र तले संति या नि वै ॥२४॥ तीर्थानि त्रिषु लो
केषु पुरी द्वारवती समा॥ कलिना कालिते सर्वं वर्जयित्वा मत्पुरीं ॥
॥२५॥ न ते कलिवशं यांति द्वारकां निवसंति ये। व्याप्तं पापैर्दुरंतैः सर्वं
वर्जयित्वा मत्पुरीं ॥२६॥ तस्मात्कलियुगे प्राप्ते सेवनीया मत्पुरी वि
प्र वर्षशते प्राप्ते मत्पुरी मम दर्शनं ॥२७॥ संन्यासग्रहणं मृत्युमत्प्र
सादाद्भविष्यति। त्रिस्पृशावासरे प्राप्ते वैशाखे शुक्लपक्षतः ॥२८॥ संयुगे
बुधवारस्य दिवा रात्रौ मम मार्गतः। द्वादशमहाद्वारमासाद्य तत्प्राणस्य नि
र्गमे ॥२९॥ न विष्यति न संदेहो मत्प्रसादेन भूसुर। स्वस्थानं गच्छ वि ॥२०॥
प्रेंद्र सर्वान्कामानवाप्स्यसि ॥३०॥ मद्भक्ता नो युगांतेपि विनाशं नोप
याति ते। मद्भक्तिं वहतां पुंसां इह लोके परेपि वा। नामुत्र विद्यते किंचि

चित्कुलकोटिं नयेद्दिवं ॥१॥ अन्यदेवप्रसन्नानां गमागमपरिश्र
मः। बहुक्लेशकरं दुःखं जायते च पुनः पुनः ॥२॥ मद्भक्तिक्षमनावि
नो लोके गमागमपरिश्रमं जायते नैव मर्त्यानां मद्भीनोपासितं
वेतो ॥३॥ पुण्यं सुसंचितं याति कल्पकोटिशतार्जितं। सदाल्पं ये प्र
कुर्वंति मुक्तिदं मम वासरे ॥४॥ इत्युक्त्वा भगवान्विष्णुस्त्वरूपं चक्रे प्र
तापवान्। दृष्ट्वा सर्वैर्जनैः सर्वैर्भक्त्या नमितकंधरैः ॥५॥ नमस्कृतो
र्चितो ध्यातः संस्तुतो गीतनर्तनैः। तोषितः परया भक्त्या देवकीनंद
नो हरिः ॥६॥ चंद्रशर्मापि कृष्णात्मा प्रणम्य च मुहुर्मुहुः। स्तवैः संतोष
यामास सहस्राह्यादिकैः शुभैः ॥७॥ स्वस्थाने प्राप्य विप्रर्षिः कृष्णस्या
राधने प्रति। यत्नं प्रकुरुते नित्यं द्वादशीव्रततत्परः ॥८॥ ततो वर्षश

तेषु सर्वेषु वा द्वारवतीं नरः। प्राणान् संत्यज्य पदेशोन त्यक्त्वोत्त जगाम ह
॥ १२ ॥ इन्द्रद्युम्नेन चाख्यातं माहात्म्यं द्वारकासु च। सर्वं फलमवाप्नोति
लक्षेन कथितं वयत ॥ १० ॥ पुरे वप्रवक्ष्यामि यत्ते मनसि रोचते ॥
स्तुवन्तापवतां चैव माहात्म्यं द्वारकासु च ॥ १३ ॥ सर्वं फलमवाप्नोति
लक्षेन कथितेच यत् ॥ विस्तारयंति लोकेस्मिन् लिखितं यस्य वै क्रम
नित्यत्वे द्वारकापुण्यं प्राप्स्यति लक्षसंख्ये ॥ १४ ॥ इति श्रीसौपर्णे
द्वारकामाहात्म्ये चंद्रशर्मोपाख्यानं समाप्तं ॥ ७ ॥ ॥ मांधाता उवाच ॥
कथयस्व मुनिश्रेष्ठ किंचित्कौतुहलं मम। पुण्यं पवित्रं पापघ्नं तीर्थं ॥ ११ ॥
तु वद विस्तरात् ॥ १ ॥ श्रीमार्कंडेय उ० ॥ मथुरा द्वारका योध्या कलिकाले
पुरीत्रयं। धर्मार्थकाममोक्षाणां हेतुर्हरिवल्लभा ॥ २ ॥ मथुरायां तु

कालिंदी गोमती लक्ष्मसंनिधौ। अयोध्यायां तु सरयू मुक्तिदा सेविता तु
या ॥ ३ ॥ अयोध्यायां विष्णुहरिः द्वारकां लक्ष्मदेवही। मथुरायां तु विश्रां
ते स्म व्रा मुक्तिमवाप्नुयात् ॥ ४ ॥ धन्यास्ता मथुरा लोके तत्र जातो हरिः
स्वयं। द्वारका सकला लोके क्रीडितं यत्र विष्णुना ॥ ५ ॥ धन्या नामपि सा
धन्या अयोध्या सर्वकामदा। यद्ददाति फलं काशी सेविता कल्पसं
ख्यया ॥ कलौ ददाति मथुरा वासरेणापि तत्फलं ॥ ७ ॥ मन्वंतरसहस्रे
स्तु प्रयागे यत्फलं भवेत्। निमिषार्द्धेन वसतां द्वारकायां तु तत्फलं ॥ ८ ॥
प्रभासे च कुरुक्षेत्रे यत्फलं वत्सरैस्त्रिभिः। वसतां निमिषार्द्धेन अयो
ध्यायां च तद्भवेत् ॥ ९ ॥ अयोध्याधिपतिं रामं मथुरायां तु केशवं। द्वारका
वासिनो लक्षं कीर्तनं चातिदुर्लभं ॥ १० ॥ कीर्तनेनापि मथुरास्मरणं

त्वा द्वारकापुरी॥ अयोध्यागमनेनापि त्रिंशत्तिः मुद्रां पदे वृजेत ॥११॥ डौ
त्सहस्रं स्वयं नु वै देवं द्वारकात्रिदिवोपमा॥ कृतावाप्यथवा दृष्टा कु
रुते जन्मसंक्षयं॥१२॥ कृता लिखिता दृष्टा अयोध्या मथुरापुरी॥
पापं हरति कल्पोत्थं द्वारका चतुर्थीयका॥१३॥ सहस्रं विष्णुरामे द्वे
विश्रौ ते च कलौ स्मृता द्वादशी जागरे रात्रौ वाजिमेधायुतं फलं॥१४॥
बालक्रीडनकं स्थानं ये स्मरंति दिने दिने॥ स्वर्णशैलप्रदं पुण्यं लभ्यं
ते राजसत्तम॥१५॥ धन्यास्ते मानवा लोके कलिकाले सुरोत्तमा॥ द्रवनै
सिंधुतोये न गोमत्यां ये पुनः स्नांति॥१६॥ पश्चिमाशां नरः स्नात्वा द्वारावत्या ॥२२॥
वेकरसेपुटं द्वारकां ये स्मरिष्यंति तेषां कोटिगुणं फलं॥१७॥ मनसा
चिंतयेद्यो वै कलौ द्वारवती पुरी॥ कपिलायुतपुण्यं च लभ्यते देलयान
रः॥१८॥

गंगासागरजं पुण्यं गंगाद्वारस्नवं तथा॥ कलौ द्वारवती गत्वा प्राप्नोति म
नुजाधिप॥१९॥ सप्तकल्पस्मरो नृप मार्कंडेयो मुनिसत्तमः॥ समाना
वाधिका वापि कलौ द्वारवती पुरी॥२०॥ दुर्वाससा समो धन्यो नास्ति ना
स्ति नृपोत्तम॥ भारती बंधने त्यक्त्वा द्वारकां विधतो हरिः॥२१॥ माकाशी
मा कुरुक्षेत्रे प्रभासे मा च पुष्करे॥ द्वारकां गच्छ राजेंद्र पितृपक्षे सुखं सु
ते॥२२॥ सफलं जीवितं तेषां कलौ नृपवरोत्तम॥ येषां न स्खलते चित्ते
द्वारको परिणकतां॥२३॥ अश्वमेधसहस्राणि राजसूयशतानि च॥ कलौ
पदेपदे लभ्यंते द्वारकां गच्छतो नरः॥२४॥ माता च पुत्रिणी तेन पिता
पुत्री पितामहाः॥ पिंडदानं कृतं तेन गोमत्यां हस्तसंनिधौ॥२५॥ गो
पीचंदनमुद्राभिर्येन व्याप्तमतिर्भवेत्॥ सो पिंडेन्स्यं वै सुतः किं पुनर्य

त्रसंस्थिताः॥२६॥द्वारकायांसमुद्भूतांतुलसींलक्षसेवितां॥नित्यंबि
भर्त्तिशिरसासभवेच्छ्रिदशांपतिः॥२७॥दैत्यारेर्भगवान्इतिप्रियस्य
विजयानीरंबगोमातृवंनित्यंकाशिपुरीतथाचतुलसीधात्रीफ
लवक्त्रभेरशास्त्रंव्यासस्तंतथाचदयितंरामायणंद्वारकापुष्पं
मालतिसंभवंचदयितंगीतंहतंजागरे॥२८॥दयस्यसदाति
ष्टितगोपीचंदनमृत्तिकाद्वारकातिष्टतेतत्रलक्ष्मीनसंदितावलो
॥२९॥लतघ्नोवाप्यगोघ्नोपिहेतुकःसर्वपापहृत्गोपीचंदनसेप
कीर्त्तितोभवतितत्क्षणात्॥३०॥गोपीखंडंतुविप्राययोदद्यातिद्वि ॥२३॥
कुलैकंतुलमेकोत्तरंतेनभवासंतारितंततः॥३१॥द्वारकासंभवान्
पत्तुलसीयस्यमंदिरेतस्यवैवस्वतोनित्यंबिभेतिसदकिंनरैः॥३२॥

द्वारकासंभवाद्धस्तात्तुलसीलक्षकीर्तनं॥स्नानतुकोटिशातेपुण्यंक
थितंव्याससूनुना॥३३॥आलोड्यसर्वशास्त्राणिपुराणानिपुनः
पुनः॥मयादृष्टामहीपालद्वारकानसमापुरी॥३४॥द्वारकागमनं
येनकृतंलक्षस्यकीर्तनं॥स्नानंतीर्थसहस्रेषुतेनेष्टंक्रतुकोटिभिः॥
॥३५॥इंद्रियाणांतुदमनंकिंकरिष्यतिदेहिनः॥सांख्यमभ्यसनंवापि
द्वारकांगच्छतेयदि॥३६॥पंगवस्तेनुसंदेहोजन्मांधेनसमाजनाः॥दृ
ष्टालक्षमुखेनैवगम्याद्वारवतीपुरी॥३७॥तस्सेत्यस्तुतेधन्याद्वादश्यांजा
गरणेहरेः॥हृतेजागरणेभक्त्यानृत्यमानेर्मुहुर्मुहुः॥३८॥लक्षणाल
येतुयोगत्वागोमत्यांपिंडपातनं॥करोतिवाक्यादानेतुमुक्तास्तस्य
पितामहाः॥३९॥पिशाचत्वंचयाविंनभवेत्तस्यदेहिनः॥त्रातजन्मा

निराजेंद्रयेगता द्वारकां पुरीं ॥४१॥ अनशने तु यत्पुण्यं प्रयागे त्यज
तः स्वतनुं । गोदावर्यां निमिषार्द्धेन तत्फलं कृष्णसंनिधौ ॥४२॥ सूर्यग्रहे
गवां कोटिं दत्वा य यत्फलमाप्नुयात् । तत्फलं कलिकाले तु द्वारावत्यां
दिने दिने ॥४३॥ कोटिभारसुवर्णस्य ग्रहणे चंद्रसूर्ययोः दत्वाय
त्फलमाप्नोति तत्फलं कृष्णदर्शने ॥४३॥ दोलास्थं ये च ये कृष्णं प
श्यंति धुमाधवे । तेषां पुत्राश्च पौत्राश्च मातामह पितामहाः ॥४४॥
श्वसुरादिश्च नत्वा स्वपशवश्च नरा भ्रमः । क्रीडंति विष्णुना सार्द्धं याव
दाहूतसंप्लवं ॥४५॥ या काचिद्द्वादशी भूप ज्ञवतेः कृष्णसंनिधौ । प ॥२४॥
रुपा भिनोतरे किंचित्कलिकाले विशेषतः ॥४६॥ कृष्णस्य संनिधौ
नित्यं वासरा द्वादशी समाः । युगादयः समाः सर्वे नित्यं च कृष्णस्य दर्शने ।
॥४७॥

कलौ द्वावती सेव्या ज्ञात्वा पुण्याधिकान्नरैः । षट्पुर्युः सुलभा राजन्
दुर्लभा द्वारका कलौ ॥४८॥ स्मरणात्कीर्तनाद्यस्मात् मुक्तिर्भुक्तिः
प्रदानतः । दुर्वाससा तु ऋषिणा रक्षिता तिष्ठते पुरी ॥४९॥ कलौ
नरा कृते गच्छंतु विना कृष्णप्रसादतः । कृष्णस्य दर्शने कर्त्तुं यांति रुद्रा
दयः सुराः ॥५०॥ त्रिकालमवनीनाथ रुक्मिणी दर्शनाय च । रुक्मि
णीसहितं सर्वं सदेवासुरमानुषं ॥५१॥ कृष्णेन पालितं सर्वं संतिष्ट
ति युगे युगे । सफलं जीवितं तस्य सफलं तस्य चेष्टितं ॥५२॥ सफला
न्नारती तस्य कृष्णे कृष्णेति वक्ष्यति । द्वारकायां तु ते दृष्ट्वा गायंति दि
वि से स्थिताः ॥५४॥ नरकल्पितरो मुक्ताः प्रयांति हसंति च । गोप्यं य
त्यातकं पुंसां जोमती तद्व्यपोहति ॥५५॥ स्मरणात्कीर्तनाद्वापि किं

पुनः पूर्वेन स्नेहेन रुक्मिणीसहितं देवं चांखां द्वारे चक्री रविने ॥५६॥ पिंडा
रके च तु बद्धं दृष्ट्वा नैः किं करिष्यति रुक्मिणी देवकीपुत्रः चक्रती
र्थेन्तु गोमती ॥५७॥ गोपीनां चंदने लोके दुर्लभा तुलसी कलौ ॥ दुर्लभा
त्रिषु लोकेषु पिंडारकं तु सुतास्त्रियः ॥५८॥ दुर्लभास्ते सुता ज्ञेया धर
णीन्नारदाय कः ॥ यांगच्छांतु यो पिंडं द्वारकां सहस्रदर्शनं ॥५९॥ क
रिष्यति कलौ प्राप्ते वंजुलीसमुपोषणं ॥ समपुण्यं फलं ह्येता द्वारका
वंजुलीमया ॥६०॥ नन्नता नाधिकावापि कथ्यते विष्णुना स्वयं ॥ वं
जुली चाधिकाराजन् शृणु वक्ष्यामि कारणं ॥६१॥ द्वादश्यामुपवासे ॥२५॥
न द्वादश्यां पारणेन तु ॥ प्राप्यते देवयायेन तद्विष्णोः परमं पदं ॥६२॥
गृहेपि वसता तीर्थे गृहेपि वसतातयः ॥ गृहेपि वसता मासे वंजुली

समुपोषणात् ॥६३॥ वंजुली द्वारका गंगा गायो गोविंदकीर्तनं ॥ गोम
ती गोकुलं गीता दुर्लभं गोपिचंदनं ॥६४॥ एतद् श्रुणोति यो नित्यं पाठंचै
तन्न सिकेसवे वाश्वमेधसहस्रस्य फलं प्राप्नोति मानवः ॥६५॥ श्रोष्यं
ति जागरे ये वै माहात्म्यं केशवस्य च ॥ सर्वपापविनिर्मुक्ताः पदं या
स्यति वैष्णवं ॥६६॥ पठिष्यंति नरा नित्यं ये वै श्रोष्यंति भक्तितः ॥ सर्वं को
टिगुणं ज्ञेयं इत्याहुः कवयो नृप ॥६७॥ मानकूटं तुला कूटं कन्यानृत
गवानृतं ॥ तुलापुरुषदानस्य फलं प्राप्स्यंत्य संशयं ॥६८॥ सहस्रजाग
रेण दानं यत्स्वल्पमपि दीयते ॥ सर्वं कोटिगुणं ज्ञेयं इत्याहुः कवयो नृप
॥६९॥ मानकूटं तुला कूटं कन्यानृत गवानृतं ॥ तत्सर्वं विलयं याति एका
दश्यां तु जागरे ॥७०॥ इति श्रीपद्मपुराणे द्वारकामाहात्म्ये ॥७॥ ॥

राज्यं येन पटांतलग्नतृणवत्त्यक्तं गुरोराज्ञया पाथेयं परिगृह्य कार्मु
कवरं घोरं वनं प्रस्थितः ॥ स्वाधीनो भवचापरोपविषये योनाग
तो विक्रियां पायाद्वः सविभीषणो हि रघुरामो मान्तिधन्नो हरि ॥१॥
प्रह्लादे सर्वधर्मज्ञं वेदशास्त्रार्थपारगो वैष्णवागमतत्त्वज्ञो भगवद्भ
क्तितत्परः ॥२॥ सुखासनोपविष्टं तु ऋषयो द्रष्टुमागताः ॥ सर्वशा
स्त्रार्थतत्त्वज्ञाः स्वधर्मप्रतिपालकाः ॥३॥ ऋषय ऊचुः ॥ विना ज्ञाना
त् विना ध्यानात् विना चेंद्रियनिग्रहात् ॥ अनायासेन येनैव तत्प्राप्य
ते परमं पदं ॥४॥ संक्षेपात्कथयस्वेदं ह्यादृष्टफलोदयं धर्मं दनु ॥२८॥
ज शार्दूल ब्रूहि सर्वमशेषतः ॥५॥ इत्युक्तो सौ महाभागो नारायणप
रायणः ॥ कथयामास संक्षेपात्सर्वलोकहितोद्यतः ॥६॥ प्रह्लाद उ॰

श्रूयतामभिधास्यामि गुह्याद्गुह्यतरं महत् ॥ यस्य संश्रवणाद्देव ।
सर्वपापक्षयो भवेत् ॥७॥ अष्टादशपुराणानां सारासारतरं च य
त् ॥ तदहं कथयिष्यामि भुक्तिमुक्तिफलप्रदं ॥८॥ सूत उ॰ ॥ सुखासी
नं महादेवं जगतः कारणं प्रभुं ॥ पप्रच्छ षण्मुखो भक्त्या सर्वलोकहितो
द्यतः ॥९॥ स्कंद उ॰ ॥ भगवन् सर्वलोकानां दुःखसंसारभेषजं ॥ कथय
स्वप्रसादेन सुखोपायं विमुक्तये ॥१०॥ ईश्वर उ॰ ॥ चतुर्विधं तु यत्पापं ।
कोटिजन्मार्जितं कलौ ॥ जागरे वैष्णवं शास्त्रं वाचयित्वा व्यपोहति ॥११॥
वैष्णवस्य तु शास्त्रस्य यो वक्ता जागरे हरेः ॥ मद्भक्तं तं विजानीयात् ना
रकी चान्यथा भवेत् ॥१२॥ हरिजागरणे यस्य न निद्रा जायते गुह ॥ मद्भ
क्तस्य विशेषेण मत्प्रतो गायते ध्रुवं ॥१३॥ प्रवक्ष्यामि परस्थानं मोहे

विष्णुः प्रयच्छति। तस्माज्जागरणं कार्यं मद्भक्तेन विजानता॥१४॥ अन्य
था क्लिश्यन्ति नो ह्येते ये द्विषंति जनार्दनं। जागरं ये तु कुर्वंति गायंति हि
रिवासरे॥१५॥ अग्निष्टोमादिरागाद्यो निमेषार्द्धेन षण्मुख। जागरे
पश्यतां विष्णोर्मुखं रात्रौ मुहुर्मुहुः॥१६॥ येषां तुष्यंति रामालि रात्रौ
जागरणे हरेः। कुलानि द्विवितावंति वसंति हरिसंनिधौ॥१७॥ यमस्य
पथि निर्मुक्ता नराः पापाः पतंति तैर्वृताः॥१८॥ द्वादश्यां ये प्रकुर्वंति रात्रौ
जागरणं हरेः। स्तुतं यस्तु ते किंचित् त्रिषु लोकेषु विद्यते॥१९॥ गीता
शास्त्रविनोदेन द्वादशीजागरान्वितः। सुप्रभाता निशा नित्यं कल्लो ॥२०॥
लक्ष्मार्पितं मनः॥२०॥ प्राणात्ययेन मुह्यंति द्वादश्यां जागरे हरेः। पु
त्रिणस्ते नरा लोके धनिनः ख्यातपौरुषाः॥२१॥ एषां वंशोद्भवाः पुत्राः

कुर्वंति हरिजागरं। इष्टं मखैः कृतं तेन दानं दत्तं पितं गयासुरे॥२२॥ स्नानं
नित्यं प्रयागे च यैः कृतं जागरे हरेः। प्राप्तं संन्यासिनां पुण्यं नित्यमा
श्रमचारिणां॥२३॥ इष्टा सर्वे च सकलं यैः कृतं जागरं हरेः। दयिता
विष्णुभक्तानां नित्यं मम षडानन॥२४॥ कुर्वंति वासरं विष्णोः यस्मा
ज्जागरणान्विते। कश्चैकादशिमाहात्म्यं जागरं न करोति यः॥२५॥ प्रक
टीकरोति तन्नं जनन्या दुर्विचेष्टितैः संप्राप्य वासरं विष्णोः येषां जा
गरणं गतं॥२६॥ व्यर्थं गतं च तत्पुण्यं ते प्राजन्म ज्ञातो द्रुवं। पुत्रो वा पु
त्रपौत्रो वा दौहित्रो दुहितापि वा॥२७॥ करिष्यंति कुलेस्माकं कृतं
जागरणं हरेः। संन्यासिनां महत्पुण्यं नित्यमाश्रमवासिनां॥२८॥ यो
स्य मानाः प्रजल्पंति पितरो यमकिंकरैः। मुक्तिर्न विद्यतेऽस्माकं नर

कीजागरे हरेः ।।२९।। नान्यथा भवते तस्मात्कं मुक्तिर्जन्मशतैर्व्रतैः वि
नाजागरणेनैव पुनर्लोकाकृष्यं वन ।।३०।। तस्माज्जागरणं कार्यं पित्र्य
र्णं इति निश्चितं ।। भक्तिर्भगवतानां च गोविंदस्यापि कीर्तनं ।।३१।। त
दिनस्य हरणं तस्मात्पुनर्लोको भविष्यति । जागरे भवते यस्य संगमे वि
जयादिने ।।३२।। पुनर्ददृशज्जननं दग्धं तेनात्मना स्वयं । त्रिस्पृशा वासरं
येन कृतं जागरणान्वितं ।।३३।। केशवस्य शरीरे तु सलीनो नात्र संशयः ।
उन्मीलिनी कृता येन रात्रौ जागरणान्विता ।।३४।। प्रभवंति न पापानि स्व
ल्प सूक्ष्माणि भक्षणमुखं वाद्यादस्यां जागरे विष्णोः यः करोति पुनर्दिने ।।३५।। ।।२८।।
सतालं वाद्यसंयुक्तं संगीतं सर्वदा हरेः । कारापयंति ये भक्त्या वाद्यादरूप
दानसंयुतं ।।३६।। वैष्णवीयं हरेरग्रे शक्त्या स्कंदसुरोचितं ।। तस्य पुण्यं

प्रवक्ष्यामि महाभागवस्य हि ।।३७।। तिलप्रस्थसहस्रं तु सहिरण्यं द्विजा
तये दत्वा यत्फलमाप्नोति श्रेयनेरविसंक्रमे ।।३८।। हेमभारशतं नित्यं
वत्सरे कपिलायुतं । प्रेक्षणीयप्रदानेन तत्फलं प्राप्नुयात्कलौ ।।३९।। यः
पुनर्वासरे विष्णोः दिव्यैः ऋषिकृतस्तवैः । तोषयेत्प्रत्यनात्मतु वेदिकैर्वि
ष्णुसामभिः ।।४०।। ऋग्यजुःसामसंभूतैर्वैष्णवैर्वैष्णवपुत्रकाः संस्कृतैः
प्राकृतैः स्तोत्रैः गीतवाद्यैरनेकशः ।।४१।। प्रीतिं करोति देवेशो वाद्यादरूपी जा
गरस्थितः । शृणु पुण्यं समासेन यत्प्रीतं ब्रह्मणा मम ।।४२।। त्रिःसप्त
कृत्वा धरित्री त्रिगुणा सत्यपक्षणमुख । दत्वा यत्फलमाप्नोति तत्फलं प्रा
प्नुयान्नरः ।।४३।। गवां शतसहस्रेण वत्सरेणापि यत्फलं । तत्फलं प्राप्
नुयान्मर्त्यः स्तोत्रैर्यस्तु षयेद्धरिं ।।४४।। वेदिकी दशगुणा प्रीतिर्याम

नैकेन ज्ञायते ॥ एवं फलानुसारेण कर्त्तव्यं जागरे हरेः ॥४५॥ यः पुनः
पठते रात्रौ गीतानामसहस्रकं । द्वादशरूपं पुरतो विष्णोः वैष्णवानां
समीपतः ॥४६॥ पुण्यं भागवतं स्कंदपुराणं दीयते हरेः ॥ माथुरं बा
लचरितं यत्प्रोक्तं वैष्णवं हरेः ॥४७॥ एतान्पठति यो रात्रौ पूजयित्वा
तु केशवं । न वेद्म्यहं फलं वत्स ज्ञास्यति यदि केशवः ॥४८॥ फलं तु
गीतनृत्यादि स्तोत्रैर्नानाविधैः स्वयं । तालनृते मानवाज्ञाप्यै जागर
चक्रपाणिनः ॥४९॥ कलौ नामसहस्रेण गीतापाठेन पुस्तकासह
स्रगुणितं पुण्यं तथा भागवतेन च ॥५०॥ दीपं प्रज्वालयन् रात्रौ यस्तु ॥२९॥
विष्णोर्जागरे । न चास्तं गच्छते तस्य पुण्यं कल्पशतैरपि ॥५१॥ मंजरी
सहितैः पत्रैः तुलसीसंभवैर्हरिं जागरे पूजयेद्भक्त्या नास्ति तस्य

पुनर्भवः ॥५२॥ स्नाने विलेपने पूजां धूपं दीपं तु संस्तवं । नैवेद्यं तु स
तांबूलं जागरे दत्तमक्षयं ॥५३॥ ध्यातुमिच्छति षट्वक्त्र यो मां भक्तिप
रायणः । स करोति महाभक्त्या द्वादशरूपां जागरे हरेः ॥५४॥ वासरे वा
सुदेवस्य सर्वे देवाः सवासवाः । देहमाश्रित्य तिष्ठंति ये प्रकुर्वंति जा
गरं ॥५५॥ जागरे वासुदेवस्य महाभारतकीर्तनं । ये कुर्वंति गतिं यां
ति यत्र संन्यासिनो जनाः ॥५६॥ चरितं रामदेवस्य येवधरावणस्य च
पठंति जागरे विष्णोर्यांति योगविदो यतः ॥ अधीतास्तु चतुरो वेदाय षट्
चाश्वमखादयः ॥५७॥ स्नानं सर्वेषु तीर्थेषु येः कृतं जागरे हरेः ॥ हया
नामयुतं दत्तं सहस्रं वरवारणं ॥५८॥ लक्षं मखाचराणां वै येः कृतं
जागरे हरेः । ध्यानं चैव महास्त्रेषु तुला पुरुषकोटिभिः ॥५९॥ यस्क

लं मुनिभिः प्रोक्तं तत्फलं जागरे हरेः। कन्याकोटिप्रदानेन स्वर्णभा
रशतेन तु॥१०॥ दत्तेन यत्तु तत्सर्वं कृते जागरणे हरेः। अष्टादशपुराणा
नि पठते यत्फलं भवेत्॥११॥ तत्फलं शतसाहस्रं कृते जागरणे हरेः।
गंगादिषु गतो स्नात्वा यत्फलं द्विजजन्मनां॥१२॥ अधिकं फलमाप्नो
ति कुर्वता जागरे हरेः। संन्यासिनां सहस्रैस्तु यत्फलं भोजितैः कलौ॥ १३
फलं तत्सममवाप्नोति कुर्वता जागरे हरेः। दुर्भिक्षे चान्नदानेन पुंसां भ
वति यत्फलं॥१४॥ तत्फलं चाधिकं प्रोक्तं कुर्वता जागरे हरेः॥१५॥
इति श्रीस्कंदपुराणे द्वादशीजागरणमाहात्म्यं॥ अथ स्थित्वा द्वादशि ॥३०॥
जागरे चैवं समे दुःखापहे पुण्यदे रम्ये जागरणे शृणोति पठते तो द्वा
हरेः सज्जनः पुण्यं वाजिमखस्य कोटिगुणितं संप्राप्य कोपेदेवं स्थि

त्वा पापसमूलनं हि निचयं प्राप्नोति सद्वाश्रयं॥२॥ हत्यापापसमूह
कोटिनिचयैर्गुर्वंगनाकोटिभिः स्तेयैर्लक्षशतैर्गुरोर्वधशतैः संवेष्टि
तो यद्यपि। श्रीचानागवते छिनत्ति सकलं सद्द्वादशेर्जागरं मुक्तिं या
ति नरेंद्र निर्मलवपुर्निर्वार वैर्मंडले॥३॥ एकादशी द्वादशीसंप्रविष्टा
हे तानत्तेस्य श्रवणेन युक्ता। विशेषतः सोमसुतेन संगमे करोति मु
क्तिं प्रपितामहानां॥४॥ यद्दीयते द्वादशीवासरेषु मुक्ते विष्णुं समुद्दिश्य
तया पितृणां। पर्याप्तमिष्टैः क्रतुतार्थदानैः शाक्या प्रदत्तं खगमक्रतुल्यं
॥५॥ महानदीं प्राप्य दिने च विष्णोः स्नायी न लिंपरस्तु पितृन्ददाति श्राद्धं स
तैतेन समा सहस्रं यच्छति कामान्पितरः सुतृप्ताः॥६॥ शरणागतानां
परिपालनेन अन्नप्रदाने जलभूमिप्रवर्जितो ऋणप्रदानाद्द्विजदेवबंधु
व

तेषांफलंजागरणेनविष्णोः।।६।।सर्वाश्रमाणांपरिपालनेनयत्सूय
तेविप्रवरेणपुण्यं।देशेचप्रत्नासस्पत्तुपुष्करेणतेषांफलंजागर।
णेनविष्णोः।।७।।सत्येनशौचेनदमेनयत्फलंक्षमादयादाननशमेनरैव
चर।दृष्ट्वाश्वमेधेबहुदक्षिणेश्चतेषांफलंजागरणेनविष्णोः।।८।।प्र:
स्वर्णधेनुंघृतनीरधेनुंसहस्राजिनरौप्यसुवर्णमेरुं।बलिंतोडदानेषद
दातिपात्रपुण्यंतदाप्नोतिदरेस्तुजागरे।।९।।यदस्तिपात्तेननुतीर्थ
राजेयत्पिंडपातेनपितृन्नुगयायां।यद्दानपुण्यंकुरुजांगलेचतेषां
फलंजागरणेनविष्णोः।।१०।।हत्यायुतानियदिसंचितानिस्त्रियांतिरु ।।२१।।
कन्नसंतिसंख्या।।निहत्यनिकानिपुरास्त्रतानिपापानिनष्टानिनिशि
जागरेण।।११।।मार्गेनतेनौरिपुरीनदूतावनांतरेखेचररवदूपात्रा।

स्वप्नेनपश्यंतिनचतंमनुष्यायेषांगताजागरणेनरात्रा।।१२।।कारवा
यवस्त्रजटनारविडंबितैःकिंपूत्वाग्निहोत्रयजनादिभिर्मोक्षयद्धं।
धर्मार्थकामफलमोक्षकरीचनद्धाएकांनजस्वकलिरौलविवर्त्ति
नीच।।१३।।इत्युक्तपूर्वेविकिसन्नारतेनश्रेयोर्थिबुध्याविनतासुतस्यात्र
स्मात्परंदैवतनान्यदस्तिव्रततदङ्गःपरमंनकिंचित्।।१४।।नोनोसुरा
मृणुनारदभाषितंततनोन्नारवर्गेइक्ऋषिसिद्धमुनींद्रसंघाउच्चैःप्रव
दंतुहरिन्नक्षनाषितंएकादशीव्रतसमंव्रतमस्तिनान्यत्।।१५।।स्वर्गेद्र
पापेपुरुषानदृश्यंतजेतितदुक्तिरगास्त्रनिरतानकलौभवेति।कुर्वं
तिमूढादशमीविमिश्रामेकादशींसुतदिनंचपरित्यजंति।।१६।।श्रा
र्त्तःसदाचैवसदासुदुःखीपापीसदाचैवसदासरोगी।सदाकुलघ्नोय

सदा च नारकी विद्धं मुरारेर्दिनमाश्रयेत ॥ ७ ॥ इति श्री स्कंदपुराणे जाग
रणमाहात्म्यं ॥ ७ ॥ श्री मार्कंडेय उ ॥ नत्वा जागरणं विष्णोः पयान्या
यं नरेश्वर । पितृणां यच्छतः पुण्यं तस्य किं कुरुते गया ॥ १ ॥ मुक्तो वा
यदि वा मुक्तो लक्षी बो वास्यस्य एव च । विमुक्तिः कथिता तज्ज्ञै हरिजा
गरणं नृणां ॥ २ ॥ अस्नातो वा नरो राजन् जागरे सर्वदा स्थितः । सर्व
तीर्थेषु वा ज्ञेयतेस्य स्नानादि वमावृजेत ॥ ३ ॥ श्वपचाः जागरे ह्येषापरं
निर्वाणमागताः । दिव्यापि पातकं सर्वं पुनर्जागरमागता ॥ ४ ॥ जाग
रे सोपवासस्तु सत्कथा गीत कीर्त्तनं । युवती वाघ संयुक्तं यथा निद्रा ॥ ३२ ॥
न जायते ॥ ५ ॥ ब्रह्महत्या सुरापानं स्तेयं गुर्वंगनागमः । उत्फुल्ल
नयनः पायं ज्ञो ध्ये द्विस्तु जागरी ॥ ६ ॥ पुरं घ्राणमनाहृष्टिन त्यं तां ह

रिजागरे । विमुक्तः कामुकः स्यो लक्षः । किं पुनर्वीक्ष्यतां हरिं ॥ ७ ॥ वाचिक
मानसे पापं कर्मणा यदुपवर्जितं । अन्यैर्निमिषमात्रेण व्यपोहति न सं
शयः ॥ ८ ॥ येः कृतो जागरो राजन् येषु सम्यक् निरीक्षितः । अन्यै निमि
षमात्रेण व्यपोहति न संशयः । मार्ग श्रज्ञागया श्राद्धं सुतीर्थे मरणे त
था । जागरस्य तु नृणां राजन् समानि कवयो विदुः ॥ १० ॥ यानि वासांसि
राजेंद्र यानि चाभरणानि च पुष्पाणि यानि तस्यैव नृत्यं तां तनानि च रो
॥ ११ ॥ स काष्ठ चर्म युक्तानि वाद्यानि मनुजैः सह । यथा सहृदव्रजेतीदया
नि मुक्तानि माधव ॥ १२ ॥ ब्राह्मणः क्षत्रिया वैश्याः शूद्रादीनां च योषि
तां । सममेव समादिष्टं हरिजागरिणां नृणां ॥ १३ ॥ कन्यादानं गयाश्रा
द्धं च अश्वन्यारोपणं तथा । जागरस्य तु नृणां राजन् समानि कवयो विदुः ॥ १४ ॥

स्नानेधात्रीफलैःपुण्यैःजागरेहरिवासरे।जननीवेदनंनृपअश्वमेध
युतैःसमं॥१५॥पूर्णेवर्षशतेनृपकुशाग्रेणयःतज्जलं।पिबन्पात्र
जलेसम्यक्तीर्थेपुष्करसंज्ञके॥१६॥हरिजागरणेतानिकलांनार्हंतिषो
डशीं॥रत्नाढ्यांकांचनसंपूर्णांवसुधांवसुधाधिप॥१७॥दत्वायत्फलंमा
प्नोतितत्फलंलभतेजागरे।विप्रायदत्वावसुधांक्षेत्रेकौरवसंज्ञके॥१८॥
तथापिषोडशांशेननसमोहरिजागरः।निश्चितंनहिमर्मस्यआत्मना
दुःकृतंकृतं।व्यपोहयन्नसंदेहोयेनजागरणेकृते॥२०॥संक्षेपतःप्रव
क्ष्यामिपुनरेवमहीपते।जागरेपद्मनाभस्ययोनुष्ठितंवयेविदुः॥२१॥ ॥२३॥
रवेर्बिंबमिमंभित्वावासरागोहरिजागरे।सयातिपरमंस्थानंयोगिगा
म्यंनिरंजनं॥२२॥विषयैःसहितोराजन्प्राप्नोतिपरमंपदं।सांख्ययो

गैःसुदुःखेनःप्राप्यतेयत्पदंहरेः॥२३॥नद्योनदायथायांतिसागरेसं
स्थितेक्रमात्।एवंजागरिणःसर्वेतत्पदंयांतिसंस्थितं॥२४॥मेरुमं
दरमात्राण्यपिकृत्वापापस्यराशयः।हरिजागरणेतानिव्यपोहतिन
संशयः॥२५॥राज्यंस्वर्गंतथामोक्षंयच्चान्यत्गायतोहरेः।ददातिभ
गवान्तुष्टःस्तुगीतैर्जागरेस्थितः॥२६॥जागरेणैवपापानांक्षयप्रा
नामहीपते।तत्पदंकविभिःप्रोक्तंकिंपुनःस्तुतियाजिनी॥२७॥ध्यान
ध्येयविहीनस्यसंगीतस्यचनृपते।कर्मनिःपत्स्यकथितोमोक्षस्तु
हरिजागरे॥२८॥तन्नास्तित्रिषुलोकेषुपुण्यात्पुण्यवतांनृणां।यन्न
साधयतेनृपजागरेसव्यवस्थितः॥२९॥त्वयापुनरिदंकार्यंस्मृतं
व्यागरेण्डध्वजः।एकादश्यांनभोक्तव्यंकर्तव्योजागरःसदा॥३०॥जा

गेरे वर्त्तमानस्य श्वपाकस्य गतिर्भवेत्॥ किं पुनर्वर्णजातीनां वै
ष्णवानां महीपते॥३१॥ आचांडालादिभिः पापैः स्तुता जागरणे हरेः
मुच्यंते देहजात्याया ते विष्णोस्तत्परं पदं॥३२॥ येषां च जागरे निद्रा
नायाति नृपपुंगव। न तेषां जननी याति खेदं गर्भविधारणात्॥
३३॥ तस्माज्जागरणं कार्यं मानुजगरुडीनां नीते मोक्षपरे मर्त्यैः सु
खं चेष्टं बहिः स्थितैः॥३४॥ यस्तु जागरणं रात्रौ स्तहस्ते नक्तिसमन्वि
तः। निमिषे निमिषे राजन् अश्वमेधफलं लभेत्॥३५॥ शयनोत्था
पनान्योस्तु समं पुण्यमुदाहृतं। विशेषो नास्ति भूपाल विष्णुनाक ॥३६॥
थितं पुरा॥३७॥ तुक्का चापथवानुक्का जागरे संव्यवस्थितः॥ ध्यं
समागतो वा यानि याति परमं पदं॥३८॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः

स्थिताः शूद्राश्च जागरे। पक्षिणः कृमिकीटाश्च ते द्विजा जागरे स्थिता॥
३९॥ राक्षसा बहुधर्मं चैव जागरे चक्रपाणिनः। ते गताः परमं स्थानं यो
गिगम्यं निरंजनं॥४०॥ विना सांख्यात् विना ज्ञानात् विना चेंद्रिय
निग्रहात्। विना ध्यानात् विना योगात् याति परमं पदं॥४१॥ मे
रुमंदरमात्राणि च पापस्य राशयः। सहस्र जागरणे चैव दह्यते
तूलराशिवत्॥४२॥ यानि कानि च पापानि ब्रह्महत्यासमानि च। तद्
क्षु जागरणे तानि क्षयं याति न संशयः॥४३॥ एकतः क्रतवः सर्वे स
र्वतीर्थसमन्विताः। एकतो देवदेवस्य जागरं कृष्णवल्लभं॥४४॥ न
समं कवितिः प्रोक्तं अधिकं सहस्र जागरात्। सूर्यशक्रादयो देवा
ब्रह्मरुद्रादयो गणाः॥४५॥ नित्यमेव समायांति जागरे सहस्र वल्लभे।

गंगासरस्वतीरेवायमुनाचशतद्रुदा ॥४५॥ चंद्रभागावितस्ताचन
घःसर्वाश्चतत्रैव । सरांसिचह्रदाश्चैवसमुद्राः सप्तजागरे ॥४६॥
एकादश्यांनृपश्रेष्ठ गच्छंति हरिजागरे । स्पृहणीयास्तुदेवस्ययेनराः
सप्तजागरे ॥४७॥ नृत्यंगीतंप्रकुर्वंतिवीणावाद्यंतथैवच ॥४८॥
स्तउवाच ॥ गावैर्वाप्यथवानृत्यामुखवाद्यैश्शुचिर्भवितान्रवा
जागरणंविष्णोःमुच्यंतेपापकोटिभिः ॥४९॥ यावत्पदानिस्वगृहात्
केशवायतनंप्रति । अश्वमेधसमानिस्युर्जागरार्थंप्रयच्छत ॥५०॥
पादयोःपांसुकणिकाधरण्यांनिपतंतिये । तावद्वर्षसहस्राणि । ॥३५॥
जागरेवसतोदिवि ॥५१॥ तस्मात्कृत्वाप्रगंतव्यंजागरेमाधवस्य
चा कलौमलविनाशाय द्वादशीद्वादशीषुच ॥५२॥ सुबहून्यपि

पापानिकृत्वाजागरणंहरेः ॥ निर्दहेन्मेरुतुल्यानियुगकोटिकृतानि
च ॥५३॥ उन्मीलिनीमहीपालयेःकृतावृतसंयुता । कलौजागर
णोपेताफलंवक्ष्यामितच्छृणु ॥५४॥ कृतेयुगसहस्रेतुविनाद्
रणायत्फलं । उन्मीलिनीसमासाद्यफलंजागरणेकलौ ॥५५॥ त्रेत
युगसहस्रेचपादेनैकेनतिष्ठति । काश्यांतुजाह्नवीनीरेतत्फलं
लभतेनरः ॥५६॥ दुःप्राप्यंवैष्णवस्थानंमखकोटिशतैःकृतैः । यद्
लयाप्राप्यतेनूनंद्वादश्यांजागरेजनाः ॥५७॥ प्रकुर्वंतिनतेविष्णो ।
विनायज्ञैर्विनाव्रतैः जागरेणसमन्विते । परस्वंपरदारंचहिंसांकु
र्वंतिदेहिनां ॥५८॥ विनादानैर्विनातीर्थैर्विनायज्ञैर्विनाव्रतैः । द्वाद
शीजागरेपिताकृताकल्मखनाशनी ॥५९॥ एकेनैवोपवासेन

वदीनास्तु मानवाः ॥ निर्दग्धाखिलपापानि प्रजग्मुः स्वर्गकाननं ॥ ८० ॥
यत्र भागवतं शास्त्रं यत्र जागरणं हरेः ॥ शालिग्रामशिला यत्र तत्र
तिष्ठेद्धरिः स्वयं ॥ ८१ ॥ न पुर्यः पावनाः सर्वे सप्त कलौ वेदा वयं न हि ॥
यादृशो वासरं विष्णोः पावनं जागरेण ॥ ८२ ॥ संप्राप्ते वासरे वि
येन कुर्वंति जागरं ॥ मज्जंति नके घोरे नरा नास्त्यत्र संशयः ॥ ८३ ॥ इति
श्रीस्कंदपुराणे द्वादशीजागरणमाहात्म्यं ॥ ७ ॥ शौनक उवाच ॥
कथं सूत युगे ह्यस्मिन्घोरे दैवे कलिसंज्ञके ॥ बहुपाखंडसंकीर्णे
प्राप्स्यामो मधुसूदनं ॥ १ ॥ युगत्रयव्यतिक्रांते धर्माचारपरे तथा ॥ ॥३८॥
प्राप्ते कलियुगे घोरे कथं विष्णुर्भगवानिति ॥ २ ॥ सूत उ० ॥ दिवं याते महा
राजे रामे दशरथात्मजे ॥ दुष्टराजन्यभारेण पीडिता धरिणीतले ॥ ३ ॥

देवानां कार्यसिद्ध्यर्थं भुवो भारावतारणे ॥ वसुदेवगृहे साक्षात्तत्रा
विर्भूते जनार्दने ॥ ४ ॥ नंदव्रजं गते देवे पूतना शोषिते स्तने ॥ घाति
ते च तृणावर्ते शकटे परिवर्तिते ॥ ५ ॥ दमिते कालिये नागे प्रलंबे
च निषूदिते ॥ धृते गोवर्धने शैले परित्राते च गोकुले ॥ ६ ॥ सुरभ्या चा
भिषिक्ते च यज्ञे च विमर्दिते ॥ रासक्रीडारते देवे हारिते केशिदान
वे ॥ ७ ॥ अक्रूरवचनाद्देवे मधुपुर्यां गते हरौ ॥ हते कुवलयापीडे मल्ल
द्वे राजे च घातिते ॥ ८ ॥ पत्रपता दैवदैत्यानां भोजराजे निपातिते ॥ यदु
पुर्यां निषिक्ते यवनस्य वधे घृते ॥ ९ ॥ जरासंधबले शैरे द्वे त्रसंख्या
ते हते तत्क्षितौ ॥ राजसूये सूत्रवरे संघे रागाच्छे निपातिते ॥ १० ॥ निवृ
त्ते भारते युद्धे भारते क्षिपिते भुवः ॥ यात्राव्याजसमानीते प्रभा

मयादेवकुले ॥११॥ मद्यपानप्रसक्तस्य परस्परवधेप्सिते । कलह
ज्वलनोद्दीप्ते प्रदग्धे यादवे कुले ॥१२॥ गात्रं संत्यज्य तत्रैव गतेऽनं
ते धरातले । अश्वत्थमूलमाश्रित्य समासीने धरातले ॥१३॥ व्याध
प्रहारछिन्नांगे परित्यक्ते कलेवरे । स्वधामसंसंस्थिते देव पार्थे च
पुनरागते ॥१४॥ यदुपुर्यां प्लावितायां सागरेण समंततः । इन्द्रप्र
स्थं गते वज्रे कारयित्वादृंगृहे ॥१५॥ द्वापरे च व्यतिक्रांते धर्माध
र्मो विनिश्रिते । संप्राप्ते च महाघोरे युगे वै कलिसंज्ञिके ॥१६॥ ह्री
यमाणे च सद्धर्मे विधर्मे प्रबले तथा । नष्टधर्मक्रियायोगे वेदव ॥१७॥
दबहिष्कृते ॥१७॥ एकपादस्थिते धर्मे वर्णाश्रमविवर्जिते । त
स्मिन्युगे विलुलिते ऋषयो वनचारिणः ॥१८॥ समेत्यामंत्रय

न्सर्वे गर्गच्यवनमाधवाः । असितो देवलो धौम्यो ऋषिरुद्दालक
स्तथा ॥१९॥ एते चान्ये च मुनयः परस्परमवोचत । अहो पश्यध्व
मुर्वीं च कलिव्याप्तदिगंतरां ॥२०॥ समंतात्परिधावद्भिः दस्युभि
र्बाध्यते प्रजाः । अधर्मपरकैः पुंभिः सत्यार्जवविनाशितैः ॥२१॥
स कथं भगवान्विष्णुः प्राप्यो मो मुनिसत्तमाः । को वा भवाब्धौ प
ततां तारयिष्यति संगतान् ॥२२॥ न कलौ संभवस्तस्य त्रियुगो
मधुसूदनः । ते विना पुंडरीकाक्षं कथं स्यामः कलौ युगे ॥२३॥
तेषां चिंतयतामेवं दुःखितानां तपस्विनां । उवाच वचनं तत्र ऋ
षिरुद्दालकस्तथा ॥२४॥ उद्दालक उ॰ । यावन्न कलिदोषेण लि
प्यामो मुनिसत्तमाः । अपापा ब्रह्मसदनं तावद्गच्छाम मा चिरं ।
॥२५॥

एकाग्मो लोकधन्तारं स्थितिं विष्णोः कलौ युगे । यदि विष्णुः स्थितो
न स्यात् ब्राह्मणेन वचनेन हि ॥२६॥ विष्णुं विना तदा विप्रा स्थास्यामः
स्वं कलेवरं । विना भगवता लोके वस्यास्यति कलौ युगे ॥२७॥
तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य ऋषयः शंसितव्रताः । साधुसाध्विति ते चोक्त्वा
प्रस्थिता ब्राह्मणान्तिकं ॥२८॥ ददृशुस्ते तदा देवमासीनं परमासने ।
पितामहं भूतगणैर्भूतैर्भूतैर्वृतं तथा ॥२९॥ दृष्ट्वा चतुर्मुखं देवं
दंडवत्प्रणतान्हितौ । प्रणम्य देवदेवेशं स्तोत्रैः एस्तुष्टुवुस्तदा ॥३०॥
ऋषय ऊचुः ॥ नमस्ते पद्मसंभूत स्वेच्छावेशाश्रयाव्ययः । नम ॥३१॥
स्तेस्तु सृष्टिकर्त्रे स्तु पितामह नमोस्तु ते ॥३२॥ एवं स्तुतः स ऋषिभिः ।
संस्तुतः कमलोद्भवः । पाद्यार्घ्यैर्णा निवेद्यैतानपृच्छन्मुनिपुंगवा
न् ॥३३॥

ब्रह्मोवाच ॥ किमागमनमत्यवाब्रूत तत्रैन पुत्रकाः । कुशलं वोम
हाभागाः पुत्रशिष्यग्निबंधुषु ॥३४॥ ऋषय ऊचुः ॥ तव प्रसादात् दे
कुशलं प्राप्तं नस्तपसः फलं । यद्भवंतं प्रपश्यामः सर्वदेवगुरुं प्रभुं
॥३५॥ शृणु तत्कारणं चांभो येन प्राप्तास्तवान्तिके । युगत्रये व्यति
क्रांते कृतात्रेताद्वापरान्तिके ॥३६॥ प्राप्ते कलियुगे घोरे ह्य विष्णुः पृथिवी
तले । यं दृष्ट्वा परमां मुक्तिं यास्यामो मुक्तबंधनाः ॥३७॥ ब्रह्मोउवाच ।
मत्स कूर्मादि रूपेश्च भगवान् चिंत्यतेमया । विष्णोर्यारमि कांमूर्त्तिं
न जानामि हि द्विजोत्तमाः ॥३८॥ ऋषय ऊचुः ॥ यदि त्वं न विजानामि ता
त विष्णोरवस्थितिं । गच्छामो यागं तत्रैव संत्यक्ष्यामः कलेवरं ॥३९॥ मा
विषादं व्रज धेहि उपदेक्ष्यामि वोहितं । इतो व्रज ध्येयातालं यत्रास्ते दे

सप्तमः॥
त्यपुंगवः॥४०॥ ते गत्वा परिपप्रच्छुः प्रह्लादं दैत्यसत्तमं। सज्ञास्यति हि रे
स्थानं यस्मादस्येन तत्र वै॥४१॥ ततः श्रुत्वा वचनं तस्य ब्राह्मणाः परमा
त्मनः। प्रणिपत्य च देवेशं प्रस्थितास्ते तपोधनाः॥४२॥ जग्मुः संहृष्ट
मनसः स्तुवंतो दैत्यसत्तमं। धन्यः स दैत्यराजोयं यो जानाति जनार्द
नं॥४३॥ इति संचिंत्यमानास्ते प्राप्ता वै धरणीतले। गत्वा ते तस्य न
गरं विविशुर्भवनोत्तमं॥४४॥ दूरादेव समेतांस्तु दृष्ट्वा वैरोचनिस्त
दा। प्रत्युत्थायार्हणं चक्रे प्रह्लादेन समन्वितः॥४५॥ मधुपर्कं च गां
चैव दत्वा चार्घं तथैव च। उवाच प्रांजलिर्भूत्वा प्रहृष्टेनांतरात्मना॥४ ॥२९॥
६॥ स्वागतं वो महाभागाः सुप्रभाता रजनी मम। यद्भवंतोत्र पश्यामि
भूतं किं करवाणि वः॥४७॥ [illegible] दैत्यराजेन सन्नुताः द्विजसत्तमाः॥
एवं हि

ऊचुः संहृष्टमनसो दानवेंद्रसुतं तदा॥४८॥ ऋषय ऊचुः॥ आर्याः पृथि
नस्तु रसे प्राप्ताः प्रह्लाद दर्शिवद्धनः। तदस्माकं महाबाहो भवत्राता
महार्णवात्॥४९॥ कथं दैत्य युगे ह्यस्मिन् रौद्रे वै कलिसंज्ञिके। न वि
ष्यामो विना विष्णुं लीलानामं न यप्रदं॥५०॥ यस्मिन् युगे ह्यधर्मेण
जितो धर्मः सनातनः। अनृतेन जितं सत्यं विप्राश्च वृषलैर्जिताः॥५१॥
विटैर्जिता वेदमार्गाः स्त्रीभिश्च पुरुषा जिताः। ब्राह्मणाश्चापि वध्य
ते म्लेच्छराजन्यभूमिपैः॥५२॥ अस्मिन् विलुलिते प्राये वर्णाश्रमविव
प्र र्जिते॥ वेदमार्गविलुप्ते च विष्णुर्भगवानिति॥५३॥ विना ज्ञानादिना
ध्यानादिनाचेंद्रियनिग्रहात्। प्राप्यते भगवान्यत्र तद्ब्रूहि कथय
स्व नः॥५४॥ दैत्यराज त्वमस्माकं सुहृन्मार्गप्रदर्शकः। कथयस्व म

दा भगयत्र तिष्ठति केशवः ॥५५॥ एवं स द्विजमुख्यैस्तु संपृष्टो दैत्यस
त्तमः । प्रणम्य ब्राह्मणान् सर्वान् भक्त्या संहृष्टमानसः ॥५६॥ इति श्री
प्रह्लादसंहितायां द्वारकामाहात्म्ये प्रथमोध्यायः ॥१॥ प्रह्लाद उवाच ॥
सर्वेषामपि भक्तानां दैत्यदानवरक्षसां । भवंतो वै पूज्यतमा देवा
दीनां तथैव च ॥१॥ अनुज्ञया तु पूज्यानां प्रसादात् केशवस्य हि । अधि
ष्ठानं भगवतः कथयामि निबोधत ॥२॥ पश्चिमस्य समुद्रस्य तीर
मासृत्य तिष्ठति । कुशस्थलीति या पूर्वं कुशेन स्थापिता पुरी ॥३॥
वहते गोमती यत्र यत्र सागरसंगता । द्वारावतीति सा विप्रा आनर्त्ते ॥४०॥
षु प्रकीर्त्तिता ॥४॥ तस्यां वसति विश्वात्मा भुक्तिमुक्तिप्रदो हरिः । कला
षोडशसंयुक्तो मूर्त्तिर्द्वादशभिर्युतः ॥५॥ तदेव परमं धाम तदेव पर

मं पदं । द्वारका सा च वै धन्या यत्रास्ते मधुसूदनः ॥६॥ यत्र साक्षाच्चतु
र्बाहुः शंखचक्रगदाधरः । नरा मुक्तिं प्रयास्यंति तत्र गत्वा कलौ युगे ।
॥७॥ न तत्कथा वचनं तस्य प्रह्लादस्य महात्मनः । विस्मयाविष्टम
नसः तमूचुर्मुनिसत्तमाः ॥८॥ ऋषय ऊचुः ॥ क्षये यदुकुले जाते ना
रे चापगते तु वैः प्रभासे यादवश्रेष्ठैः स्वस्थानमगमद्धरिः ॥९॥ द्वार
वत्यां प्लावितायां समंतात् सागरेण हि । कथं स भगवान् तत्र कलौ दै
त्यप्रकीर्त्यते ॥१०॥ कथयस्व महाभागैतत् कथं विष्णुर्महीतले । स्थि
तश्चानर्त्तविषये तद्विस्तरतो वद ॥११॥ प्रह्लाद उवाच ॥ उग्रसेने नरपतौ
प्रशासति वसुंधरां । कृष्णो यदुपुरीमेतां शोभयामास सर्वतः ॥१२॥ र
ममाणे रमानाथे रामाभिरमणे हरौ । एकदा तु समासीनं सभायां य

दुसत्तमे ॥१३॥ कथाभिः क्रियमाणाभिर्विचित्राभिरनेकधा उद्धवः क
थयामास प्रत्नावं यदुनंदने ॥१४॥ यात्रायामनुसे प्राप्तं दुर्वाससम
नकल्मषं । तत्रक्वचासदृसोऽप्याय भगवान्रुक्मिणीगृहे ॥१५॥
उवाच हृष्टमनसा विश्वेशोऽतिपुरस्कृतः । आगत्योवाच वैदेवं नी
संप्राप्तमृषिसत्तमं ॥१६॥ तपोनिर्धूतपाप्मा वै अत्रिपुत्रो महातपाः
आतिथ्येनार्चितो विप्रः प्रदास्यति महोदयं ॥१७॥ रुक्मिण्युवाच देय
स्य सत्यागमनं वृथा तस्यदेवं न गच्छेति पितरस्तुस्वपदेवके ॥१८॥
तेहागच्छस्व गच्छामीति मंत्रयित्वमनिश्चितं । तत्पोत्तुक्त्वातु सा देवी रथ मधु १॥
मारुरुहे सती ॥१९॥ रथमारुह्य देवेशो रुक्मिणीसहितो हरिः । ज
गाम तत्र यत्रास्ते दुर्वासामुनिसत्तमः ॥२०॥ दृष्ट्वाद्भुतं तं तपसा ॥

कूले नदनदीपतेः । कापालिकस्य पुरतः सुस्नाते करनीकरे ॥२१॥ प्र
णम्य भगवान्भक्त्या पप्रच्छानामयं ततः । पश्चाद्दिदृक्षतनयारु
क्मिणी प्रणमामतं ॥२२॥ दुर्वासाश्चापितौ दृष्ट्वा दर्शनार्थमुपागतौ ॥
पप्रच्छ कुशलं तत्र स्वागतेन नाभिनंदितौ ॥२३॥ दुर्वासा उ । कुशलं स
र्वसर्वं कुत्र वासस्त्वाधुना । कृतिदाराधनापत्यं एतद्विस्तरतो वद ॥
२४॥ श्रीकृष्ण उ । समुद्रेण प्रदत्ता मे भूमिर्द्वादशयोजना । तस्यां निव
सता ब्रह्मन् पुरी हेममयी मया ॥२५॥ प्रासादा तत्र सौवर्णा नवल
क्षसमन्विताः । तस्यां वसामि संहृष्टः श्वेतप्रासादान्मुनिर्नय ॥२६॥ तत
स्तद्वचनं तस्य विस्मयाविष्टचेतसः । प्रत्युवाच स दुर्वासाः प्रहस्य
मधुसूदनं ॥२७॥ वसंति तावकये च तेषां संख्यावदस्व मे । यावंत्य

अमदीयास्ते पुत्राः परिजनैस्तथा ॥ २८ ॥ श्रीकृष्ण उ० ॥ भगवन् षोडश
साहस्रं भार्याश्चाष्टविधमम । तासां मध्ये द्वे एते मा विदर्भाधिपतेः
सुता ॥ २९ ॥ एकैकस्यां दश पुत्राः कन्या चैका मम जा ॥ षट् पं चाश
त्रय दूनां उक्तौघः परिजनं मम ॥ ३० ॥ शोभाः प्राकृतयो ब्रह्मन्नैतेषां संख्या
न विद्यते ॥ तत्कथा चिंतयामास किमेतदिति विस्मितः ॥ ३१ ॥ अहो
अनंतवीर्यस्य मायानाश्रित्यतिष्ठतः ॥ अनंतसर्गकर्तृत्वे प्रवर्तितेय
रूपतामियं ॥ ३२ ॥ दुर्वासा उ० ॥ स्वागतं ते महाबाहो ब्रूहि किं करवाणि
ते ॥ दर्शनेन त्वदीयेन प्रीतिमेति च मे मनः ॥ ३३ ॥ श्रीकृष्ण उ० ॥ यदि प्र ॥ ४२ ॥
सन्नो भगवान् तदागच्छतु मे गृहे ॥ शिरसा धार्य पादांबु प्रयास्यामः
पवित्रतां ॥ ३४ ॥ दुर्वासा उ० ॥ अहमो सारसर्वस्वे किं मानयसि माधव ॥

न यत्वैव यदि मह्यं कथं कारा षिसद्भार्यया ॥ ३५ ॥ एवमस्त्विति चोक्ता सः
प्रस्थितः स्वगृहेन द्विः ॥ ते दृष्ट्वा प्रस्थिते विष्णुं प्रहस्योवाच नीषयन् ॥
॥ ३६ ॥ दुर्वासस न जानीषे मुंचेमान् हृदय सत्तमान् ॥ त्वं च भार्या तथा
चैयं वदतः स्वगृहेन मां ॥ ३७ ॥ भगवन् यद्यपि ब्रवीति विप्र कर्त्तास्मि
तत्तथा ॥ त्वया सपालना ब्रह्मन् पावितो दंसबांधवः ॥ ३८ ॥ प्रक्काद उ० ॥
तदा श्याकृषि वर्यो सो युक्ते दिवी रथे स्वके ॥ तथैव पुंडरीकाक्षं यादवा
दीत्य भाषत ॥ ३९ ॥ ते दृष्ट्वा देवताः सर्वे वृद्धमाने हरिं रथे साधु साध्वि
ति भाषं ततः ऊचुः सर्वे परस्परं ॥ ४० ॥ अहो ब्रह्मण्य देवस्य परो भक्तिं प
पश्यत स्कंधे धृत्वा तयो ध्वानं वहते भार्यया सह ॥ ४१ ॥ विकीर्य मा
लाः कुसुमैः सुरसंघैर्जनार्दनं ॥ उग्रा मसरये गृहे स भार्यो द्विजरकांड रि
॥ ४२ ॥

वर्त्मानेरथेतस्मिन्रुक्मिणीतृषिताभवत् ॥ उवाचवल्लभं वैदर्भी
श्रमव्याकुललोचना ॥४३॥ श्रीताभारपरिक्लिष्टा एवदंतीकोपनंद्वि
जो पाययिष्योदकंकांतनयमामंदिरंस्वकं ॥४४॥ ततःश्रुत्वावचनं
तस्याः पादाक्रांतधरातले । तस्मिन्समानयामासगंगांत्रिपथगा
मुत्तमां ॥४५॥ तेदृष्ट्वानिर्मलंशीतंसुगंधपावनंतथा । पयोपिपासि
तादेवीरुक्मिणीजाह्नवीजलं ॥४६॥ पीतंतयाजलेदृष्ट्वाचुकोपरु
षिसत्तमः ॥ जज्वालज्वलनप्रख्यः शशापपरमेश्वरः ॥४७॥ मामदत्त्वा
जलंयस्मात्त्वपीतवत्यसिरुक्मिणी । तस्मात्त्वान्नरत्नानित्यंनवि ॥४७॥
ष्पतिनसंशयः ॥४८॥ अवयुक्तारथेयस्मामप्रपृष्टेजलेत्व
या ॥ पीतंतस्मात्त्वतलेनवियुक्ताचत्वंभविष्यसि ॥४९॥ एतावदुक्त्वा

वचनंक्रोधसंरक्तलोचनः । परित्यज्यरथंविप्रोभूमावेवावतिष्ठ
त ॥५०॥ शक्रादतु ॥ एवंशापात्तदादेवीरुरोदातीवविह्वला ॥ उवा
चवल्लभंकरुणाकथंस्थास्येत्वयाविना ॥५१॥ श्रीकृष्णउ ॥ आया
सिचत्यंदेविहिकालेभवनेतवयोमांपश्यतिचात्रस्थः सर्वा
मेवप्रपश्यति ॥५२॥ मांदृष्ट्वानरोयस्तुत्वांनपश्यतिभक्तितः
अर्द्धयात्राफलंतस्यभविष्यतिनसंशयः ॥५३॥ ततःप्रसादयामा
सदुर्वाससमकल्मषं ॥ बाह्योपवनमध्येतुप्रजयामासतेतदा ॥
५४॥ अवनिज्यस्वयंपादौविप्रपादावनेजनं । धारयामासशिर
साजगतःपावनोहरिः ॥५५॥ दत्वार्घ्यंचविप्रायमधुपर्कंच
भक्तितः ॥ विधिवत्भोजयामासषड्रसेनद्विजोत्तमं ॥५६॥ श्री ॥

॥ इति श्रीद्वारकामाहात्म्ये दुर्वासानयनं नामाध्यायः ॥ ८ ॥ प्रह्लाद
उ॥ एवं संपूजितस्तेन हरिणा ब्राह्मणोत्तमः । उवाच परिसंतुष्टो
वरं ब्रूहीति केशवं ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ यदि तुष्टोसि भगवन् य
दि देयो वरो मम । स्थातव्यमत्र भवता न त्यक्तव्यं कदाचन ॥ २ ॥ दु
र्वासा उ॥ यदि तिष्ठाम्यहं कृष्ण तथा त्वमपि केशव । तिष्ठ स्वषोड
श कलो नित्यं मद्वचनेन हि ॥ ३ ॥ श्रीकृष्ण उ॥ ये त्वां पश्यंति भक्त्या
त्वां मां वापि द्विजसत्तम । किं दास्यंति फलं तेषां तन्माविनांत्त भगवा
न वद ॥ ४ ॥ दुर्वासा उ॥ यः स्नात्वा संगमे कृष्ण गोमत्याः सागरस्य ॥ ४४ ॥
च । मासमभ्यर्च्य च नरः सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ५ ॥ श्रीकृष्ण उ॥ यो न
रः पूजयिता वा मां पूजयिष्यति मामपि । तस्य मुक्तिं प्रदास्यामि यामु
निद्र ।

रैरपि दुर्लभा ॥ ६ ॥ प्रह्लाद उ॥ परस्परं वरौ दत्वा तस्मिन् स्थाने व्यतिष्ठतां ।
वरदानेन तत्तीर्थं कृतीर्थं सर्वार्थकामदं ॥ ७ ॥ वरदाने नरः स्नात्वा
गोसहस्रफलं लभेत् । विष्णोर्दुर्वाससो यत्र वरदानमभूत् पुरा ॥ ८ ॥
तदाप्रभृति विप्रेंद्र द्वारकां हरिरीश्वरः । दुर्वाससा गिरा बद्धो जनेहा
ति कदाचन ॥ ९ ॥ यत्रैव विक्रमी मूर्तिर्वर्तते यत्र गोमती । नरा मु
क्तिं प्रयास्यंति चक्रतीर्थेन संगता ॥ १० ॥ कलेवरं परित्यक्तं प्रभासे
हरिणा यदा । कलाभिः सहितं तेजः तस्यां मूर्तौ निवेशितं ॥ ११ ॥ तस्मा
त् कलियुगे विप्रा नान्यत्र प्राप्यते हरिः । यदि कार्यं हि कृष्णेन तत्र
गच्छतु माचिरं ॥ १२ ॥ ऋषय ऊचुः ॥ साधु भागवतश्रेष्ठ सम्यङ्मार्गप्र
दर्शितः । यद्बुध्यादिपरिज्ञानं तन्न जानाति कश्चन ॥ १३ ॥ किं फलं ग

मनेतस्यां किं फलं ब्रह्मदर्शने॥ कानि तीर्थानि तत्रैव के देवास्तद
वदस्व नः॥१३॥ कस्मिन्मासे तिथौ कस्यां कस्मिन्पर्वणि मानवैः।
गन्तव्यं कानि देयानि दानानि दनुजर्षभ॥१५॥ इति पृष्टस्तदा तेस्तु
महाभागवतोसुरः। कथयामास विप्रेभ्यो भगवद्भक्तिसंयतः॥
१६॥ ब्रह्मोवाच॥ भो भूमिदेवाः शृणुत परं गुह्यं सनातनं। यन्न कस्य
विदाख्यातं तद्वदामि सुविस्तरात्॥१७॥ नदामीति चक्रुरुते द्वारका ५६
गमनं व्रति। तदा नरकनिर्मुक्ता गायन्ति पितरो दिवि॥१८॥ यावत्प
दानि ब्रह्मस्य मार्गे गच्छति मानवः। पदे पदे अश्वमेधस्य यज्ञस्य लभ ॥४५॥
ते फलं॥१९॥ द्वारकां गच्छमानस्तु यः प्रेरयति वा परान्। मानवान्ना
लभन्ते वै ब्रह्मवं पदं॥२०॥ द्वारकां गच्छमानस्य यो ददाति प्रतिश्रयं।

तथैव मधुरो वाचे नेदते क्रीडते दिवि॥२१॥ अध्वानाश्रांतदेहस्य वा
न हनं यः प्रयच्छति। हंसयुक्तेन स नरो विमानेन दिवं व्रजेत्॥२२॥ या
त्रां यां गच्छमानस्य मध्याह्ने क्षुधितस्य च। अन्नं ददाति यो नस्या
शृणु तद्भवते फलं॥२३॥ गया श्राद्धेन यत्पुण्यं लभन्ते मानवा भुवि।
अन्नदानेन तत्पुण्यं पितृणां तृप्तिरक्षया॥२४॥ उपानहौ च यो दद्या
त् द्वारकोपरि गच्छतो। ब्रह्मसाहस्रं नरो गजस्कंधेन गच्छति॥२
५॥ विघ्नमाचरते यस्तु द्वारकोपरि गच्छतो। नरकेन कृतं म्लुः क
ल्पमात्रैस्तु रौरवे॥२६॥ मार्गे स्थितस्य यो धन्यः प्रयच्छति कमंडलुं।
सपादानसहस्रस्य फलमाप्नोति मानवः॥२७॥ यात्रायां गच्छमान
स्य पादाभ्यंगं ददाति यः। पादप्रक्षालनं चापि सर्वान्कामानवा

प्रयातं॥२८॥कथाभ्रूणेतियोविप्रोःगीतेचागछतःपथि।द्वानेद
हातिमनुजस्तस्माद्वन्यतरोद्विसः॥२९॥कैलासशिखराकारंस्नात
त्वमिवनिर्मलं।प्रासादंतस्यदेवस्ययःपश्यतिनरोत्तमः॥३०॥दू
रादेनममयंदृष्ट्वाकलशध्वजसंयुतं।वाहनंसंपरित्यज्यस्तुगतेध
रिणीगतः॥३१॥पंचत्वनाशंतेपापंतथामार्गस्तितेचयत्।कृमि
कीटपतंगाश्चनिहंतापंथिगछता॥३२॥परान्नंपरपानीयंच
स्पर्शेणचसंगमे।तत्सर्वनाशमायातिभगवद्केत्तुदर्शनात्॥३३॥ ॥४८॥
परन्नामसहस्रंतुस्तवराजमथापिवा।गजेंद्रमोक्षणंवापिप ॥ऋषे
ठिगछत्शनैःशनैः॥३४॥गायमानेभगवतःप्रादुर्भावान्यनेक
शः।नृत्यद्भिर्नित्यसंयुक्तैर्दृश्यमानैरनेकधा॥३५॥अधौतपादप

यःसंनमस्कुर्याद्गुणेश्वरं।सर्वविघ्नविनाशंचलभंतेनात्रसंशयः।
॥३६॥नीलोत्पलदलश्यामंतस्यदेवकिनंदनं।दृष्ट्वात्वरणमेतां
त्पापाणिपत्पात्यजेत्पुरा॥३७॥बाल्येचयत्कृतंपापंकौमारेयौवनेत
था।दर्शनात्तस्यदेवस्यतन्नष्टंनात्रसंशयः॥३८॥बाल्याद्यम
नसायावत्कर्मणासमुपार्जितं।पापंजन्मसहस्रेणतन्नष्टंना
त्रसंशयः॥३९॥हेमतारसहस्रैस्तुदत्तैर्यत्फलमाप्यते।तत्फलं
कोटिगुणितंतस्यवक्त्रावलोकनात्॥४०॥नमस्कृत्यचदेवेशंपु
ण्डरीकाक्षमच्युतं।दुर्वाससंमहेशानंद्वारकापरिरक्षणं॥४१॥प्र
णम्यपरयाभक्त्यावैनतेयसमन्वितं।द्वारमागत्यचपुनःस्वर्ग
द्वारोपमंशुभं॥४२॥विश्रम्यचमुहूर्तार्द्धंसहृद्भिर्बांधवैर्वृतः॥

तत्राश्रितान्समाहूय ब्राह्मणान्मंत्रकोविदान् ॥४३॥ हविर्द्रव्यं
समानीय ततस्तीर्थं समानयेत् ॥ इति श्रीद्वारकामाहात्म्ये यात्रा
विधिकथनं नाम तृतीयोध्यायः ॥३॥ प्रह्लाद उ॥ ततो गच्छेत् द्वि
जश्रेष्ठ गोमतीं लक्ष्मसंश्रयां ॥ तस्याः दर्शनमात्रेण मुच्यते सर्वपा
तकैः ॥१॥ दुरितौघक्षयकरं अमंगल्यविनाशनं ॥ सर्वकामप्रदं
पुंसां प्राणमतः गोमतीजलं ॥२॥ महापापक्षयकरं जगतीनीगा
तिप्रदं ॥ सर्वपुण्यवशात्प्राप्तं सुशीतं गोमतीजलं ॥३॥ ऋषय ऊ॥
दैत्येंद्र संशयोस्माकं हर्तुमर्हस्यशेषतः ॥ इयं का गोमती तत्र के ॥५७॥
नानीता महामते ॥४॥ केन कार्यवशेनैव संप्राप्ता वरुणालयं ॥
सर्वं भागवतां श्रेष्ठ एतन्निस्तरतो वद ॥५॥ प्रह्लाद उ॥ एकार्णवे पु

रा भूते नष्टे स्थावरजंगमे ॥ तदा ब्रह्मा समभवद्विष्णोर्नाभिसरोरु
हात् ॥६॥ आदिष्टः प्रभुणा ब्रह्मा सृज त्वं विविधप्रजाः ॥ इति धाता
समादिष्टो हरिणा सृष्टिकारणे ॥७॥ बाढमित्येव तेनोक्त्वा तपस्त
प्त्वा महोदधेः ॥ ससर्ज मानसान्सद्यः सनकादीन्कुमारकान् ॥८॥
उवाच वचनं ब्रह्मा प्रजाः सृजत पुत्रकाः ॥ ब्रह्मणो वचनं श्रुत्वा प्र
तांजलिपुटाः ब्रुवन् ॥९॥ भगवन्भगवद्रूपं द्रष्टुकामाशिवास्य
ते ॥ न वयं धर्ममनुवर्त्तामः सृष्टिरूपं दुरासदं ॥१०॥ इत्युक्त्वा ते ययुः सर्वे
सनकाद्याः कुमारकाः ॥ पश्चिमां दिशमास्थाय तीरे नदनदीपतेः
॥११॥ तेजोमयस्य रूपस्य द्रष्टुकामा महात्मनो ॥ तस्मिन्मनः समाधा
यते पिरे परमं तपः ॥१२॥ बहुवर्षसहस्रैस्तु प्रसन्नो धरणीधरो ॥ निचा

जलेसमुत्तस्थौसूर्यरूपदुरासदे ॥१३॥ अनेकदैत्यदमनंबहुयंत्रवि
दारणं। सूर्यकोटिसमाभासंसहस्रारंसुदर्शनं ॥१४॥ तेदृष्ट्वाविस्मि
ताःसर्वेब्रह्मपुत्राःपरस्परं। वीक्ष्यमाणाभगवतःपरमायुधमुत्त
मं ॥१५॥ तान्विलोक्यतथारूपान्वागुवाचाशरीरिणी। भोब्रह्म
पुत्राभगवानेशीघ्रमाविर्भविष्यति ॥१६॥ अर्हणार्थंभगवतःशी
घ्रमर्घ्यप्रतीक्षतः। आयुधंलोकनाथस्यशीघ्रमत्रप्रसाद्यतां ॥१७॥
ततःश्रुत्वावचनंतस्यतुष्टुवुस्तेसुदर्शनं। ज्योतिर्मयनमस्तेस्तुनम
स्तेदरिवक्त्रमा ॥१८॥ सुदर्शननमस्तुभ्यंसहस्रारमथाव्ययानम ॥१८॥
स्तेसूर्यरूपायवह्निरूपायतेनमः ॥१९॥ अमोघायनमस्तुभ्यंम
स्त्रांगायनमोनमः। एवंतेपूजयामासुःसमनोन्नित्तथाहृते ॥२०॥

स्तोत्रैर्नानाविधैस्तुवाप्रणेमुर्दरिवक्त्रकं। ततेप्रसाद्यसुनानंतुप्रस
न्नदर्शनोत्सुकाः ॥२१॥ अस्मरन्मनसादेवंब्रह्माणंपरमंस्वकं॥
तेषांतुचितितंज्ञात्वाब्रह्मागंगामथाब्रवीत ॥२२॥ यादिशीघ्रंसरि
त्श्रेष्ठेपृथिव्यांद्वारिकारणात। गंगातात्वंमहाभागेततोबहुमता
सिमे ॥२३॥ उर्व्यांतुगोमतीनामसुप्रसिद्धाभविष्यसि। वसिष्ठस्या
नुगान्त्वंयाहिशीघ्रंधरातले ॥२४॥ पितेवपुत्रीवितथावसिष्ठत
नयाभवा। बाढमित्येवसोदेवीप्रस्थितावरुणालयं ॥२५॥ वसि
ष्ठस्त्वग्रतोयातितंगंगाप्रष्ठतोन्वगात्। तांदृष्ट्वामनुजाःसर्वेवसि
ष्ठेनसमन्विताम् ॥२६॥ नमस्कुर्वर्महाभागांगच्छंतींपश्चिमार्णवे॥
आविर्बभूवतत्रैवयत्रतेमनयःस्थिता ॥२७॥ दृष्ट्वाकामाद्धेरू

पंप्रस्रुतावनतांश्चैतांश्चवाकिरन्मदान्नागांसुमनोभिश्चसर्वशः
॥२८॥ दिव्यैर्माल्यैः सुगंधैश्चगंधपुष्पैस्तथाहृतैः साधुसाधुमह
न्नागपावनीसर्वदाद्विनां ॥२९॥ दृष्ट्वा कामाहरे रूपंश्रियाजुष्टं
चतुर्भुजं दृष्ट्वा वसिष्टमनुगामायांतीं सुरपावनी ॥३०॥ संहृष्ट
मनसा सा मुधिसाधुसाध्विति चाब्रुवन् यस्मात्वयासमानीता अ
स्मिं क्षेत्रे के सरिद्वरा ॥३१॥ वसिष्टं तत्र ते दृष्ट्वा उतस्थुः सर्वतो द्विजाः
अर्घादिसत्क्रियासर्वा ह्यदृष्टा इदमब्रुवीत ॥३२॥ तस्मात्तव सुत
त्वेवं ख्याति लोके गमिष्यति । गांस्त्वा गोदागता यस्मादितः स्थान ॥४९॥
मतोमता ॥३३॥ तस्माद्गोमती नाम ख्याति लोके गमिष्यति । अ
स्या दर्शनमात्रेण मुक्तिं यास्यंति मानवाः ॥३४॥ किं पुनः स्नानदा

नान्निस्त्वायांति हरेः पदं । तामेव मर्चदद्योतेयोगेहृद्ददिरे हरिं ॥३५॥
परं पुरुषसूक्तेन पुरुषं शेषशायिनं ॥ इति संस्तुवतां तेषां हरिरा
विर्बभूव ह ॥३६॥ पीतकौशेयवसनो वनमालाविभूषितः । दि
व्यमाल्यानुलिप्तांगो दिव्याभरणभूषितः । शेषासनगतो देवं दिव्या
नेकोद्यतायुधः । ज्वलन्किरीटमुकुटः स्फुरन्मकरकुंडलः ॥३७॥ न
कोन्नयप्रदेशोत्तं श्रीवत्सांकमहाभुजः । सदाप्रसन्नवदनं घनश्या
मश्चतुर्भुजः ॥३८॥ पादसंवाहनपरो लक्ष्म्याजुष्टमनोहरः । तं दृष्ट्वा मुन
यः सर्वे हर्षोत्कर्षसमन्विताः ॥४०॥ विष्णुं च विष्णुसूक्तैश्च तुष्टुवुर्वेद
सेसन्नवैः । एवं संस्तुवतां तेषां विष्णुर्दीनानुकंपकः ॥४१॥ उवाच सुप्र
सन्नेन मनसा द्विजसत्तमान् । सुखं कुमारास्तुष्टोहं प्रदास्यामि यथे

स्थितं ॥४२॥ न विश्वयज्ञानयुतास्त्रस्पृष्टा ममामायया ॥ यस्मान्मोक्षा
र्थिभिः विप्राः जलावासी प्रसादितः ॥४३॥ यस्मादिदं परं तीर्थं मा
हादं सर्वमर्थदं ॥ अनुग्रहाय भवतां पञ्च चक्रे सुदर्शनं ॥४४॥ नि
र्गतं प्रथमं विप्रा जलं भित्वा महामग्रतः ॥ चक्रतीर्थमिति ख्यातं च
क्रनाम्ना भविष्यति ॥४५॥ ममापि नियतं वासो भविष्यति महा
ली वै ॥ यत्र स्नानं प्रकुर्वंति प्रसंगेनापि मानवाः ॥४६॥ चक्रतीर्थे
द्विजश्रेष्ठा तेषां मुक्तिः करे स्थिता ॥ भवंतोपि सदा ह्यत्र निवसध्वं य
दृच्छया ॥४७॥ वायुभूतांतरिक्षास्व सर्वकामस्य दायका ॥४८॥ ॥५०॥
ब्रह्मा दृष्ट्वा ततश्चक्राद्दृष्ट्वा मनसः स्वार्थं सुरपावनी ॥ अवनिज्य
हरेः पादौ मूर्ध्नि वै नाम धारयन् ॥४९॥ ब्रह्मात्म्य सा हरेः पादौ प्रवि

ष्टा वरुणालयं तस्मिन् महापापहरा गोमती सागरं गता ॥५०॥ इत्यु
क्त्वा भगवान्विष्णुस्तत्रैवांतरधीयत ॥ सनकाद्याः सुसंताः सुतास्तत्र
त्र समाहिताः ॥५१॥ एवं सा गोमती तत्र संजाता सागरंगता ॥ सर्व
पापहरा प्रोक्ता पूर्वगंगेति या स्मृता ॥५२॥ इति श्रीद्वारकामाहात्म्ये
चक्रतीर्थगोमतीउत्पत्तिर्नाम चतुर्थोध्यायः ॥४॥ ऋषय ऊचुः ॥
साधु साधु महाभाग प्रह्लाद असुरसत्तम ॥ येन नः कलिमध्ये तु दर्शि
तो भगवान् हरिः ॥१॥ त्वन्मुखक्षीरसिंधूत्था कथेयममृतात्मिका ॥
कर्णाभ्यां पिबतां तृप्तिर्न मुनीनां प्रजायते ॥२॥ कथयस्व महाबा
हो तीर्थयात्रां सुविस्तरात् ॥ अस्माभिस्तत्र गंतव्यं वद ते यत्र गो
मती ॥३॥ तिष्ठते भगवान्यत्र चक्रतीर्थविलोककः ॥ तदा प्रोत

मातातुउद्धरस्वत्वंवारणिवात॥४॥सहस्रपूजाविधानेनकथयस्व
महामते॥५॥ब्रह्मोवाच॥गच्छत्वंगोमतीतीरेदंडकेवञ्चतो॥अस्त्या
स्यपाणिपादौतुत्वंवाचकेरयोःकुरुस्नानं॥६॥गृहीत्वाचफलंपु
ष्पंचअक्षतैश्चसमन्वितं॥प्राङ्मुखःसंयतोभूत्वाद्वादशार्घ्यंविधान
तः॥७॥ब्रह्मलोकात्समायातेवसिष्ठतनयेशुभे॥सर्वपापविशु
द्ध्यर्थंददाम्यर्घंतुगोमति॥८॥वसिष्ठदुहितेदेविशक्तिज्येष्ठेय
शस्विनि॥त्रैलोक्यवंदितेदेविपापमेहरगोमति॥९॥इत्युच्चार्य
द्विजश्रेष्ठाद्दर्घ्याणिना॥विष्णुंसंस्मृत्यमनसामंत्रमेतदुदीरये ॥५१॥
मातर्मे त॥१०॥अश्वक्रांतेरथक्रांतेविष्णुक्रांतेवसुंधरे॥उद्धृतासिवराहेण
कृष्णेनशतबाहुना॥११॥मृत्तिकेहरमेपापंयन्मयापूर्वसंचितं॥

वयादतेनपापेनहतोसेवसंरौरवेत्॥१२॥इत्येवंमृदमालिप्यस्ना
नंकुर्याद्यथाविधि॥आपोस्मानितिमंत्रेण॥शृणुतत्फलमाप्नु
यात्॥१३॥कुरुक्षेत्रेचयत्पुण्यंराहुग्रस्तेदिवाकरे॥स्नानमात्रेण
तत्प्रोक्तंगोमत्याःकल्पसंनिधौ॥१४॥नत्याःस्नानावापरयाकुर्या
त्कर्मपृथोचितं॥देवान्पितॄन्मनुष्यांश्चतर्पयेद्दूर्वसंयुतः॥१
५॥येनरौरवसंस्थाश्चदिव्येचकीटत्वमागताः॥गोमतीनीरदानेन
मुक्तिंयांतिनसंशयः॥१६॥विनाप्यन्नतदर्भैर्वाविनाचोसनयात
प्यः॥वारिमात्रेणगोमत्यांगयाश्राद्धफलंलभेत्॥१७॥ततश्चवि
प्रानाहूयवेदज्ञान्तीर्थसंश्रयान्॥विश्वेदेवादिसंपूज्यपितॄ
ण॥श्राद्धमाचरेत्॥१८॥श्रद्धयापरयायुक्तःश्राद्धंकुर्याद्विधानतः॥दद्या

णं च ततो दद्यात् सुवर्णरजतं तथा ॥ १८ ॥ सुवर्णशृंगसंदितां रजत
खुरभूषितां ॥ रत्नपुच्छीं वस्त्रयुतां ताम्रपृष्ठीं सवत्सकां ॥ १९ ॥ दद्या
द्विधिवत् सम्यक् पूर्वं वस्त्रालंकारभूषणैः ॥ सहस्रधनसंयुतां दद्यात् वि
ष्णुर्मे प्रीयतामिति ॥ २० ॥ आसीमांते विसर्जेत् तान् ब्राह्मणान् निय
तः सुधीः ॥ दीनांधकृपणानां च दानं देयं स्वशक्तितः ॥ २१ ॥ एवं कृते द्विज
श्रेष्ठाः कृतकृत्यो भवेन्नरः ॥ ये गता नरके घोरे ये च वै प्रेततां गताः ॥
२२ ॥ पूर्वकर्मविपाकेन स्थावरत्वं गताश्च ये ॥ पितृपक्षे च ये केचित्
मातृपक्षकुलोद्भवाः ॥ २३ ॥ सर्वे ते मुक्तिमायांति गोमतीदर्शनात्क ॥ ५२ ॥
लौ ॥ कृते श्राद्धे नरैर्ये तु गोमत्यां देवसत्तमाः ॥ २४ ॥ हयमेधस्य यज्ञस्य
फलमाप्नोत्यसंशयं ॥ गंगास्नानेन यत् पुण्यं प्रयागे परिकीर्तितं ॥ २५

तत्पुण्यं समवाप्नोति गोमतीश्राद्धकृन्नरः ॥ विष्णुलोके द्विगच्छंति पित
रश्च कुलोद्भवाः ॥ २६ ॥ अनेकजन्मसाहस्रं पापं याति न संशयः ॥
वाक्पापं च यत् कृतं पापं कर्मणा मनसा गिरा ॥ २७ ॥ तत्सर्वं विलयं या
ति गोमतीदर्शने नदि ॥ यो नरः कार्तिके स्नानं गोमत्यां कुरुते द्विजाः ॥
॥ २८ ॥ प्रसन्नो भगवान् तस्य फलं स्यात् सहस्रने संशयः ॥ प्रत्यहं घृतभो
क्तारं तर्पयेत् सुसमाहितः ॥ २९ ॥ प्रत्यहं षड्रसं देयं भोजनं च द्विजा
तये ॥ पूजयेच्च सदा देवं च प्रत्यहं भक्तितत्परः ॥ ३० ॥ येन केनापि देत्यं
दूस्यात् तव्यं नियमेन तु ॥ ब्राह्मणानुज्ञया राजन् गृह्णीयान्नियमा
न्नरः ॥ ३१ ॥ संपूर्णे कार्तिके विप्रासे प्राप्ते बुधवासरे ॥ पंचामृतेन देवे
शं नत्वा दामोदरं हरिं ॥ ३२ ॥ कुसुमैर्वारिसंभूतैः कुलस्याः करवीर
तै

कैः॥ तद्द्रिसंभवैस्म्नान्यैः पूजयेद्गरुडध्वजं॥३३॥ नैवेद्यं दापयेत्तत्र वि नैः
ष्णुर्मे प्रीयतामिति॥ गीतवाद्यादिनृत्येन तथा पुस्तकवाचकैः॥३४॥
रात्रौ जागरणं कार्यं स्तोत्रैर्नानाविधैरपि॥ आहूय ब्राह्मणान्भक्त्या
भोजयेच्च स्वशक्तितः॥३५॥ ततस्त्वाभ्युदिते देवं पूजयेद्गरुडध्वजं॥ का
र्त्तिकांते च दैत्येंद्र गोमत्युदधिसंगमे॥३६॥ स्नात्वा चापि हरिं समभ्यर्च्य
पूजयेच्च जनार्दनं॥ अनुज्ञया तु विप्राणां व्रतं संपूर्णतां व्रजेत्॥३७॥
एवं यः स्नाति दैत्येंद्र कार्त्तिके कृष्णसंनिधौ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो
विष्णुलोकं व्रजत्यसौ॥३८॥ माघस्नाने तु यो भक्त्या गोमत्यां कुरुते ॥५३॥
नरः॥ विनतेयो दृश्ये भक्त्या संतुष्टः सह भार्यया॥३९॥ तिलान्हिरण्यस
हितान्देया ब्राह्मणसत्तमे॥ मोदका गुडसंमिश्राः प्रत्यहं दक्षिणान्वि
ताः॥४०॥

व

तिलैराज्यप्लुतैर्होमः कर्त्तव्यः प्रत्यहं नरैः॥ होमार्थं संचयेद्वह्निं न सी
तार्थं कदाचन॥४१॥ गोमत्यां स्नाति यो भक्त्या माघं माधवसंनिवे
ध्वमेः समाङ्गरक्तवस्त्राणि कंचुकोष्णीषमेव च॥४२॥ दद्याद्युपान
हौ चैव कंठे कमंडलु विशेषतः॥ कंबलं पक्वतैलं च विष्णुर्मे प्रीयतामि
ति॥४३॥ स्वापि कार्यं मतानां च संध्यामेच्छास्वसंकुले॥ गवार्थे ब्रा
ह्मणार्थे च मृतानां या गतिः स्मृता॥४४॥ माघस्नानेन सा प्रोक्ता गो
मत्यां नात्र संशयः॥ सर्वदानफलं तस्य सर्वतीर्थफलं तथा॥४५॥
माघस्नायी नरो याति विष्णुलोकं सनातनं॥ सर्वान्कामानवाप्नो
ति समभ्यर्च्य जनार्दनं॥४६॥ माघं समापयेन्माघ्यां गोमत्युदधि
संगमे॥ ब्राह्मणानुज्ञया दैत्य सर्वं संपूर्णतां व्रजेत्॥४७॥ पापिनो

पि द्विजश्रेष्ठा ये स्नाता गोमतीजले। पद्मिनां च गतिं यान्ति प्रसादाच्च
क्रपाणिनः॥४८॥ ब्रह्मरुद्रपदादूर्द्ध्वं यत्पदं चक्रपाणिनः। स्नानमा
त्रेण गोमत्यां तत्प्रोक्तं कृष्णसन्निधौ॥४९॥ मित्रद्रोहे च यत्पापं यत्पा
पं गुरुघातिनि। तत्पापं समवाप्नोति यात्रां विघ्नं करोति यः॥५०॥ ब्रह्म
स्वहारिणः पापाच्चापा देवस्वहारिणः। स्नानमात्रेण शुध्यन्ति गोमत्यां
नात्र संशयः॥५१॥ भीताभयप्रदानेन यत्फलं लभते नरः। तत्प्राप्नो
ति न संदेहो गोमत्यां नीरसंगमात्॥५२॥ पीतांबरधरो ह्यत्र चातुर्या
गरुडवाहनः। वनमाली चतुर्बाहुर्दिव्यगंधानुलेपनः॥५३॥ यान्ति ॥५४॥
र्विष्णुलयं विप्राः पुनर्न विलक्षणं गोमतीनाममात्रेण मानवो
नात्र संशयः॥५५॥ इति श्रीस्कान्दे स्कंदसंहितायां द्वारकामाहात्म्ये गो

मतीमाहात्म्यं नाम पंचमोऽध्यायः॥५॥ श्रीप्रह्लाद उ॥ ततो गत्वा द्विजश्रेष्ठा
यां गोमत्यां महोदधिं। चक्रांकाश्च पाषाणा दृश्यन्ते मुक्तिदायकाः॥१॥
यैः स्पृष्टैर्जीयते जन्माघः कृष्णसान्निध्यतो व्रजेत्। सहस्रनेत्रैर निमिषैर्वी
क्षितैर्यज्जनार्दनः॥२॥ यत्र साक्षाद्भगवतः कृष्णस्य दृष्टा वलोक्यते। तत्ती
र्थं सर्वपापघ्नं चक्राख्यं परमं हरेः॥३॥ यत्र प्रसिद्धिः परमा त्रैलोक्ये
सचराचरे। प्रयागादधिकं पुण्यं मुक्तिदं देहसंनिपातने॥४॥ सुरैरपि हि
दृश्यन्ते यत्रायोगा निमनीषिणां। अंकितानि च चक्रेण पाषाणा सान्नात्र
संशयः॥५॥ ये दृष्ट्वा मुच्यते पापात्संसर्गेनापि मानवाः। यत्तीर्थं सर्व
तीर्थानां प्रवरं पावनेतरं॥६॥ तत्र गत्वा द्विजश्रेष्ठाः प्रह्लादस्य चरणौ
मुदा। रकरैर्वाचमस्य च पुनः प्रणमेद्धर्वव्रतः॥७॥ प्रणिपत्य गदीवार्ध्ये

पंचरत्नसमन्वितं सपुष्पाक्षतगंधैश्च फलैर्देमसवेदनैः ॥८॥ सोप
त्नमर्घमादाय मंत्रमेतमुदीरयेत् प्रत्यङ्मुखः स नियतः सुमुखो
वा महोदधेः ॥९॥ नमो विष्णुस्वरूपाय विष्णुचक्राख्य विश्रुत ॥ गृह
णार्घं मया दत्तं सर्वकामप्रदो भव ॥१०॥ अग्निश्च तेजो मृडया च दे
हे रेतोधा विष्णुरमृतस्य नाभिः ॥ एतद्ब्रुवन् पांडव सत्यवाक्यं ततो
वगाहेत पतिं नदीनां ॥११॥ हृदा ललाट जले विप्र विष्वदेवकरच्यु
तो धारयित्वा च शिरसा स्नात्वा ब्राह्मणपूर्वकं ॥१२॥ तर्पयेच्च पितॄ
न्देवान्मनुष्यांश्च यथाक्रमं तर्पयित्वा हविर्द्रव्यैर्मोदयि ॥५५॥
त्वा तु भक्तितः ॥१३॥ अश्वमेधसहस्रेण सम्यक्पुष्टेन यत्फलं ॥
स्नानमात्रेण तत्तोर्के चक्रतीर्थे द्विजोत्तमाः ॥१४॥ प्रयागे यत्फलं

प्रोक्तं माघ्यां माधवपूजने ॥ स्नानमात्रेण तत्तोर्के चक्रतीर्थे द्विजो
त्तमाः ॥१५॥ कारयेच्च ततः श्राद्धं पितॄणां श्रद्धयान्वितः ॥ विश्वेदेवान्
सुवर्णेन रजतेन तथा पितॄन् ॥१६॥ सुदृष्टान्नभोजनेनैव वस्त्राभ
लंकारभूषणैः ॥ दीनांधकृपणांश्च शूद्रान्नैदेयं स्वशक्तितः ॥१७॥ च
क्रतीर्थे तीर्थवरे विशेषाद्द्विजसत्तमः रत्नदानं प्रकुर्वीत प्रीणना
र्थं जगत्पतेः ॥१८॥ गं त्रीमनुद्वादयुतां परा ध्यास्तरणावृतां सोप
स्करां च विप्राय विष्णुर्मे प्रीयतामिति ॥१९॥ सुविनीतेन शीलयुतेन
यां सोपस्करं दद्यं अथ पयित्वा च विप्राय दद्याद्दक्षिणया सह ॥२०॥
ए ये स्नाते द्विजश्रेष्ठाः सततं सोमवेलायां मकरे प्रयांति तस्यैव वपि
नरस्त्विकुलोद्भवाः ॥२१॥ प्रेतयोनिगता ये च ये च कीटत्वमागताः

पश्चात्तेन नरकैर्घोरैश्च महारौरवादिभिः ॥२१॥ तस्य सर्वे मुक्तिमायांति च
क्रतीर्थप्रभावतः ॥ श्राद्धं कृतं द्विजश्रेष्ठा यथा श्राद्धफलं लभेत्
॥२३॥ या गतिर्गोहत्रकाणां गयाद्विनो या गतिः स्मृता ॥ चक्रतीर्थे द्विज
श्रेष्ठाः स्नात्वा च लभते नरः ॥२४॥ श्राद्धं प्रशस्तं विप्रेंद्राः संप्राप्ते चेंदु
संक्षये ॥ सूर्यपर्वविशेषेण कुरुक्षेत्रफलं स्मृतं ॥२५॥ श्राद्धदाने त
था दाने पितृणां तर्पणे कृते ॥ ब्रह्मास्त्रस्य समं प्रोक्तं सोमपर्वेन सं
शयः ॥२६॥ दोद्ध स्नाने तथा दाने पितृणां तर्पणे कृते ॥ ब्रह्मास्त्रस्य स
मं प्रोक्तं सोमपर्वेन संशयः ॥२७॥ यस्तु श्राद्धं प्रकुर्वीत तस्मात्त्रायामा ॥५६॥
गतो नरः ॥ चक्रांकिता श्वेत तत्र यस्या सह उद्यानानैव सदा ॥२८॥ ये पू
जितेश्च विप्रेंद्रा विष्णुसांनिध्यतो वृजेत् ॥ तो चान्हृतं कर्म हतं मनसा

समुपार्जितं ॥२९॥ स्नानमात्रेण सकलं तेन नश्यति नात्र संशयः ॥ श्री ॥
इति श्रीद्वारकामाहात्म्ये च[illegible]माहात्म्यं नाम षष्ठोध्यायः ॥ प्र
ह्लाद उ ॥ भागीरथी सुरनदी कालिंदी ना सरस्वती ॥ याति यत्र द्वि
ज श्रेष्ठा गोमत्युदधिसंगमे ॥१॥ देहलया प्राप्यते यत्र सर्वान्का
मान् संशयः ॥ गोमतीजलकल्लोलैः क्रीडते यत्र सागरः ॥२॥ पापघ्नं
गोमतीनीरं प्राप्यते यत्र तत्र च ॥ सागरेण च संमिश्रं महापात
कनाशनं ॥३॥ गोमतीसंगता यत्र सागरेण द्विजोत्तमाः ॥ मुक्तिर्व
रं तु तत्प्रोक्तं कलिकालेन संशयः ॥४॥ यत्तु पुण्यं लभेत्तेन गंगो
गायाः सागरस्य च ॥ संगमे तदवाप्नोति गोमत्युदधिसंगमे ॥५॥
नर्मदा तु तथा चैव तापीयं गोमती च सरिद्वरो ॥ वेदपाठं[illegible]नन्त

चाच करयोः कुशान् ॥४४॥ मंत्रेणानेन विप्रेन्द्र दद्यादर्घ्यं विधानतः ।
ब्राह्मणैः सह संगत्य सदा तत्तीर्थवासिभिः ॥४५॥ नत्वा चार्यं दद्या
त् निर्दिश्य परमात्मने । ब्रह्मणे परमेशाय घोरे नमस्कृत्य सुरू
पिणे ॥४६॥ तीर्थराज नमस्तुभ्यं रत्नाकर महार्णव । गोमत्या सहि
तो देव गृहाणार्घं नमोस्तु ते ॥४७॥ दत्त्वा चार्घं शिखां बध्वा संस्पृश्य प
वित्राणि च । कृत्वा स्नानं प्राङ्मुखः सन् ततः प्रत्यङ्मुखस्तथा ॥ स्ना
त्वा च परया भक्त्या पितॄन् देवान् तर्पयेत् ततः । विश्वेदेवादि संपूज्य पितॄ
णां श्राद्धमाचरेत् ॥४८॥ यथोक्तां दक्षिणां दद्यात् विष्णुर्मे प्रीयतामि ॥५७॥
ति । विशेषतः प्रदातव्यं सुवर्णं विप्रसत्तमाः ॥४९॥ दम्पत्योर्वाससी
चैव कंचुकोष्णीषमेव च । अलंकृत्या सद्ध्वजगन्धाद्यो विष्णुर्मे प्रीयता

मिति विशेषतः प्रदातव्यं सुवर्णं विप्रसत्तमाः ॥५२॥ महादानानि
सर्वाणि गोमत्युदधिसंगमे । सप्तद्वीपावतीर्न्दत्त्वा विष्णुलोके म
हीयते ॥५४॥ आत्मानं तोलयित्वा तु सुवर्णरजतेन वा । वस्त्रैर्वा ति
कुंकुमेनापि फलैर्वापि तथा रसैः ॥५५॥ भुक्त्वा भोगान् सुविमला
नो. न् तथा । कामान् मनोनुगान् । संपूज्यमानस्त्रिदशैर्याति विष्णुल
कं नरः ॥५६॥ हिरण्यगर्भदानेन अश्वमेधे तथैव च । गोमतीसंग
मे दत्त्वा सर्वान् कामानवाप्नुयात् ॥५७॥ भूमिदानं ततो गत्वा गो
मत्याः सागरस्य च । संगमे च सुविस्तारं याति ब्रह्मपदं नरः ॥५८॥
यो दद्यात् सुवर्णधेनुं घृतधेनुं समाहितः । अथ चेद्दक्षिणायुक्तात
स्य पुण्यमनंतकं ॥५९॥ तथा लवणधेनूनां सर्वधेनुमयापि वा

दत्वा यातिपरां गतिं गोमत्युदधिसंगमे ॥२०॥ दत्वा देयानि सर्वाणि
गोमत्युदधिसंगमे ॥ स्नात्वा संतर्प्य च पितॄन् देवान् सर्वफलमाप्नु
यान्नरः ॥२१॥ आषाढ्यां च तथा माघ्यां कार्त्तिक्यां संगमे नरः ॥ पितॄणां
तर्पणं श्राद्धं स्नानं पावकपूजनं ॥२२॥ कुर्याच्चैव तथा दानं यदीच्छे
त्तारयेन्नरः ॥ पितॄणां चाक्षया तृप्तिः गयाश्राद्धेन वै पुनः ॥२३॥ श्राद्धप
क्षे महाभागा गोमत्युदधिसंगमे ॥ पंचकासु द्विजश्रेष्ठास्तथा चैवाष्ट
कासु च ॥२४॥ वैधृते च व्यतीपाते छायायां कुंजरस्य च ॥ षष्ठ्यां तु
कपिलायां च तथा द्वादशीषु च ॥२५॥ गोमत्याः संगमे स्नानं दा ॥५८॥
दानेविशेषतः ॥ निर्मलं लोकमाप्नोति य एवं वा नरो चरेत् ॥२६॥ श्रा
द्धपक्षे ॥ अमावास्यां गोमत्युदधिसंगमे ॥ यां यां प्राप्नुते पुण्यं जे॰न

तीर्थचक्रतीर्थयोः ॥२७॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन अमायां च द्विजोत्तमाः
श्राद्धं च पितृपक्षांते कार्यं गोमतिसंगमे ॥२८॥ यद्यप्यश्नीयं श्रा
द्धयद्यप्यपदत्तं नैवतत्पक्षश्राद्धं तत्पुण्यं दिनैकेन लभ्यते नरः ॥
२९॥ अन्नादीनं न च दानं पात्रदानमथापि वा ॥ द्रव्यदानं कालदा
नेम न नसः स्वार्थं च वर्जितं ॥३०॥ श्राद्धपक्षे महामायां तु गोमत्युदधि
संगमे ॥ परिपूर्णं न वै सर्वे पितॄणां तृप्तिरक्षया ॥३१॥ गोमती कम
लादेवव्वेद्रभागा तथैव च ॥ त्रयस्ताः संगता नद्यः प्रविष्टा वरुणा
लये ॥३२॥ गयायां पिंडदानेन प्रयागे हस्तिपातने ॥ तत्पुण्यं सम
वाप्नोति पक्षांते श्राद्धकृन्नरः ॥३३॥ यदीच्छेत्सर्वतीर्थेषु दत्तयाव
न्मित्रे च ते स्नानं कुर्वीत नान्यत्र वै गोमत्युदधिसंगमे ॥३४॥ पक्षे

पक्षेसमग्रेतुपितृजाह्नातातुयेः।संपूर्णाभवंतितेषांगोमत्युदधि
संगमे॥३५॥श्राद्धंकृतंगयायांतुपितृपक्षस्यवैद्विजाः।तस्मात्स
र्वप्रयत्नेनश्राद्धंतत्रैवकारयेत्॥३६॥अपुत्राचैवयानारीस्ना
नंकुर्यात्प्रयत्नतः।मृतपुत्रातथाविप्राःकाकवंध्याचयाभ
वेत्॥३७॥दोषैःप्रमुच्यतेसर्वैःगोमत्युदधिसंगमे।स्नात्वासु
खमवाप्नोतिसुतजोचिंडीविनी॥३८॥यानिकानिचदानानिपृ
थिव्यांसंभवंतिहि।तानिसर्वाणिदेयानिगोमत्युदधिसंगमे॥३
९॥सर्वदैवचविप्रेंद्रापर्वापर्वविशेषतः।स्नानंकुर्वीतनियम ॥५५॥
तोगोमत्युदधिसंगमे॥४०॥दर्शनादेवपापस्यक्षयोभवतिवै
द्विजाः।प्राप्यतेमनसश्चैवमुक्तिःस्नानावगाहने॥४१॥श्राद्धंकृ

तेपितृणांतुचतृप्तिर्भवतिशाश्वती।दानेनमनोरथावाप्तिर्भवतिनात्र
संशयः॥४२॥कृतकृत्यास्तुतेधन्यायैःकृतेपितृतर्पणे।श्राद्धंच
कृपितृणांकुलगोमत्युदधिसंगमे॥४३॥पितृपक्षेचयेकेचित्तन्मातु
र्येचकुलोद्भवाः।तथाश्वसुरपक्षेतुतथान्येपितृबांधवाः॥४४॥
स्थावरत्वंगतायेचपशुत्वंचैवयेगताः।पिशाचत्वंगतायेचयेच
प्रेतत्वमागताः॥४५॥तिर्यग्योनिगतायेचयेचकीटत्वमाग
ताः।स्नानमात्रेणतेसर्वेमुक्तिंयांतिनसंशयः॥४६॥किंपुनःश्रा
द्धदानादिगोमतीसंगमेनरःसर्वामुक्तिमवाप्नोतिसम्यक्चा
रजामने॥४७॥संत्यज्यसर्वतीर्थानिगोमत्युदधिसंगमे।स्नानंदा
नंतथाश्राद्धंतत्रकृत्वानवेन्नरः॥४८॥सम्यक्स्नानानरोयस्तु

पूजयेद्गरुडध्वजं॥ पीतांबरधरोच्युतो दिव्याभरणभूषितः॥५४॥
वीक्ष्यमाणः सुरस्त्रीभिर्नागारिकृतकेतनः॥ चतुर्भुजधरोन्द्र्या
वनमालाविभूषितः॥५५॥ संस्तूयमानः ऋषिभिर्याति विष्णुल
येनरः॥ गोमतीसंगमे स्नात्वा ब्राह्मणं तत्स्थोन्तवेन्नरः॥५६॥ इति श्रीद्वा
रकामाहात्म्ये प्रियमेलकमाहात्म्यं नाम सप्तमोध्यायः॥७॥ प्रह्ला
द उ०॥ ततो गच्छेद्द्विजश्रेष्ठाः सप्तकुण्डान्सविस्तरान्॥ सर्वपापप्रश
मनान्नृद्धि वृद्धिविवर्द्धनान्॥१॥ आराधितः सत्यदा हरिरावि
र्भूवह॥ संस्तूयमानो मुनिभिर्लक्ष्म्या सह जगत्पतिः॥२॥ अर्द्धेण ॥६०॥
हितया चक्रुर्हृदये सुरनिम्नगाः॥ वामपार्श्वस्थितां पद्मां सन्निधि
कृत्वा समुपागतां॥३॥ सनकाद्याः कुमारास्तु सर्वे ते मानसा द्विजाः॥

पृथक्पृथक्कृतास्तेषां यान्ति ह्लिष्टुः सागरोद्भवाः॥४॥ ततो लक्ष्मी
कृताह्येका देव्या नाम्नैव संज्ञिताः॥ आसे द्वापरसंज्ञे तु रुक्मिणी
संश्रयेण तु॥५॥ रुक्मिणीकुण्डमित्येतत्कलौ ख्यातिं भविष्य
ति॥ भृगुणा सेवितं यस्मात्भृगुतीर्थमिति स्मृतं॥६॥ तस्मिन्
गत्वा महाभागा ब्रह्महत्यापचरास्ततः तदा॥ आचम्य च कृत्वा नरप्र
प्राङ्मुखो नियतः शुचिः॥७॥ संपूर्णं चार्घ्यमादाय फलपुष्पाक्ष
तादिभिः॥ रजते च त्रिरस्त्वामं च मंत्रमुदीरयेत्॥८॥ नमस्त्यास्त्र
र्घं ददाम्यस्मिन्कुण्डे रुक्मिणीसंज्ञिके॥ सर्वपापविनाशाय रुक्मि
णीप्रीणनाय च॥९॥ स्नानं कुर्यात्ततो विप्राः ऋत्वाग्निरसितारके॥
देवान्मनुष्यान्संतर्प्य पितॄनप्य विशेषतः॥१०॥ श्राद्धं ततः प्र

कुर्वीत विप्रानाहूय भक्तितः । दक्षिणां च ततो दद्याद्भूजते रुक्मिणि
व वा ॥ ११ ॥ विशेषतः प्रदेयानि फलानि रसवंति च । दंपत्यो र्भो
जनं दद्यात् मिष्टान्नेन द्विजर्षभाः ॥ १२ ॥ विप्रपत्न्यास्तु संपूज्याः स्त्रि
यश्चान्याश्च शक्तितः । कंचुकै रक्तवस्त्रैश्च रुक्मिणी प्रीयतामिति ॥
॥ १३ ॥ एवं कृते द्विजश्रेष्ठाः कृतकृत्यो नरो भवेत् । सर्वान्कामान
वाप्नोति लक्ष्मीस्तस्य प्रसीदति ॥ १४ ॥ आरोग्यं मनसस्तुष्टिर्न चोद्वे
गः कथंचन । पित्रूणां चाक्षया प्रीतिः प्रजा भवति निश्चला ॥ १५ ॥
दीनः सर्वो न च भवेत् न भवेत्परयाचकः । आघो भवति सर्वत्र यः ॥ १६ ॥
स्नातो रुक्मिणीहृदे ॥ १६ ॥ गमनागमनं न स्यात् संसारभ्रमणं त
था दुःखशोकौ कुतस्तस्य यः स्नातो रुक्मिणीहृदे ॥ १७ ॥ सर्वपापः

विनिर्मुक्तो महापातकवर्जितः । सर्वकामसमायुक्तो याति विष्णुप
दं नरः ॥ १८ ॥ इति श्रीद्वारकामाहात्म्ये रुक्मिणीहृदमाहात्म्यं नामाष्ट
मोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ततो गच्छेद्द्विजश्रेष्ठाः तीर्थं पापप्रणाशनं । नृगकूपा
मिति ख्यातं नृगतीर्थमनुत्तमं ॥ १ ॥ नृगो यत्र महीपालः कृकलास
वपुर्धरः । कृष्णेन सहसंगत्य प्रवाप परमां गतिं ॥ २ ॥ ऋषय ऊचुः ॥
नृगो नाम नृपः कोयं कथं कृष्णेन संगतः । कर्मणा कृकलासत्वं वदे २॥
तद्वद विस्तरात् ॥ ३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ नृगो नाम नृपो विप्राः सर्वधर्मसम
न्वितः । बुद्धिमान्धृतिमान्दक्षः श्रीमान्सर्वगुणान्वितः ॥ ४ ॥ तेनैव
रा तसाहस्त्रान्नृमिपालान्बलदृप्ताः । हस्त्यश्वरथसंयोगपत्तिनिर्व
दुर्निर्वृतः ॥ ५ ॥ सैन्यं च तस्य नृपतेः कोटिश्चैवाक्षयं तथा । सगनिर्गु

रुभक्तिश्च देवताराधने रतः ॥ ५ ॥ महादानान्यहरहर्ददात्यनुदिनं नृ
पः । राज्ञश्च सगोसदस्त्रेषु ददाति नृपसत्तमः ॥ ६ ॥ प्रक्षाल्य चरणौ भ
क्त्या उपविश्यासने शुभे । परिधाप्य वासांसि शुभ्रे सुगंधेनोपलि
प्य च ॥ ७ ॥ पुष्पमालां निवेश्याथ धूपेन च सुगंधिना । ददौ दक्षिणया
सार्द्धं प्रतिविप्राय गां तदा ॥ ८ ॥ तांबूलसहितां दत्वा विष्णुर्मे प्रीयतामि
ति । एवं प्रददतस्तस्य यजतश्च तथा मखैः ॥ ९ ॥ ययौ कालो द्विजश्रे
ष्ठा गोग्रासैश्चैवानुभुंजतो । एकदा तु द्विजश्रेष्ठ आययौ मुनिः संशितव्रतः ॥
श्राद्धज्ञातेच नृपतिः प्रतिग्रह्य पराङ्मुखं । उवाच वाक्यं नृपतिः कृतां ॥ ६२ ॥
जलिपुटे स्थितः । मा मुद्धर महाभाग नृपो कुरु तपोधन । गृहाण गां
मया दत्तां दयां कुरु ममोपरि ॥ ११ ॥ ततश्श्रुत्वा वचनं तस्य चेनिछ

न्नपि गौरवात् । नृपस्य वा ब्रुवीद्विप्र एवमस्त्विति लज्जितः ॥ १४ ॥ अव
निज्य ततः पादौ शिरसा धारयन्नृपः । सुवर्णशृंगसहितां रौप्यखु
रविभूषितां ॥ १५ ॥ स नृपुच्छां कांस्यदोहां सितवस्त्रावगुंठितां । सम
भ्यर्च्य च विप्रेंद्रं ददौ दक्षिणयान्वितां ॥ १६ ॥ आसीन्मांतमनुवृज्य हृ
ष्टो राजा बभूव ह । युवती हंसवर्णा च हंसीनामेति विश्रुता । गोग्र
हे स्वगृहे प्राप्तो तामबद्धां सवत्सकां सतेस्या वयसं सार्द्धं ददौ ब्रा
ह्मणसत्तमः ॥ १८ ॥ सुरभ्यां य वसेनैव मध्याह्नं रक्षितां तदा । गृही
त्वा निर्ययौ विप्रो तामबद्धां जलाशयात् ॥ १९ ॥ मार्गे गजाश्व संबाधे त्र
स्ता सा उग्रदर्शनात् । दृष्ट्वा तां छिद्य सा धेनुर्ब्राह्मणस्य ययौ तदा ॥ २० ॥
विच्छिन्नसकला मुक्ता नृपस्य द्विजर्षभः । सा ययौ विष्णुता धेनु

स्तत्सुदुराजगोधनं ।।२१।। द्वितीयेन्हि पुनर्विप्रानाहूय नृपसत्तमः ।
संकल्प्य विधिवद्दत्त्वा वस्त्रालंकारभोजनैः ।।२२।। विधिवद्धा ददौ ता
च सन्नृपः सोमशर्मणे । गृहीत्वा राजन्नवनान्निर्ययौ गो द्विजर्षभः
।।२३।। आशंसमानो राजानं धर्मज्ञमतिकोविदं । प्रद्दाद्दत ।। स च वि
प्रो विचिन्वानः सर्वतो गां सुदुःखितः ।।२४।। ददर्श पिपिगच्छंतौ पृष्ठ
तः सोमशर्मणः । ममेयं चापि दृष्ट्वा वावदस्तु वघास्यसि कथं ।।२५।।
स तस्य वचनं श्रुत्वा विस्मयं दस्युकीर्तनात् । राजतो दिनयालब्धा
गौ नया निस्वमंदिरे ।।२६।। गौ दत्तेति च मां कस्मात् ब्रवीषि त्वं द्विज
र्षभ । ब्राह्मणेनुः मयापि राजतो लब्धा ममेयं गौ न संशयः ।।२७।। ।।६३।।
कथं नयसि विप्र त्वं मयि जीवति मंदिरं । सो ब्रवीद घल ब्रवेयं क

यं मां कथयसि मृषा ।।२८।। गतेन्हि वै मया लब्धा बलान्नेतुं त्वमिच्छ
सि । न मयमिति संक्रुध्य सोमशर्मा ब्रवीद्वचः ।।२९।। प्रहृत्य क्रो
धरक्ता क्षोम ममेयमिति चापरः । विवदंतौ यथा विप्रौ राजद्वारमु
पागतौ ।।३०।। कुर्वाणौ कलहं घोरं त्यक्तकामौ स्वजीविते । संक्रु
द्धौ ब्राह्मणौ दृष्ट्वा शपंतौ तौ परस्परं ।।३१।। राज्ञे निवेदयामास द्वास्थः
प्रणाय पूर्वकं । अवज्ञातौ तदा विप्रौ विवदंतौ रुषान्वितौ ।।३२।।
।।३२।। अवज्ञातौ नृपेणाथ राजानं प्रति चुक्रुधुः । उचतुः कुपितौ वा
क्यं सामर्षं नृपतिं प्रति ।।३३।। अवमन्य सि यस्मात्त्वं न निर्गच्छति मं
दिरात् । तस्मात्तौ भवान्प्रजानां हि न न्यायेन नियोजसि ।।३४।। न वि
च्यसि न वान्यस्मात् तत्र कलाशौ न संशयः । एवं शप्ता तदा वि

मावन्यस्मै गां प्रदास्यतौ॥३५॥ क्षुधितौ खेदसंयुक्तौ स्वगृहं गंतुमु
द्यतौ। प्रस्थितौ तौ तं गोद्वारमागत्य समुपस्थितः॥३६॥ दृष्ट्वा वस्त्रा
णि प्रत्यर्प्य कृतांजलिरभाषत। अमोघवचनात् यूयं तत्तथा
न तदन्यथा॥३७॥ ममोपरि कृपां सर्वाराणां तमुपदिश्यतां। त
स्य तद्वचनं श्रुत्वासौ मम्रामतिरुवाच ह॥३८॥ द्वापरस्य युगस्यांते
भगवान्देवकीसुतः। वसुदेवगृहे राजन् हरिराविर्भविष्यति।
॥३९॥ तस्य संस्पर्शनादेव पापमुक्तिर्भविष्यति। इत्युक्त्वा तौ तदा
द्विजौ प्रापतौ स्वं निवेशनं॥४०॥ राजा बहुविधसंभोगान्भुक्त्वा ॥६४॥
दत्वा च भूरिशः। इष्ट्वा च विविधैर्यज्ञैः कालधर्ममुपेयिवान्॥४१॥
अथमं सुतस्ते राजन्नपवादुःस्तते विनो यघास्मिसुस्तते किंचित्

प्रथमं प्रतिपादय॥४२॥ अनुज्ञातो यमेनैव स कृकलासो भवेद्
द्वा। ततो वर्षसहस्राणि कृकलासत्वमाप्नुयात्॥४३॥ एकस्मिन्
दिवसे विप्राः सर्वे यदुकुमारकाः। वनं जग्मुर्मृगान्हंतुं नाना
पकरणैर्युताः॥४४॥ तृषान्विताश्च मध्याह्ने कूपगर्ते नीरसु निर्मले।
सर्वे च सुमहत्तत्र कृकलासं च संस्थितं॥४५॥ चक्रुश्चोद्धरणं तस्य
यत्नं यदुकुमारकाः। आकृष्यमाणं स तदा गुरुत्वान्न चचाल ह॥४६॥
यदा न शेकुस्ते सर्वे आचख्यू रामकृष्णयोः। ददर्श तं तदा कृष्णो न
गेमवाहुसन्निभा॥४७॥ चिक्षेप वामहस्तेन लीलयैव जगत्पतिः।
स संस्पृष्टो भगवता निर्मुक्तः शापबंधनात्॥४८॥ त्यक्त्वा कलेवरं
राजा दिव्यमाल्यानुलेपनः। कृतांजलिरुवाचेदं भक्त्या परमया च
सः॥४९॥

नमस्ते जगदाधार सर्वगस्थित्यंतकारिणे । सहस्रशिरसे तुभ्यं ब्र
ह्मणेनंतशक्तये ॥ ५० ॥ एवं संस्तुवतस्तस्य भगवान् देवकीसुतः
तुष्टो हं ते वरं दद्मि यत्ते मनसि वर्तते ॥ ५१ ॥ यदि युक्तमानल्लो
कानंद दर्शनस्पर्शनानि वै । एवमुक्तः सदेवेन संप्रहृष्टतनूरुहः ॥
५२ ॥ उवाच यदि तुष्टो सि यदि देयो वरो मम । गच्छेयं मम नाम्ना तु
ख्याति गच्छतु केशव ॥ ५३ ॥ यः स्नात्वा परया भक्त्या पितॄन् संतर्प
यिष्यति । तत्प्रसादेन गोविंद विष्णुलोके स गच्छति ॥ ५४ ॥ एवमस्तु वि
ष्णुरित्युक्त्वा तत्रैवांतरधीयत । स च राजा द्विजैस्तेन दिव्यस्रगनु ॥ ६५ ॥
लेपनः ॥ ५५ ॥ जगाम नंदनवने विष्णोः विबुधैर्नरैः संस्तुतः ॥ प्रह्लाद उ
तदा प्रभृति विप्रेंद्र ख्यातः कूपो नगसंश्रयात् ॥ ५६ ॥ वरदानात्तु विष्णुस्य

पावनः सर्वदेहिनां । तत्र गत्वा द्विजश्रेष्ठ अर्घ्यं दद्याद्विधानतः
॥ ५८ ॥ फलपुष्पाक्षतैर्युक्तं वेदनेन च भूसुराः । नमस्ते विष्णु
रूपाय विष्णवे परमात्मने ॥ ५९ ॥ अर्घ्यं गृहाण देवेश कूपेस्मिन्
नगसंनिके । ततः स्नात्वा द्विजश्रेष्ठ मृदामालभ्य पाणिना ॥ ६० ॥
संतर्पयेत्पितॄन् देवान् मनुष्यांश्च यथाक्रमं । ततः श्राद्धं प्रकुर्वी
त पितॄणां श्रद्धयान्वितः ॥ ६१ ॥ विप्रेभ्यो दक्षिणां दद्यात् भोजनं च स्व
शक्तितः । विशेषतः प्रदातव्या सवत्सा गौस्त्वलंकृता ॥ ६२ ॥ म
सव्यासोपस्करां दद्यात् विष्णुर्मे प्रीयतामिति । दीनांधकृपणा
नां च सत्तातत्तीर्थवासिनां ॥ ६३ ॥ पितॄणां श्राद्धदानेन नरयोनिं
च गच्छति । स कल्पान्सप्ततं श्राद्धदैर्नरैस्तर्पिणं तथा । स गच्छेद्धि

स्वर्लोके च पितृभिः सहितो नरः ॥ तत्र यामनोरथ्यावाप्तिर्यात्राव
सफला भवेत् ॥ सर्वतीर्थफलावाप्तिर्लभ्यते नात्र संशयः ॥ ६५ ॥
॥ इति श्रीद्वारकामाहात्म्ये कलासकुंडमाहात्म्यं नवमोध्या
यः ॥ ९ ॥ ततो गच्छेद्द्विजश्रेष्ठ तीर्थं विष्णुपदोद्भवाय यस्य स्पर्शन
मात्रेण गंगास्नानफलं लभेत् ॥ १ ॥ यस्योत्पत्तिर्मया पूर्वं कथिता
द्विजसत्तम । यस्य संस्मरणाद्देवकीर्तनात्पापसंक्षयः ॥ २ ॥ हरिणा
या समानीता रुक्मिण्यर्थं महात्मना । यस्यां गंडूषमात्रेण हय
मेधफलं लभेत् ॥ ३ ॥ विष्णोः पादप्रसूता या वैष्णवीति च विश्रुता ॥ ६६ ॥
तत्र गंगा महाभागा गरदा तीर्थविश्रुता ॥ ४ ॥ नमस्ये वो भग
वती विष्णुपादसमुद्भवा । गंगार्घमिमं देवि गंगे वै हरिणा सह
॥ ५ ॥

इत्युच्चार्य द्विजश्रेष्ठ मृदमालभ्य पाणिना । प्राङ्मुखः संयतो भू
त्वा स्नानं कुर्याज्जितेन्द्रियः ॥ ६ ॥ देवान्पितॄन्मनुष्यांश्च तर्पये
द्द्रत तैर्जलैः । उपकृत्योपहारांश्च चाहूय ब्राह्मणांस्तदा ॥ ७ ॥ श्रद्ध
या परया युक्तः श्राद्धं कुर्याद्विचक्षणः । यथोक्तां दक्षिणां दद्यात्सु
वर्णं रजतं तथा ॥ ८ ॥ दीनांधकृपणेभ्यश्च दानं दद्याच्च शक्तितः
विशेषतः प्रदातव्यं सुवर्णं द्विजसत्तम ॥ ९ ॥ उपानहौ तथा देयो
जलकुंभं द्विजातये । दध्योदनं सलवणं च कल्हारकसंयुतं ॥ १० ॥
रक्तवस्त्रैः कंचुकाभिरुष्णीषैः परिधापयेत् । विप्रपत्नीश्च विप्रां
श्च विष्णुर्मे प्रीयतामिति ॥ ११ ॥ एवं कृते द्विजश्रेष्ठ सततंतत्स्या भवे
न्नरः । पितृणां चाक्षया तृप्तिर्माघे श्राद्धेन वै तदा ॥ १२ ॥ वैष्णवे स्ना

कमाप्नोति पितरश्चैकविंशद्वा ॥ जीवितेन च संयुक्तः पुत्रपौत्रसम
न्वितः ॥१३॥ प्रीतः सदा भवेत्तस्य रुक्मिण्या सह केशवः ॥ यच्छते
वांछितान्कामानैहिकामुष्मिकान्शुभान् ॥१४॥ एतन्माहात्म्यम
तुलं विष्णुपादोदकस्य च ॥ यः शृणोति नरो भक्त्या सर्वपापैः प्रमुच्य
ते ॥१५॥ इति श्रीद्वारकामाहात्म्ये विष्णुपादोदकमाहात्म्यं नाम द
शमोध्यायः ॥१०॥ प्रह्लाद उ० ॥ ततो गच्छेद्द्विजश्रेष्ठा गोप्रचारं ततः परं ॥
यत्र स्नातो नरो भक्त्या लभते कोटिदानजं फलं ॥१॥ यत्र स्नातो जगन्ना
थो नन्तसिद्धेर्वर्तते कटिवृत्तं चललोचनं गोपादरूपो द्विजसत्तमाः ॥
॥२॥ ऋषय ऊचुः ॥ कथं तु तत्र दैत्येंद्र कृष्ण न वत्सपि संज्ञकं ॥ तीर्थं क ॥६७॥
थय तत्वेन येनायाति जनार्दनः ॥३॥ प्रह्लाद उ० ॥ हते ते [illegible] राज

सपुत्रेनामिततेजसा उग्रसेने चाभिषिक्ते मधुपुर्यां [illegible]हात्मन ॥४॥
उद्धवं प्रेषयामास गोकुले गोकुलप्रियः ॥ सुहृदां प्रियकामार्थं
गोपगोपीजनस्य च ॥५॥ नमस्कृत्य च गोविंदं प्रययौ नंदगोकुले ॥
स तत्सादृश्यवेषेण वस्त्रालंकारभूषणैः ॥६॥ तं दृष्ट्वा नु दिशां ते
तु गोविंदानुचरं प्रियं ॥ उद्धवं पूजयामास वस्त्रमाल्यानुलेपनैः ॥
॥७॥ तेन युक्तं वै ते विश्रांतं यशोदा पुत्रवत्सला ॥ आनंदबाष्पपूर्णा
क्षी पप्रच्छानामयं हरेः ॥८॥ कच्चिदस्ति सुखं पुत्रो रामेण सहितो यदूत्त
मः ॥ कच्चित्स्मरति गोविंदो वयस्यान्गोपबालकान् ॥९॥ क्व वि
दिष्यति गोविंदो गोकुले मथुरेश्वरः ॥ तारयिष्यति पुत्रो मे सो गोकुलं
वृजिनार्णवात् ॥१०॥ इत्युक्त्वा बाष्पपूर्णाक्षी यशोदा नंदगा वच ॥

रुदंतु र्मुखरे दीनौ पुत्रस्नेहवशंगतौ ॥११॥ उद्धवस्तु ततो दृष्ट्वा प्र
णसंयममागतौ । मधुरैः कृष्णसंदेशैः स्नेहयुक्तैरजीवयत् ॥१२॥
नमस्करोति त्वं वती भवं ते च सहाग्रजः । अनामयं पप्रच्छ वां स्थितौ
च क्षेमेण तिष्ठतः ॥१३॥ शीघ्रमेष्यति दाशार्हो रामेण सहितो वि-
भुः । अत्रागत्य जगन्नाथो विधास्यति च वो हितं ॥१४॥ इत्येवं कृ-
ष्णसंदेशैः समाश्वास्योद्धवस्ततः । सुखं सुष्वाप शायने नंदाघर
म्निनेदितः ॥१५॥ गोप्यस्तद्वारथं दृष्ट्वा द्वारं नंदस्य विस्मिताः । कोयं
कोयमिति प्राहुः कृष्णागमनशंकया ॥१६॥ गोपालराजस्य गृहे
रथेनादित्यवर्चसा । समागतो महाबाहुः कृष्णवेषानुगः सखा ॥६८॥
॥१७॥ परस्परं समागत्य सर्वास्ता व्रजयोषितः । विविक्ते कृष्णदूते

तः पप्रच्छुः शोककर्शिताः ॥१८॥ गोप्य ऊचुः ॥ कस्मात्त्वमिह संप्राप्तः
किं ते कार्यमिहोच्यते । दस्युरूपप्रतिच्छिन्नात्तस्मान्न संदर्तुमिच्छसि
॥१९॥ पूर्वमेव कृतं तेन कृष्णेन हृदयादिकं । पाययित्वाधरविषं
योषितो तु कथं गतः ॥२०॥ इत्येवमुक्त्वा ता गोप्यो मुमुक्षुः शोकवि-
क्लवाः । इत्युक्तः कृष्णदासे ते निपेतुर्धरणीतले ॥२१॥ उद्धवस्तांजने
दृष्ट्वा कृष्णस्नेहहृताशयाः । आश्वासयामास तदा वाक्यैः श्रोत्रसु
खावहैः ॥२२॥ उद्धव उ॥ भगवानपि दाशार्हः कंदर्पशरपीडितः ।
न भुंक्ते न च स्थिपिति चिंतयं त्वामहर्निशं ॥२३॥ तच्छ्रुत्वा वचनं
ष्क्वा ललिता क्रोधमूर्छिता । उद्धवतास्रनयना उवाच रुदती तदा
॥२४॥ ललिता उ॥ असत्यो नित्यमर्यादो क्रूरः क्रूरजनप्रियः मा

सर्पास्मासुपुरतः कथां तस्याहतात्मनः ।।२५।। नृपामत्या ऊचुः ।।
किं तस्य मंदभाग्यस्य अस्मपुण्यस्य दुर्मतेः ।। मा कुर्वध्वं कथां सा
ध्वे कथां कथय चापरां ।।२६।। धिक् कुधिक् पापसमाचारो धिक् कु
धिक् स निष्ठुराशयः ।। त्वचा यो स्त्रिजनं मूढो गतो द्वारवतीं हरिः ।।
।।२७।। धन्नुवाच ।। केनायं हिंसमानी तो दूतो दुर्जनस्य च यानुते
नयथापापः पुनर्नयातियेन वा ।।२८।। वैश्य उवाच ।। न शीलं न कु
लं तस्य ज्ञायते जन्म कर्म च ।। हीनस्य पुरुषार्थेषु तेन संगो निरर्थ
कः ।।२९।। राजौउवाच ।। मृतानां घातनेयस्य नास्ति पापश्रुतं नयं ।।६५।।
तस्य स्त्रीहननेसाध्यः त्वं का कापि न विद्यते ।।३०।। शिष्या ऊचुः ।। सत्यं
ब्रूहि महाभाग किं करोमि यदुत्तमः ।। संगतो नागरस्त्रीभिः कथा

स्मा के करोति किं ।।३१।। पद्मा उ ।। कदोद्धव महाबाहो नागरीजनव
ल्लभः ।। समुद्धर महाबाहो गोप्यः संसारसागरात् ।।३२।। समिष्प
तीदद्याच्चार्दः प्रपन्नपच्यायतेहणः ।। भद्रा उ ।। इति ता विधैर्वाक्यैः वि
लपंत्यो व्रजस्त्रियः ।। रुरुदुः सुस्वरं देव्यः स्मरंत्यः सहस्र चेष्टितं ।।३४।।
ता सातद्रुदितं श्रुत्वा नत्रिस्त्रिहस्तसुसंगतो ।। विस्मयं परमं गत्वा साधु
साध्वीति चाब्रवीत् ।।३५।। हा सख्य हा गोपवर हा गोपीजनवल्लभः ।।
समुद्धर महाबाहो गोप्यः संसारसागरात् ।।३६।। उद्धव उ ।। यन्न ब्रह्मा
न च हरो न देवा न महर्षयः ।। स्वभावमनुगच्छति स वधन्या व्रज
स्त्रियः ।।३७।। सर्वा सास सफलं जन्म जीवितं यौवनं धनं ।। यासां भवे
द्भगवति नत्रिरव्यभिचारिणी ।।३८।। गोप्य ऊचुः ।। साधु दत्तरयि जो विं

दंसाधुदर्शयवल्लवेन।नयास्मान्नतवतत्रैवयत्रतिष्ठतिसोच्युतः।।
।।३९।।प्रद्युम्नउ।।तासांतद्भाषितंश्रुत्वातथाविलपितंबहु।।बाढमित्ये
वमित्युक्त्वाउद्धवःस्नेहविह्वलः।।४०।।उद्धवेनसमंसर्वास्तास्तावृ
जयोषितः।।अनुजग्मुर्मुदायुक्ताःकृष्णदर्शलालसाः।।४१।।गायंति
ष्णगीतानितच्चलचरितानिच।जग्मुःसदेवयानैःनैकैःउद्धवेनवृ
जांगनाः।।४२।।यदुपुर्यास्ततोदूरंउद्यानवनराजयः।।अघघ्नस्यं
प्रपन्नानांसहस्राख्येनंदनेवने।।४३।।द्वारवत्यानुगमनात्पतोल
क्ष्मीपतेस्तदा।।अशेषकल्मषवान्मुक्ताविधूतास्ताशेषबंधनात्।।४४ ।।७०।।
।।संप्राप्तास्तास्ततःसर्वाःश्रीरमायासरस्यथ।।उद्धवःप्रणिपत्या।
शुगोपिकाःसहस्रदेवताः।।४५।।स्थीयतामत्रमेतातत्रत्येष्यतिमहा

नुजः।।सहस्रःकमलपत्राक्षोविधास्यतिसदोदितं।।४६।।गोप्यऊ।।
कस्योद्धवइमंचारुसरःसारसशोभितं।।संपूर्णंपंकजैःपत्रैःकल्हा
रकुमुदोत्पलैः।।४७।।उद्धवउ।।मयोनाममहादैत्योमायावीलोक
विश्रुतः।।सतेतेनसरःसृष्टंतस्यनाम्नाचविश्रुतं।।४८।।गोप्यऊ।।
शीघ्रमानयगोविंदंसाधुदर्शयवाच्युतं।।नयनानंदजननेपीतापत्र
यविनाशनं।।४९।।तच्छ्रुत्वावचनंतासांगोपिकानांतथोद्धवः।।धूतैः
समानयामाससहस्रंसशीघ्रंयायिभिः।।५०।।आयांतेशीघ्रयानेनदृष्ट्वा
देवकिनंदनं।।भ्राजमानंस्ववपुषावनमालाविभूषितं।।५१।।हुलत्कि
रीटमुकुटंस्फुरन्मकरकुंडलं।।श्रीवत्सांकमहाबाहुंपीतकौशेयवा
ससं।।५२।।आतपत्रसहस्रैस्तुसंभृतंसहस्रपुंगवैः।।संस्तुतंबंदिमु

र्वैश्च गीतवादित्रनिःस्वनैः॥५४॥ पौरजानपदैर्लोकैर्वैष्णवैः सर्वतो
वृतः सपत्रपनदंसमित्पुत्रैः सरःसारसञ्छोभितोऽतेहं दृष्ट्वा चुतमाया
ते लोककौतमनोज्ञवे॥५५॥ प्रियं प्रियाश्चिरं दृष्ट्वा मुमुदुस्ता व्रजां
गनाः॥ चिरास्संज्ञामवापुस्ता विलापमुपचक्रिरे॥५६॥ दीनाय
हा कीतहास्ता मिनदा व्रजेशमनोहरा सर्वदुहितोसियै बास्यैक्री
डितोवस्स बलकैः॥५७॥ तेपि च यापरित्यक्ताः कथं पुस्यितिसद्गतिं॥
प्रेम्णसिनिर्घृणः ततेधर्मो नि सौहार्दं न सत्यं सख्यमेव वा॥५८॥ पितृ
मातृपरित्यागात्कथं यास्यति सद्गतिं स्वामिनश्च क्षणपरित्यागः ॥७२॥
सर्वशास्त्रेषु गर्हितः॥५९॥ त्यजतात्मान्वने वीर तच्चेनावेहि
ते च या॥६०॥ श्रुक्रोदद्यु॥ कृत्वा तासां विलपितं गोपीनां नंदनंदनः

नोऽश्रनन्यशरणाः सर्वास्तावज्ञो भगवान्विभुः॥६१॥ प्रोवाच सौच
यन्सर्वा व्रजेशस्ता व्रजांगनाः॥ अध्यात्मविशिष्ट या गोप्यः प्रभुस्ता
अन्वशिक्षयन्॥६२॥ श्रीभगवानुवाच॥ भवतीनां वियोगो मे कस्
दाचिदपि नैव हि॥ वसामि हृदये शश्वद्भूतानामविशेषतः॥६३॥
अहं सर्वस्य प्रभवो मत्तो देवाः सवासवाः॥ आदित्यवसवो रुद्राः
साध्या विश्वे मरुद्गणाः॥६४॥ ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च शक्तिराद्या महा
देव्यः॥ इंद्रियाणि मनो बुद्धिस्तथा सत्त्वरजस्तमः॥६५॥ कामक्रोध
श्च लोभश्च मोहदंकारएव च॥ एतत्सर्वमशेषेण मत्तो गोप्यः प्रव
र्त्तते॥६६॥ एतत्ज्ञात्वा महाभागा मा स्म शोके मनः कृथाः॥ सर्वभू
तेषु मां नित्यं चिंतयध्वमकल्मषाः॥६७॥ सस्त्रस्य वचनं श्रुत्वा गो

ध्यो विध्वस्तबंधनाः॥ विमुक्तसंशयाः क्लेशाद्दर्शनानंदसंप्लुताः॥६७॥ अ
कृवन्गोपवधूस्त्याः सस्तनिर्मलदर्शनाः॥ अघनः सफलं जन्म अ
घनः सफलादृशः॥६८॥ यत्त्वां पश्याम गोविंद नागरीजनवल्लभं
पुण्यहीना न पश्यंति संसारेव्यं पुरुषं परं॥६९॥ कोकैस्तु हेतुसंयुतै
र्दिसे वीक्षितास्तु यां॥ तथापि मायया हृदयानापैति मधुसूदन॥७०॥
श्रीसूत उ॥ दर्शनाद्धि सरस्यास्य निर्मुक्ताशेषबंधनाः॥ स्नानाच्च
सकलान्कामान् वाप्स्यथवुंजागनाः॥७१॥ जोप्युवाच॥ अत्यद्भुतः
प्रभावस्तेसरसोस्य उदाहृतः॥ विधिं ब्रूहि जगन्नाथ विस्तरादृक्षि
नेदन॥७२॥ श्रीसूत उ॥ भवतीनां च मया साधु मघसे जातदर्शनि ॥७२॥
तस्मान्मया सदा ध्येत्र स्नातव्यं नियमेन हि॥७३॥ यः स्नाचापरया

भक्त्यापि च न संतर्पयिष्यति॥ श्रावणस्य सितपक्षे वा दश्यां नियत
शुचिः॥७४॥ दद्याद्दानं स्वशक्त्या च मामुद्दिश्य तथापि च॥ लभते वै
स्स वैलोकं वा दश्यां नियतः शुचिः॥७५॥ दद्याद्दानं स्वशक्त्या च मामु
दिश्य तथापि च॥ लभते वैस्स वैलोक पितृभिः परिवारितः॥७६॥ ग
हांधकूपे पतितं मायापाशैर्वतं॥ मामुद्धर महानाथ गृहाणार्घं नमो
मोस्तु ते॥७७॥ स्नात्वा चाप्यपरया भक्त्यापि च न संतर्पणवतः॥ ऊयात
श्राद्धं च परयापि च न भक्त्या समाहितः॥७८॥ दक्षिणां च ततो दद्यात
रज्जतं रुक्मकं मेव च॥ विशेषतः प्रदातव्यं पायसं शर्वशमधु॥७९॥
नवनीतं तथाछत्रं कंबलाजिनमेव च॥ इति श्रीब्रह्मांडपुराणोक्तसंहि
तायां द्वारकामाहात्म्ये मायासरमाहात्म्यं नामाध्यायः॥ श्रीब्रह्मांड उ

इति हंसवचः श्रुत्वा गोप्यः संहृष्टमानसाः ॥ तत्र मायासरे स्नात्वा विनि
र्मुक्ताशेषबंधनाः ॥१॥ हंसदर्शनसंजातपरमाह्लादसंप्लुताः ॥ तमू
चुर्वचनं गोप्यो मधुरं माधवं प्रति ॥२॥ धन्यः स दैत्यप्रवरो मयो येन नि
र्मितं सरः ॥ यदि दृष्टोसि भगवन्ननुग्राह्यास्म वा यदि ॥३॥ अस्माकम
पि वाभीष्टं पूरय स्वसरोत्तमे ॥ कीर्तनीयं तु लोकेस्मिन्स्वरूपस्तव संद
र्शनेन हि ॥४॥ अहर्निशं तव ध्यानात्तथा स्याम परमां गतिं ॥ श्रीहं
स उ० ॥ करिष्ये हि प्रियं धीमत्साध्व्यो यूयं मम प्रियाः ॥५॥ अनुग्राह्या
मया नित्यं भक्तिग्राह्योस्मि सर्वशः ॥ ब्रह्मोवाच ॥ इत्युक्त्वा भगवान्शौ ॥७३॥
रिर्गोपीनां हितकाम्यया ॥६॥ सन्निधौ सरसस्तस्य शरीरमन्यच्चका
र ह ॥ तदगाधे स्वच्छजले नलिनीदलशोभिते ॥७॥ हंससारसयुग्मै

श्च चक्रवाकोपशोभिते ॥ कुमुदोत्पलकह्लारैः पद्मिनीखंडमंडिते ॥
८॥ सेविते द्विजमुख्यैश्च सिद्धविद्याधरैस्तथा ॥ सेवितं यदुनारीभिः
तथा यदुकुमारकैः ॥९॥ हर्षाद्गोपीजनं हंस उवाच वचनं तदा ॥ प
रस्परं गोपिकाः शुद्धं सरः सरस समीपतः ॥१०॥ स्वच्छामृतजलापूर्णंसि
क्तं नानायथा मनः ॥ कारणाद्भवतीनां च यस्मात्तन्निर्मितं सरः ॥११॥ भ
वतीनां तथा नाम्ना ख्यातमेतद्भविष्यति ॥ गोवाचा वाचकः शब्दो
भवतीनिर्मया सह ॥१२॥ गोपचारेति वै नाम ख्यातिं लोके गमि
ष्यति ॥ गोप्य ऊचुः ॥ अनुग्राह्याय दिव्यं अस्मत्तोप्यास्मतं सरः
॥१३॥ अन्यच्च किंचित्पि वाभीष्टं प्रार्थयामो वद स्वतत ॥ हंस उ० ॥ प्रा
र्थिता यदि भिः प्रोतं यद्वो मनसि वर्तते ॥१४॥ भवत्यास्समागता यूयं

नास्त्यदेयं ततो मया। गोप्यकुचुः। यदि तुष्टोसि भगवन् यदि देयो
वरो हि नः॥१५॥ तस्मात्त्वया सहास्माकं नरयानेन माधव। अत्रागत्य
न च स्येतु स्नातव्ये नियमेन हि॥१६॥ यत्र त्वं देवतास्तत्र यज्ञास्ती
र्थानि केशव। यत्र त्वं तत्र दानो निवृत्ता नि नियमस्तथा॥१७॥ ओंका
रश्च वषट्कारः स्वाहाकारः सुधा तथा। भुर्भुवः स्वर्महालोको जनः
सत्यं तपस्तथा॥१८॥ त्वन्मयं हि जगत्सर्वं सदेवासुरमानवं। तस्मा
त्तुमध्ये जगन्नाथ अत्र स्नाते जनार्दने। स्नानमात्रे त्रिभुवनं न वि
ष्यति न संशयः। त्रैलोक्यपावनी गंगा तव पादजलच्छिता। ल
क्ष्मीवक्षःस्थलस्था च मुखे देवी सरस्वती। सर्वभूतमयश्चात्र स्नात ॥७४॥
स्त्वं जगदीश्वरः॥१९॥ यदस्मिन्मनुष्याद्भिर्नाविना हि कलौ युगे। त

द्दस्व महाबाहो रूपो सत्याज्ञत्य ते॥२२॥ यात्रायामागतानां च यत्
फले तद्दस्व नः। श्रीभगवानुवाच। यत्फलं हि मनुष्याणां स्नातानां गो
पिकासरे॥२३॥ तत्शृणु ध्वमसौ हि ग्धसम्भ्रम पि गोपिकाः। सोप
स्करो सवत्सां च वस्त्रालंकारभूषणां॥२४॥ यद्यो क्रदहिणोपे
तां ब्राह्मणाय कुटुंबिने। सदाचारविशुद्धाय दरिद्रायोपकारिणे
॥२५॥ गोंदत्वा फलमाप्नोति स्नानमात्रेण तत्फलं। यावत्यदानि म
नुजः सप्तिनसहगच्छति॥२६॥ कुलानि दिवितावतिवसंति हरि
मंदिरे। सप्तिनसहगच्छेति गीतवादित्रनिःस्वनैः स्तुवंतो विविधैः
स्तोत्रैर्गोविंदं गोपिकासरे। नं मात्तुर्जगिरेते षोयात नाभवतेन्न
णो॥२७॥ सर्वान्कामानवाप्नोति वैष्णवं लोकमाप्नुयात्। अत्र

र्घं दत्वा विधानेन स्थाने कुर्याद्विचक्षणः ॥ २८ ॥ मंत्रेणानेन वै साध्व
श्रद्धया परया युतः । नमस्ते गोपरूपाय विश्वरूपे परमात्मने ॥ २९ ॥ जो
प्रचारे जगन्नाथ गृहाणार्घं नमोस्तु ते ॥ अर्घं दत्वा विधानेन स्वद
प त्तात्मस्यपाणिना ॥ ३० ॥ स्नायात् श्रद्धासमायुक्तः स्वर्पयेत्पितृ
देवताः । श्राद्धं कुर्यात्ततो भक्त्या एकचित्तः समाहितः ॥ ३१ ॥ यथोक्तां
दक्षिणां दद्यात् रजतं रुक्ममेव च । विशेषतः प्रदातव्यं तांबूलं कज्ज
लं तथा ॥ ३२ ॥ दुकूलानि च देयानि तथा कौसुंभकानि च । दंपत्यो
वासिसी चैव भूषणानि स्वशक्तितः ॥ ३३ ॥ गाश्च देया द्विजातिभ्यो
वृषभाश्च धुरंधराः । दीनांधकृपणानां च दानं देयं स्वशक्तितः ॥ ३४ ॥ ॥ ७५ ॥
एवं स्नात्वा नरः सम्यग्गुह्मां गतिमाप्नुयात् । प्रयाति परमां मुक्तिं पि

तरश्चैककोटिभिः ॥ ३५ ॥ लभंते पुत्रकामस्तु पुत्रान्निष्कामतोनुगान् ।
यं यं कामयते कामं स्वर्गमोक्षादिकं नरः ॥ ३६ ॥ तत्सर्वं समवाप्नो
ति यः स्नातो गोपिकासरे । यावद्धोका भविष्यंति तावस्यास्मृतिर्वै
सरः ॥ ३७ ॥ यावत्सरस्तावत्कीर्तिर्भवतीनां भविष्यति । यावत्कीर्तिर्मनु
ष्येषु तावत्स्वर्गं न संशयः ॥ ३८ ॥ विमुक्तपापाः सकला यास्यथः प
रमां गतिं । पुण्यं गोपीसरः इदं जलं स्नानं सिद्धं वरदं ॥ ३९ ॥ श्रवणाद्धं मया
गोप्यो न भक्तस्ते नियमेन हि । भवेत्यः पतिभावेन ब्रह्मभावेन वा पुनः ।
॥ ४० ॥ चिंतयेत्सः परं मां हि परां गतिमवाप्स्यथः ॥ प्रह्लाद उ ॥ अनुज्ञाता भ
गवता स्तत्र तां गोपकन्यकाः । नमस्कृत्य च गोविंदं ययुः सर्वा यथाग
तो । भगवानपि गोविंद उद्धवेन समन्वितः ॥ ४१ ॥ विसृज्य गोपिकास्सर्व

स्वधर्ममसंमुखं यये ॥ ४३ ॥ इति श्रीद्वारकामाहात्म्ये लक्ष्मणनयनं नाम ॥
॥ अथ ब्रह्मोवाच ॥ संत्यनेकानि तीर्थानि विख्यातान्यथ तानि च । प्राप्ते क
लियुगे घोरे तानि पुण्याब्धिसागरः ॥ १ ॥ उद्दिष्टानि तामया विप्राः कीर्त्यमाना
नि शृणवध्वं संक्षेपतो विचित्रवराण्यातेषां च याः कथाः ॥ २ ॥ संकल्प्य च
भुवोभारं साधून् संस्थाप्य सत्पथे । संगम्य सहलक्ष्मेन कार्येसमाधय
वात्मनः ॥ ३ ॥ वेधा चक्रे ततस्तीर्थं स्वनाम्ना कीर्तनं शुचिः । ब्रह्मकुंड
मिति ख्यातं सर्वपापप्रणाशनं ॥ ४ ॥ तत्तीरे स्थापयामास सहस्रं वि
रंचिश्च तं मत्वसुराणां दिक्पालं ब्रह्मलोकपितामहः ॥ ५ ॥ तेन संस्था ॥ ७६ ॥
पितो यस्मात् ब्रह्मस्थाने इति स्मृतः । ब्रह्मतीर्थे तु तं दृष्ट्वा चेद्दृवक्रे
ततः परे ॥ ६ ॥ तदा केचंद्रनाम्नावै सर्वपापप्रणाशने । तं दृष्ट्वा तेजसा

युक्तं संदृष्ट्वाः सुरसत्तमाः ॥ ७ ॥ ऊचुस्ते लोकसृष्टारं शृणुध्वं वचनं दितेः
योत्र स्नानं प्रकुरुते पितॄन् संतर्पयिष्यति ॥ ८ ॥ पूजयिष्यति देवेशं ब्र
ह्मस्थाने सुरर्षिभिः । सर्वपापविनिर्मुक्तो ब्रह्मलोकं स गच्छति ॥ ९ ॥
जीवते व्याधिनिर्मुक्तो धनधान्यसमन्वितः । सप्तम्यां माघमासस्य शु
क्लपक्षे द्विजर्षिभिः ॥ १० ॥ योत्र स्नानं प्रकुरुते मानवो भक्तिसंयुतः । ब्र
ह्मस्थाने तु देवेशं संस्थाप्य प्रविलप्य च । पूजयिष्यति वस्त्राद्यैः स्वश
क्त्यान्नपैर्णस्तथा । पुष्पधूपादिभिश्चैव नैवेद्यैन च मानवाः ॥ ११ ॥ सर्वा
न् कामानवाप्नोति ब्रह्मलोकं स गच्छति । सावित्रा च ततो दृष्ट्वा ब्रह्मण
स्थापितं पुरा ॥ १२ ॥ स्वेच्छाचारतनेदिव्यं स्वान्नन्तिसंनिवेशपरं नाम
चक्रे विधिस्तस्याः स्वयं देव्याः पितामहः ॥ १३ ॥ यः पश्यति स्वयं तत्र या

सकृत्से दृष्ट्वा जगत्पतिं। सर्वकामानवाप्नोति सुखी भवति सर्वदा॥१५॥
आयुरारोग्यमैश्वर्यं पुत्रं संतानमेव च। न दौर्भाग्यं भवेत्तेषां न दारि
द्र्यं न मूर्खता॥१६॥ न च व्याधिभयं तस्य यः पश्यति विधिं नरः। गत्वा सं
स्नापयेद्देवीं कुंकुमेन कुसुंभकैः॥१७॥ संपूज्य स्नापयेद्देवीं यात्रा च
सफला ततः। न वैधव्यं न दौर्भाग्यं न वैध्यान च मृत्युजा॥१८॥ विधि
दृष्टो मनुष्यैर्यैः कुले तस्मिन्न जायते। तस्मात्सर्वात्मना विप्रा विधिं
पश्येत्सुभावितः॥१९॥ परिच्छिन्नं भवेच्छेषं यात्रा च सफला भवेत्॥
प्रकृष्टं दृष्ट्वा ब्रह्मणा स्थापितं दृष्ट्वा ब्रह्मणा यत्नेन तथा॥२०॥ इंद्रस्व म॥११॥
र्के महाभागः स्थाने परमशोभने। स्थापयामास देवेशः लिंगं प्रति
मौजसं॥२१॥ तस्मिन्स्नात्वा च लभते यस्मादिंद्रपदं नरः। तस्मादिंद्र

पदं नाम सुप्रसिद्धं धरातले॥२२॥ इंद्रेण स्थापितं लिंगं यस्मात्प्रावन
यास द्विजा प्रसिद्धमिंद्रनाम्नो वै इंद्रेश्वरमिति श्रुतं॥२३॥ तस्य प्रसिद्धि
रतुला वद्धलिंगमिति द्विजाः। यस्य दर्शनमात्रेण मुच्यते सर्वपात
कैः॥२४॥ पितृणामक्षया तृप्तिर्जायते द्विजसत्तमाः। अष्टम्यां वा च
तुर्दश्यां स्नात्वा वा इंद्रपदे नरः॥२५॥ इंद्रेश्वरे वसेत्पूज्य याति मुक्तिपदे नरः
विशेषतस्तु संपूज्यो मकरस्थे दिवाकरे॥२६॥ उत्तरायणे च संक्राते
लिंगस्पर्शनकेन दि शिवरात्र्यां विशेषेण संपूज्य श्यामया सदा रा
त्रौ जागरणे स्थाप्य परमं लोकमाप्नुयात्। ब्रह्मतीर्थं तु तं दृष्ट्वा तत्पश्चा
त्सरस्तथा॥२८॥ दर्शयन्विष्णुना सार्द्धमेकरूपत्वमात्मनः। सर
श्वकारदेवेशो भगवान्पार्वतीपतिः॥२९॥ श्रुत्वा निसर्गेण जलेन—

ल्पिनीदलश्रेणिभितं उत्पलैः सर्वतः छिन्नं सरः सारसशोभितं ॥ ३०॥ त
दगाधजले दृष्ट्वा स्वयमेव पिनाकधृक् । सखुर्न विष्णुनासार्धं तत
स्तत्र वृषध्वजः ॥ ३१॥ ते देवास्तत्सरो दृष्ट्वा ब्रह्मविष्णुमुखाः सुराः । ऊ
चुः सर्वे सुसंहृष्टा वीक्षंतः पार्वतीपतिं ॥ ३२॥ यस्मात्त्वत्तमिदं विश्वा
दीश्वरेण महत्सरः । महादेवसरो नाम सुप्रसिद्धं भविष्यति ॥ ३३॥ ये
त्र स्नानं प्रकुर्वंते पितॄणां तर्पणं तथा । श्राद्धं पितॄणां भक्त्या च सग
च्छेद्योगिनां गतिं ॥ ३४॥ सुप्रसन्ना भविष्यंति सर्वे देवा न संशयः । द
र्शनात्पापनिर्मुक्तो महादेवस्य तस्य च ॥ ३५॥ महेशस्य च ते दृष्ट्वा ॥ ७८॥
सरस्तस्य सुशोभनं । चंडिका पार्वती तत्र स्नानं प्रतिमं तथा ॥ ३
६॥ गौरीसर इति ख्यातं सर्वपापप्रणाशनं । तत्र स्नात्वा नरो भक्त्या

न दुर्गतिमवाप्नुयात् ॥ ३७॥ न दौर्भाग्यं स्त्रिया याया स्नानाद्व्रज चैव कदाच
न । स्नात्वा वा गौरीसरसि पुण्ये सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ ३८॥ वरुणश्च त
तो दृष्ट्वा पुण्याय तनान्बहूनुच्चकार स सरो दिव्यं विष्णुना भिपुर
स्कृतः ॥ ३९॥ नाम्ना वरुणपदं तत्तु पापक्षयकरं नृणां । विना तस्य हर्षि
मास्यायां संतर्प्य पितृदेवता ॥ ४०॥ श्राद्धं सम्यग्विधानेन पितॄणां श्र
द्धयान्वितः । उत्तमं लोकमाप्नोति यत्र गत्वा न शोचति ॥ ४१॥ प्रदद्यात्तु द
केनोश्वद्ध्योदनसमन्वितान् । गाश्च वासांसि रत्नानि विष्णुर्येंप्रीय
तामिति ॥ ४२॥ सरो दृष्ट्वा जलेशस्य सरश्चक्रे धनाधिपः । यक्षाधिपस
रो नाम सुप्रसिद्धं धरातले ॥ ४३॥ तथा तत्र नरो भक्त्या संतर्प्य पितृदे
वताः । सर्वकामानवाप्नोति दद्याद्वस्त्राणि ब्राह्मणे ॥ ४४॥ प्रह्लादं तु ॥

विष्णुं वरप्रदं दृष्ट्वा ब्राह्मणां ब्रह्मनंदनः ॥ मंदाकिनी वसिष्ठेन समानी
ता धरातले ॥४५॥ अथ मरीच्यादयः सर्वे आजग्मुः सुलपालिताः ॥
द्वारवत्यां ततो दृष्ट्वा गोमतीं सागरंगमां ॥४६॥ तीर्थानि देवतानां च पु
ण्यान्यायतनानि च ॥ तीर्थे पंचनदे चक्रुः प्रजानां पतयस्तदा ॥४७॥
पंचनद्यः समाहूतास्तत्राजग्मुस्त्वरान्विताः ॥ मारीच्यथ गोमती च
लक्ष्मणा यमुना तथा ॥४८॥ चंद्रभागा च तत्रैव एते पंचनदास्तथा ॥
तस्मात्पंचनदीतीर्थं सर्वपापप्रणाशनं ॥४९॥ स्नातव्यं तत्र मनु
जैस्तत्र मोक्षार्थिभिः सदा ॥ तत्र गत्वा तु नियतः गृहीत्वार्घं कलेन ॥७२॥
हि ॥ मंत्रेणानेन वै स्नायाद्दद्यादर्घं विधानतः ॥ ब्रह्मपुत्रैः समा
नीताः पंचैताः सरितां वराः ॥५०॥ उद्धृत्वार्घमिमं देवाः सर्वपापप्र

णाशनं ॥ स्नानं कृत्वा ततो देवान् पितृन्संतर्पयेन्नरः ॥५१॥ श्राद्धं कु
र्याद्विधानेन श्रद्धया परया युतः ॥ पंचरत्नं ततो देयं सप्तधान्यं द्वि
जातये ॥५२॥ दीनांधकृपणानां च दानं देयं स्वशक्तितः ॥ सर्वान्का
मानवाप्नोति विष्णुलोके स गच्छति ॥५४॥ पुत्रपौत्रसमायुक्तः परं
सुखमवाप्नुयात् ॥ प्रेतयोनिगता ये च ये च कीटत्वमागताः ॥५५॥
सर्वे ते मुक्तिमायांति पितरस्तत्कुलोद्भवाः ॥ इति श्रीप्रह्लादसंहिता
यां पंचनदीमाहात्म्यं ॥ ७ ॥ अथातमागतं देवब्राह्मणं पितरं स्वकं
सनकाद्या नमस्कृत्वा जग्मुः सर्वे पितामहं ॥१॥ ब्रह्मोवाच ॥ आराधि
तो यैर्भगवान् धन्या यूयं वयं तथा ॥ संसिद्धिपरमा याता भगवद्द
र्शनेन हि ॥२॥ न ज्ञातपुत्रकाः सम्यक् पुत्र ज्ञानाद्बाल्यबुद्धिभिः ॥ य

नार्चितोमहादेवस्तस्यतुष्यतिकेशवः॥३॥अनर्चितेनीलकंठे
पूजांनोगृह्णंतेदेवाः।तस्मात्सर्वप्रयत्नेनपूज्यतांनीललोहितः।
॥४॥येनसंस्थापितोयातिशजाविष्णुस्ततासदा।ततश्चोच्चावचेन
तस्यब्रह्मपुत्रायप्युस्तदा॥५॥देवगोष्ठंतुतेगत्वायोगसिद्धामह
र्षयः।लिंगसंस्थापयामासुः।शिवंत्रिपुरस्तुतं॥६॥तस्या
ग्रेशिवलिंगंचास्नानार्थंमुनिसत्तमाः।कूपंचक्रुस्ततःसर्वेऋष
यःशंसितव्रताः॥७॥दृष्ट्वातदमृतप्रख्यंजलंपूर्णंसुनिर्मलं।सहृ
ष्टाःऋषयःसर्वेसाधुसाध्वितिवाब्रुवन्।संस्थापितेशिवलिंगेतुदृ ॥८॥
ष्ट्वालोकपितामहः।उवाचवचनंब्रह्माप्रीतपुत्रादिपञ्जः॥९
नवद्विलोकसंसिद्धैयस्मात्संस्थापितःशिवः।तस्मात्सिद्धेश्वर

इतिनामचास्यभविष्यति॥१०॥समीपेस्थितिकंयस्यकूपोयं॰ऋ
षिभिःसतः।ऋषितीर्थमितिख्यातंतस्माल्लोकेभविष्यति॥११॥
विनाश्राद्धेनविप्रेंद्रदानेनपितृतर्पणा।नक्तितःस्नानमात्रेण
ब्रह्मलोकमवाप्यते॥१२॥असत्यवादिनोयेचपरनिंदापराय
णाः।स्नानमात्रेणशुध्यंतिऋषितीर्थेनसंशयः॥१३॥वाचिकीमा
नसंचैववकर्मणासमुपार्जितं।स्नातस्यऋषितीर्थेतुनश्यतत
नात्रसंशयः॥१४॥स्नानेप्रकाशंस्वंविमुच्यमन्वादिषुतथैवचात
त्रक्षपुगाद्यादिस्नातस्यद्विजसत्तमाः॥१५॥शिवरात्र्यांवसेद्यस्तु
लिंगेसिद्धेश्वरसंज्ञिके।स्नात्वातीर्थेऋषिस्तेविकतस्यान्येनवेदृ
जाः॥१६॥गत्वातत्रमहाभागागर्ह्यावाफलमुत्तमो।अर्घंदद्याद्विधा

नेनकृत्वाचकरयोः कुशान्॥१७॥ गंधदूर्वार्घमिदंविप्रायोगसिद्धामह
र्षयः॥ ऋषितीर्थेचपापघ्नेसिद्धेशस्यसमीपतः॥१८॥ दत्वार्घंमो
दमालुन्यस्तानेकुर्यात्पायोविधिः॥ सतर्पयेत्पितृन्देवान्मनु
ष्यांश्चयथाविधि॥१९॥ ततःश्राद्धंप्रकुर्वीतपितृणांश्रद्धयान्वितः॥ दद्या
च्चदक्षिणांतत्रवित्तशाठ्यविवर्जितः॥२०॥ सप्तधान्यप्रशालयश्च
पायसंगुडसंयुतं॥ गंधमाल्यानिवस्त्राणिसर्पिर्मधुस्तथापयः॥
२१॥ एवंकृत्वासमग्रंचतत्तत्फलंलभेन्नरः॥ पूजयित्वामहादेवं
सिद्धेश्वरमुमापतिं॥२२॥ सफलंजन्मतस्यस्याज्जीवितंचसुजी ॥७८॥
वितं॥ यःस्नात्वाऋषितीर्थेतुपश्येत्सिद्धेश्वरंशिवं॥२३॥ अपुत्रःपु
त्रिणःश्रेष्ठःपुत्रिणश्चापिपौत्रिणः॥ निर्धनाधनवंतश्चसिद्धेश्व

रमनानराः॥२४॥ दुःखंतेयातिविलयंसुखंतंचविवर्द्धते॥ मनोवांछ
नोरथावाप्तिःप्रणम्यसिद्धनायकं॥२५॥ पितरस्तस्यतृप्यंतितृ
प्यंतिचपितामहाः॥ ऋषितीर्थेनरःस्नात्वादृष्ट्वासिद्धेश्वरंप्रवकं॥
२६॥ त्रिवर्गाप्तौविनिर्दिष्टःप्रजनीयोमहात्मभिः॥ यंयंकामयते
कामंतंददातिनसंशयः॥२७॥ चिंतामणिममस्वामीअथवावा
द्वयोनिधिः॥ ऋषितीर्थेनरैर्वैस्तुदृष्टःसिद्धेश्वरःप्रभुः॥२८॥ इति
श्रीद्वारकामाहात्म्येऋषितीर्थमाहात्म्यं॥ ७॥ प्रह्लाद उ॥ ततोगच्छे
तविप्रेन्द्रागत्वातीर्थमनुत्तमं॥ यत्रस्नात्वानरःसम्यक्सर्वती
र्थफलंलभेन्नरः॥१॥ नमस्कुर्याच्चदेवेशंविष्णुंवाराहरूपिणं॥ त
रक्षपरयाभक्त्याविष्णुलोकेमहीयते॥२॥ नागतीर्थंततोगच्छे

सरः परमशोभनं ॥ यत्र स्नात्वा नरः सम्यक् नागलोकमवाप्नु
यात् ॥ ३ ॥ विश्रामसरः ततो गच्छेत् तीर्थं त्रिभुवनोर्जितं ॥ स्नानमात्रे
ण लभन्ते तिलधेनुफलं नरः ॥ ४ ॥ यदा द्वारवती विप्रा ह्याविता
सागरेण हि ॥ पुण्यानि बहुतीर्थानि छन्नानि जलसंभुतेः ॥ ५ ॥
दृश्यानि कतिचित्संति अदृश्यानि पराणि च ॥ तानि सर्वाणि विप्रें
द्राः कथयामि समासतः ॥ ६ ॥ चंद्रभागे ततो गच्छेत् सर्वपापप्रणा
शनं ॥ तत्र स्नात्वा नरो नित्यं वाजपेयफलं लभेत् ॥ ७ ॥ देवी चंद्रा
र्चिता यत्र शोभना नंदनंदिनी ॥ कुमारिकां त्रिहस्तां खड्गखेटक ॥८२॥
धारिणीं ॥ ८ ॥ कंसादिदैत्यदलनीं स्वसारं रामकृष्णयोः ॥ यस्या द
र्शनमात्रेण सर्वकामानवाप्नुयात् ॥ ९ ॥ ततो गच्छेत विप्रेंद्राः स्त्री

र्यंमदिवसन्निकं ॥ यस्या दर्शनमात्रेण वाजपेयफलं लभेत् ॥
१० ॥ वज्रतीर्थे ततो गच्छेत् श्रद्धया परया पुनः ॥ स्नात्वा श्राद्धं पितॄणां दि
व्यं लोकमाप्नुयात् ॥ ११ ॥ प्रद्युम्नतीर्थे तत्रैव सर्वपापप्रणाशने ॥
स्नात्वा श्राद्धं च तत्रैव मुच्यते सर्वपातकैः ॥ १२ ॥ दुर्वाससा यत्र शप्ता
कोपाद्यदुकुमारकाः ॥ तत्र जालेश्वरो देवः संबभूव उमापतिः ॥
१३ ॥ जालेश्वरे ततो दृष्ट्वा सद्यः पापात्प्रमुच्यते ॥ संपूज्य विधान
तः पार्वतीं शिवलोकमवाप्नुयात् ॥ १४ ॥ चक्रस्वामिनतीर्थं तु ततो गच्छे
त् मानवः ॥ स्नात्वा स्नाने पितॄन् तर्पेत् विष्णुलोकमवाप्नुयात् ॥ १५ ॥
जरत्कारुस्ततः तत्र तीर्थे त्रैलोक्यविश्रुते ॥ स्नात्वा तत्र द्विजश्रेष्ठा न
दुर्गतिमवाप्नुयात् ॥ १६ ॥ आसीच्च वज्रनको नाम दैत्यः ख्यातिबला

न्वितः ततः खंजनकं तीर्थं तत्र नाम्ना सुविश्रुतं ॥ ७ ॥ तत्र स्नात्वा
नरो याति सोमलोके न संशयः ॥ मुक्तितीर्थं ततो गच्छेत्तीर्थं पापप्र
णाशनं ॥ ८ ॥ वसिष्ठेन समानीता मुनिना यत्र गोमती ॥ स्नातो
भवति गंगायां यत्र स्नात्वा कलौ युगे ॥ ९ ॥ गोमती निस्सृता य
स्मात् विप्रा वरुणालयं ॥ तत्र स्नात्वा नरो भक्त्या अश्वमेधफलं
लभेत् ॥ १० ॥ भृगुणा हि तपस्तप्तं संस्था पिता यत्र चांबिका ॥ भृ
गुचिंता ततो देवी प्रसिद्धा श्रूयते हि तौ ॥ ११ ॥ स सिद्धिं परमां याति
यस्याः संस्मरणान्नरः ॥ शिवलिंगान्यनेकानि यत्र संति महीतले ॥ ८३ ॥
स्नातगच्छेत विशेषतः ॥ कालिंदीसर उत्तमं ॥ कालिंदी सूर्यतन
या चक्रे सरश्चनुत्तमं ॥ १२ ॥ तत्र स्नात्वा नरो भक्त्या न दुर्गतिमवा

प्नुयात् ॥ सांबतीर्थं ततो गच्छेत्सर्वपापप्रणाशनं ॥ १४ ॥ स्नात्वा श्रा
द्धं च विधिवत् लभेत्क्रतुदानजं फलं ॥ ओंकारं च ततो गच्छेत्तीर्थं त्रै
लोक्यविश्रुतं ॥ १५ ॥ तत्र स्नात्वा नरो भक्त्या लभेद्बहुसुवर्णकं ॥
ततो नागसरो गच्छेत्तीर्थं पापप्रणाशनं ॥ १६ ॥ पितॄन् संतर्प्य वि
धिवत् नागलोकमवाप्नुयात् ॥ लक्ष्मीनदी ततो गच्छेत् कुच्छतीसा
गरप्रति ॥ १७ ॥ यस्याः स्पर्शनमात्रेण मुच्यते सर्वपातकैः ॥ श्राद्ध
कृते तु विशेषतः पितॄणां मुक्तिमावदेत् ॥ १८ ॥ दानि मनोरथावाप्ति
सवते नात्र संशयः ॥ कंबुसरस्ततो गच्छेत्तीर्थं पापप्रणाशनं ॥ १९ ॥ तर्प
णं च सते श्राद्धे च अग्निष्टोमफलं लभेत् ॥ कुशातीर्थं ततो गच्छेत्स्नात्वा सं
तर्पयेत्पितॄन् ॥ २० ॥ दानेद्वाय प्राशस्या निर्मलं लोकमाप्नुयात् ॥

संतितीर्थान्यनेकानिसुगुप्तानिकलौयुगे॥३१॥नानिगछंतुविशेषेण
तीर्थमानकदुंदुभेः॥सूरतीर्थंपरमकंगदातीर्थमतःपरं॥३२॥गाव
लाणस्यतीर्थंचवक्रूरस्यमहात्मनः॥बलदेवस्यतीर्थंतुउग्रसेन
स्यचापरं॥३३॥अर्जुनस्यतुतीर्थंचसुभद्रातीर्थमेवच॥देवकीती
र्थमाद्यंतुरोहिणीतीर्थमुत्तमं॥३४॥उद्धवस्यचतीर्थंतुसारंगारव्यंतथै
वच॥सत्यभामासतेतीर्थंभद्रातीर्थमतःपरं॥३५॥जमदग्न्यस्यती
र्थंतुरामस्यचमहात्मनः॥व्यासतीर्थंचतत्रैववसुकतीर्थमतःपरं॥३६
कर्दमस्यचतीर्थंतुकपिलस्यमहात्मनः॥सोमतीर्थंतुतत्रैवरोहिणी
तीर्थमेवच॥३७॥एतान्यन्यानिसंक्षेपात्मयाचकथितानिच॥सर्व ॥८६॥
पापहराणीहमोक्षदानिनसंशयः॥३८॥प्रधानानिद्विजश्रेष्ठातीर्था

निकलिसंक्रमे॥श्रावितानिसुदुर्लभापांसुनाउदकेनच॥३९॥एतन्म
यावःकथितंसंक्षेपात्तीर्थविस्तरं॥आत्मप्रज्ञानुमानेनकिमन्यछ्रो
तुमिछथ॥४०॥एवंतिपरयाभक्तयातीर्थयात्रामिमांद्विजाः॥सर्व
पापविनिर्मुक्ताविष्णुलोकंव्रजंतिते॥४१॥इतिश्रीद्वारकामाहात्म्ये
प्रह्लादप्रोक्तसंहितायांतीर्थमाहात्म्यं॥ ॥७॥ ॥ऋषिरुवाच॥सता
न्निषिकतीर्थेषुयथावद्दूत्तदक्षिणा॥इज्यतेचततोदेवेंद्रस्यसर्वपुरु
षपरं॥१॥ऋषयऊवाच॥इज्याविधिंचसंक्षेपस्ययथावेदोत्यसत्तम॥
कथयस्वमहाभागआनुपूर्व्यासमासतः॥२॥द्वारपालश्चकस्त
त्रकःपूर्वंपूजितश्चकः॥पुरीयेसर्वतोदेत्यतिष्टंतेकेनपालिता॥आ
नुपूर्व्यासमासेनपूजनीयायथाविधिः॥कथयस्वविधिज्ञोसित्वं

ष्टै कचरण प्रिय ॥ ४॥ ब्रह्मा दउ ॥ श्रूयतां सृजने विप्रा श्चानुपूर्व्या विधम
न तः ॥ कल्लौ सहस्रस्य विपेन्द्र यथावदनुपूर्वशः ॥ ५॥ पूर्वद्वारस्थितं
देवं शृणुध्वं सुसमाहिताः ॥ जयंतः प्रथमं प्रोक्तो पुलोमस्य सुतासु
तः ॥ ६॥ स्थापितो देवराजेन स वार्य केशवस्य च ॥ संवर्त्तो रूषिभि
र्येस्तु तान्निबोधत सत्तमाः ॥ ७॥ वज्रबाहुः सुनामश्च वज्रबाहुर्महाद
नुः ॥ वज्रदंष्ट्रो वज्रधारी वज्रहा वज्रलोचनः ॥ ८॥ श्वेतमूर्द्धो श्वेतमा
ली जीमूतानुचरश्च ते ॥ एते रुद्रा घातकरा रक्षंतेतमहर्निशं ॥ ९॥ पू
र्वद्वारे सुसन्नद्धा जयंतो देशकारिणः ॥ पूर्वद्वारे चरस्त्र्यैनरनाथो ॥८५॥
विनायकः ॥ १०॥ तरुणादित्यवेस्र्यैदिव्यावैसप्तमातरः ॥ ईश्वरश्च
पिदिग्वासा नागराजश्च तक्षकः ॥ ११॥ सेनानी कार्त्तिकेयश्च रासस

श्च महासुरवः ॥ तत्र दीर्घनखो नाम हाम वः सुप्रतिष्ठितः ॥ १२॥ विश्वा
वसुश्च गंधर्व मेनका चवराप्सरा ॥ सनत्कुमार सहितो वसिष्ठो भग
वान् रूषिः ॥ १३॥ एते हि पूर्वतस्तुन्य ग्रोधश्च महाद्रुमः ॥ पूर्वद्वार
स्थितान्येवानाग्नेयान्यपि मे शृणु ॥ १४॥ ज्वालामुखोप्य रक्ताक्षः स्मर ग
न निलप्रलशः ॥ मांसादो रुधिराहार शंख शंखजटाधरः ॥ १५॥ त्राय
तोनुजतश्चैव नागश्वाश्वतरस्तथा ॥ विश्वांगदश्च गंधर्वउर्वशी च वा
रा सरा ॥ आग्नेय्यां दिशि संस्थिताः ॥ दिशं रक्षंति सन्नद्धा दक्षिणा मय
मे शृणु ॥ १६॥ हेउपाणि महानादो याशहस्तोग्रलोचनः ॥ श्ववर्त्त को
मारश्चतथाद्रुदुन्तिनिःस्वनः ॥ १७॥ खरस्वनो घर्घरश्च तथा मो
नप्रियस्तथा ॥ मक्षिकासश्च एते षोडशताद्वारपालकः ॥ १८॥ म

दिषार्कश्चैवसूर्योन्नूषणाश्चस्त्रथैवच ॥ पिंडिचतथादेवीउर्द्धबाहु
श्वराक्षसः ॥१९॥ पद्मासक्षेत्रपालश्चनागश्चाश्वतरस्तथा ॥ चित्रो
गादश्चगोधमर्वडुर्वंशीचवरासरा ॥२०॥ गोरजोदानवश्चैवश्मालस्या
पिमहद्रुमः ॥ सनातनऋषिश्रेष्ठअगस्त्यश्चमहातपाः ॥२१॥ एत
याम्पदिक्षुगद्धारंरक्षंतिससमादिताः ॥ गीतसन्नर्तकोनग्नोकबली
रुदनाप्रियः ॥२२॥ हसनोनेत्रभंगश्चचूर्विकारोविजृंभकः ॥
मुखालीस्तर्पकस्तेषांनेतादेवातथाप्रभुः ॥२३॥ रक्षंतिनैऋतामाशं
पश्चिमांशृणुतापरं ॥ स्वस्तिकःशंसमूर्द्धचनीलवासाःशुनाननः ॥
२४॥ पाशहस्तःशूलहस्तोएकपादेकलोचनः ॥ स्थूलजंघस्थूलशि ॥८६॥
राःसुमुखस्मवशेस्थिता ॥२५॥ एतेशास्त्रीघातकरावारुणीपालयं

तिदि ॥ पश्चिमादिशिमास्यायपुष्पदंतोविनायकः ॥२६॥ उर्द्धवार्क
श्चैवडूर्यःप्रिवःसत्राजितेश्वरः ॥ तुंबरुर्नमिगंधर्वोघृताचीचवरा
सराः ॥२७॥ महोदरश्चनागेंद्रोराक्षसश्चगदाकवः ॥ दैत्यपंचजनो
नामऋषिःकश्यपएवच ॥२८॥ देवीकापालिनीनामक्षत्रश्वृष्ठश्च
महाद्रुमः ॥ कपिलक्षेत्रपालश्चप्रतीचींपालयन्दिशं ॥२९॥ नम
स्कायोस्तथारुच्यावायव्यांशृणुतानघाः ॥ तेजानाभैरवश्चैवका
लिकोश्वघटोदरः ॥३०॥ उर्द्धकोमर्दनःपिंगोरुरुःसर्वस्तुजोघणी
रूपश्चप्रभुरेतेवासेनदृपालयन्तुदिशं ॥३१॥ उदीच्यादिशिविघ्न
दृःशामलश्चगणाधिपः ॥ मत्तश्चकोविरूपश्चगलकोभैरवस्मृत ॥
३२॥ मुकुलकछोवेसुकश्चजंबुकोप्यपराजितः ॥ उन्मत्तप्रभुरेत

उदीचीं पालयन् दिशं ॥३३॥
षां सन्नद्धः पालयन् दिशं ॥ मूलस्थानश्च वै सूर्यः संप्रवासो महेश्व
रः ॥ देवी चंडेश्वरी नाम क्षेत्रपालश्च खेडनः ॥३४॥ वासुकिर्नागराज
श्च कूर्मपृष्ठश्च दानवः ॥ सनकश्च ऋषिश्रेष्ठो गोलको राक्षसस्तथा ॥
३५॥ नारदो नाम गंधर्वो रंभा चैव वराप्सराः ॥ एते पूज्याः प्रयत्नेन ब्रह्मो
नाम महाद्रुमः ॥३६॥ यद्देवा सेविता मातॄणां एते पूज्याः प्रयत्नतः ॥ इ
शान्यां दिशि विघ्नेशः किंकिणीको महाबलः ॥३७॥ उद्दंडो भैरवश्चै
वः दुर्मुखो मेघनिस्वनः ॥ करालो विकलो मूको बलिश्च कुचब
लिप्रियः ॥३८॥ मांसप्रियः सुखाश्चैव ऐशान्यां गोपयंति दिशं ॥ एते ॥८७॥
षां क्षेत्रपालानां सेश्वराणां द्विजोत्तमाः ॥३९॥ नेता प्रभुश्च स्वामी च
जयंतः पालकस्तथा ॥ निग्रहानुग्रहौ तिरस्कृताः पुरवासिनां ॥
॥४०॥

जयंतो देशमादाय विघ्नं संघातयेत्तिदि ॥ नागकुलस्थितः स्वामी ज
यंतः पालकस्तथा ॥४१॥ नागराजैः परिवृतः पूजनीयः प्रयत्नतः ॥
सहस्रशिरसं तत्र शेषं नागस्थलस्थितं ॥४२॥ अनंतो वासुकि
श्चैव तक्षकः पद्म एव च ॥ शंखः कंबलकश्चैव नागश्चाश्वतरस्त
था ॥४३॥ कर्कोटकमुखा नागास्तत्र वसंति सहस्रशः ॥ ते पूज्या ग
धपुष्पैश्च बलिभिः पुष्पसंचयैः ॥४४॥ पायसेन च मांसेन तत्र नाग्यैः
सुरयालयाः ॥ ततः संप्राप्य देवेशो जयंतेरक्षिणां वरं ॥४५॥ गंधधूपो
पहारैश्च पुष्पवस्त्रादिभूषणैः ॥ ततो गत्वा द्विजश्रेष्ठाः सहस्रं देवे
किनंदन ॥४६॥ सहस्रपूज्य प्रथमं तत्र गणेशो रुक्मिसंज्ञिकाः ऋषय
ऊचुः ॥ क एष रुक्मिदैत्यो द्वयोर्दुष्टो गणतां गतः ॥४७॥ साक्षाद्गव

तोद्वारिप्रत्यूहः पूज्यते नरैः ॥ प्रह्लाद उ० ॥ सस्मयं रुक्मिणीं दृष्ट्वा यदारा
रामकृष्णौ तदा भाषां क्रोधसंयुक्तो रुक्मी चैवममन्यत ॥४८॥ पदाजहा
र भगवान् रुक्मिणीं मे विकालयात् ॥४९॥ नादत्त्वा विनिवर्त्तिष्ये
तमहं यादवाधमं ॥ एवमुक्त्वा तु सैन्येन युद्धाय परिधावितः ॥५०॥
स युध्यमानः कृष्णेन भग्नमानो हतोद्यमः । रामेण बंधनान्मुक्तो
मरणाय मतिं दधे ॥५१॥ रुक्मिणी भ्रातरं दृष्ट्वा मरणे कृतनिश्चयं ।
उवाच कृष्णं वैदर्भी भ्रातरं मानयस्व मे ॥५२॥ ततस्तत्प्रियकामार्थं
मनुमान्य जनार्दनः । चकार पार्षदं वाक्यप्रवरं विघ्ननाशनं ॥५३॥
एतस्मात्कारणाद्विप्राः प्रथमं पूज्यते सदा । गंधधूपादिभिर्दिव्यैर्नैवे ॥५८॥
मोदकैः परितर्पयेत् ॥५४॥ इति श्रीद्वारकामाहात्म्ये देवयात्रायां प

रिवारकथनं नाम ॥ ७ ॥ प्रह्लाद उ० ॥ संपूज्य गणनाथं तं रुक्मि
णीं रुक्मभूषितां । दुर्वाससं च कृष्णं च बलदेवं च भक्तितः ॥१॥ ज
यत्येको महायज्ञैः सहस्रैर्वरदक्षिणैः । एकः पश्यति देवेशं कृष्णं तुल्यफ
लौ हि तौ ॥२॥ जोभूहिरण्यपद्मानां निर्दहात्येको दिने दिने । एकः पश्यति
देवेशं कृष्णं तुल्यफलौ हि तौ ॥३॥ प्राणायामादिसंयुक्तो ध्यानज्ञानपरा
यणः । एकः पश्यति देवेशं कृष्णं तुल्यफलौ हि तौ ॥४॥ त्रिभिस्त्रिविक्रमै
र्येन विक्रांतं भुवनत्रयं । त्रिविक्रमं च तं दृष्ट्वा मुच्यते पातकत्रयात् ॥
५॥ ऋषय ऊचुः ॥ कथं त्रैविक्रमी मूर्त्तिरागता येन धरातलात् । काला
न्यासा च कृष्णस्य चैव कदंयं च गतागतो ॥६॥ दैत्ये च संज्ञा यो साकं केन तु
मर्दस्य शेषतः । दुर्वाससस्य कृष्णस्य संभवः कथ्यतामिति ॥७॥ प्रह्ला

द उ॥ ततश्श्रूयतां द्विजश्रेष्ठा यथा मूर्तित्रिविक्रमे दुर्वाससे समायुक्तो
संभूता धरणीतलात्॥८॥ पूर्वं हि सत्ययुगे तेवे बलिना च पुरंदरः॥
निर्जित्य याचितः स्थानात्पातालेतलवासिन॥९॥ भक्त्या चानन्यया
लक्ष्मः इज्यया परितोषितः स्वयं चैवावसत्तत्र भक्त्या क्रीतोपसेव
कः॥१०॥ अनुग्रहाय भगवान् द्वारपालो बभूव ह॥ दुर्वासा चापि
भगवानात्रेयो मुनिसत्तम॥११॥ अटन् तीर्थानि मोक्षार्थी मु
क्तिक्षेत्रमचिंतयन्॥ एवं चिंतयतस्तस्य ज्ञानदृष्ट्या महामुनिः॥१२
गोमत्याः संगमो विप्रा चक्रतीर्थं तु मुक्तिदः॥ एवं स निश्चयं सद्यागम ॥८९॥
नाय मतिं दधे॥१३॥ सोतीत्य नगरग्राममुद्यानानि वनानि च॥ अनंत
विषयप्राप्तो दैत्यभूमिं विवेश ह॥१४॥ निस्वाध्याय वषट्कारं वेदध्व

निविवर्जितं कुशैर्दैत्यराजेन सेवितां पालितां तथा॥१५॥ बहुम्लेछसमा
कीर्णां च धर्मपापार्जितैर्धनैः॥ प्रत्यासन्नमिति ज्ञात्वा चक्रतीर्थं तदा द्वि
जः॥१६॥ स्नात्वा च संगमे पुण्ये नो स्पृहं च सतां द्विकः॥ इति सत्वासनि
यमं ययौ शीघ्रगतिर्द्विजः॥१७॥ स्नात्वा शीघ्रं यास्यामि दैत्यभूमिं वि
हाय च॥ इत्येवं चिंतयन्मार्गे शीघ्रमेव जगाम सः॥१८॥ गत्वा तु संग
मं पुण्यं गोमत्याः सागरस्य च॥ निधाय वाससी तत्र मृदुमाहृत्य गोम
ये॥१९॥ शिखां बद्ध्वा ततो मूर्ध्नि सत्वाच करयोः कृत्वा न॥ यदा स्नातुस्यति
विप्रोसौ दृष्टो दैत्यै दुरात्मभिः॥२०॥ कुर्वंतः कोयमित्येवं हन्यतां हन्य
तामिति॥ इति ब्रुवंतो हन्तुसो जानुनिर्दृष्टिभिस्तया॥२१॥ चित्रांग
दश्च गंधर्व उर्वशी च वराप्सरा॥ गोरजो दैवैश्च वरास्तस्यापि मा द्रुम॥
॥२२॥

सनातनऋषिश्रेष्ठो ऽगस्त्यश्च महातपाः॥ एते याम्यदिशो द्वारं रक्षंति सु
समाहिताः॥२३॥ गीतसन्नर्दको नैर्ऋतो बली रुद्रनाप्रियः रक्षंति नैर्ऋ
तामाशांपश्चिमांश्रृणु तापरां॥२४॥ स्वस्तिकः शंकुकर्णश्च नीलवासाः
शुभाननः पाशहस्तः शूलहस्त एकपादैकलोचनः॥२५॥ स्थूलजंघः
स्थूलशिराः सुमुखस्य वशे स्थिताः॥ एते शास्त्रोद्यतकरा वारुणीं पाल
यंति दिक्॥२६॥ पश्चिमां दिशमास्थाय पुष्पदंतो विनायकः उर्द्ध्वा वा
थ्यैवसूर्यः शिवः सत्राजितेश्वरः॥२७॥ आत्रेयः शरणं विष्णुं जगाम ध
रणीतले उपवासः सशोकदीनो भूतले प्रविवेशह॥२८॥ सादित्यराजश्च
वने गंधर्वासरःशोभिते शोभितं सुरमुख्येन विष्णुना प्रत्नविष्णुना॥ ॥२९॥
२९॥ दुर्वासस समयायां तं दृष्ट्वा दैत्यपतिस्तथा प्रत्युत्थाय ईर्ष्यया च कि

आसने संन्यवेशायत॥३०॥ मधुपर्कं च गां चैव दत्वार्घ्यं पार्श्वतः स्थितः॥
प्रोवाच प्रणतः प्रह्वः तत्रागमनकारणं॥३१॥ सुखोपविष्टः स ऋषि
स्तत्रापश्यत्त्रिविक्रमं दैत्यद्वारदेशोतु तिष्ठंतमकुतोभयं॥३२॥
तं दृष्ट्वा देवदेवेशं वासांके चतुर्भुजं रुदन्नृषिवरः सोऽपत्रादि
त्रादित्यभाषत॥३३॥ संसारभयभीतानां दुःखितानां जनार्द्दनाश
त्रुभिः परिभूतानां शरणं शरणार्थिनां॥३४॥ मम दुःखान्वितस्य
शत्रुभिः कर्षितस्य च पराभूतस्य दीनस्य कशायापीडितस्य च॥३५॥
अहर्निशमस्याप्यकेशितस्य च दानवैः भूत्वा एव देव विप्रस्य श
रणं भव केशव॥३६॥ इत्युक्त्वा दर्शयामास शरीरं दैत्यताडितं तद्ब्रा
ह्मणापमानेन दृष्ट्वा चुक्रोध माधवः॥३७॥ केनावमानितो ब्रह्मन्

नियमःकेनखंडितः।कथ्ययस्वमहाभागधर्मगोप्ताभविष्यति॥३८॥
दुर्वासाउ॥मुक्तितीर्थमहंज्ञात्वाज्ञानिनमधुसूदनाच्चक्रतीर्थंगतः
स्नातुंयात्रायांहर्षसंयुतः॥३९॥अहंतत्स्नानएवादंदृष्टोदैत्येनदुरा
त्मना।गलेगृहीत्वातस्मान्मुष्टिभिस्ताडितस्तथा॥४०॥बलात्गृ
हीत्वावासांसिकुशांश्चैवाहृतैःसह।हनिष्यामोयदिपुनरागंतासि
नसंशयः॥४१॥स्नातोहंचक्रतीर्थेतुकरिष्येभोजनंविभो।तस्मा
त्स्नापयगोविंदनियमंसफलंकुरु॥४२॥तवप्रसादात्स्नात्वाचानुत्सुकाव
प्रीतमानसः।प्रतिज्ञासफलोभूत्वाविचरिष्येमहीमिमां॥४३॥७॥ ॥९१॥
इतिश्रीद्वारकामाहात्म्ये॥७॥प्रह्लादउ॥ततश्चोदेवदेवेशश्चिंत
यित्वापुनःपुनः।उवाचवचनंतत्रदुर्वाससमकल्मषं॥ ॥विष्णुरु॥

पराधीनोस्मिविप्रेंद्रनतैःक्रीतोस्मिनान्यथा।बलेरादेशकारीचदैत्ये
न्द्रवचसागोप्यहं॥२॥तस्मात्प्रार्थयविप्रेंद्रदैत्यंवैरोचनंबलिं।अस्या
देशंकरिष्यामियद्यदीप्सितवाधुना॥३॥ततश्चवचनंविप्रोबलि
प्रोवाचसत्वरः।यद्विनोवेवरिष्यद्रक्षणोत्वमतोधिकः॥४॥त्रयाप
रश्चतपणादयोकुरुममोपरि।प्रेषयस्वमहाभागदेवदैत्यविनि
श्रेदा॥५॥संग्रहीनियमःस्नात्वाभोजनंकर्तुमुत्सहे।ततश्चवाचवचनं
दैत्योनातिरुष्टमनाइव॥६॥दुर्वाससमुवाचेदंनैतदेवंभविष्यति।
अन्यत्प्रार्थयविप्रेंद्रयत्तेमनसिवर्तते॥७॥करिष्यामिनसंदेहोय
द्यपिस्यात्सुदुर्लभं॥दुर्वासाउ॥नातिलुब्धंदिमोविद्धिकिमन्यत्प्रार्थ
यामितेरक्षामजीवितेदैत्यप्रेषयस्वजनार्दनं॥बलिउ॥जानासिद्धं

यथा विप्र हिरण्याक्षो निपातितो ॥९॥ तथा यज्ञवराहस्तु जहारोर्वीं ब
लादिव तथा च दैत्यप्रवरमवध्यं देवमानुषैः ॥१०॥ हतवान्नृहिरण्य
कशिपुं नरसिंहः सर्वगः प्रभुः ॥ तथाप्यवत्सनमुविंदकलैकेश्रीसं
क्षितं ॥११॥ यथानमायया विष्णुः सुरार्थे सुरसत्तमः ॥ प्रथमं वामनो
भूत्वा याच्ञया च तपदत्रयं ॥१२॥ पुनस्त्रिविक्रमो भूत्वा भुवनानि ज
हार ह ॥१३॥ मया पुण्यकृता ह्विष्णुर्यदि प्राप्तः कथंचन ॥ नाहं मोक्ष्ये
जगन्नाथं मायावामनकं प्रभुं ॥१४॥ दुर्वासा उ० ॥ नाहं मोक्ष्ये विनास्ना
त्वा गोमत्युदधिसंगमे ॥ यदि न प्रस्यसि द्रष्टुं ततस्ते हे कलेवरं ॥१५॥ ॥५२॥
बलिरु० ॥ यद्यप्येतद्भवत्तु ते यज्ञो नासि यथा कुरु ब्राह्मणेन्द्र न मि
नानाहं त्यक्ष्ये पदद्वंद्वं ॥१६॥ तथा विवदमानौ तु दृष्ट्वा तु जगदीश्वरः

ब्राह्मणे देवः स्वपया ब्राह्मणं तमुवाच ह ॥१७॥ स्वस्थो भव द्विजश्रेष्ठ
स्नायमिष्ये न संशयः ॥ हत्वा दैत्यगणान्सर्वान् गोमत्युदधिसंगमे
॥१८॥ प्रद्युम्न उ० ॥ श्रुत्वा भगवतो वाक्यं ब्राह्मणस्य च दैत्यराट् ॥ द्विजं
ग्राहेश्वरोपतितश्चा पादयोस्तदा ॥१९॥ ततः सर्वे हि ममगमत्या दैद
त्वा बलेः प्रभुः ॥ शंखचक्रगदापाणिर्दुर्वाससा समन्वितः ॥२०॥ सुरा
ली च यतस्तस्य ते विष्णुस्त्रिविक्रमः ॥ ततो नु गमने विप्रो दुर्वासा
भूत्वा ह्वदि ॥२१॥ नियारसातलं सर्वे समुत्तस्थुस्त्वन्विताः ॥ आविर्
भूवुस्ततस्तत्र गोमत्युदधिसंगमे ॥२२॥ सन्तुष्टो हृष्टधन्वानौ सकर्ष
ण जनार्दनौ ॥ ऊचतुस्तौ तदा विप्रं कुरु स्नानं यथेच्छया ॥२३॥ तयोस्तु व
चने श्रुत्वा स्नानं चक्रे द्विजवरान्वितः ॥ स्नात्वा चावरपकं कर्म कर्तुमारभत

द्विजाः॥३॥ इति श्रीतारकामहात्म्ये एकोनविंशोऽध्यायः॥१९॥ ब्रह्मोदउ॥
ब्रह्मघोषध्वनिं श्रुत्वा दानवो दुर्मुखस्तदा॥ क्रोधसंरक्तनयनो दुर्वा
ससमथाब्रवीत्॥१॥ हन्यमानस्त्वमस्माभिर्यदि मुक्तोऽसि वै द्विजः॥
कस्मात्पुनरिहायातो मरणाय सुमंदधीः॥२॥ इत्युक्त्वा मुष्टिना हन्तुम
भवद्दुष्टदानवः॥ तं दृष्ट्वा दानवं विष्णुर्ब्राह्मणं हंतुमुद्यतं॥३॥ चक्रे
ण सुरश्रेष्ठ शिरश्चिच्छेद लीलया॥ ब्रह्मोदउ॥ दुर्मुखं निहतं दृष्ट्वा
दानवो दुःसहस्तदा॥४॥ प्राक्रोशद्दुष्टैर्दितिजान्शीघ्रमागम्य तामि
ति श्रुत्वा दैत्यगणाः सर्वे दुर्मुखं विनिपातितं॥५॥ दुर्वाससं पुन
स्तत्र परिस्त्रातं च विष्णुना॥ कूर्मपृष्ठो गोलकश्च क्रोधनो वेददूषकः ॥९३॥
॥६॥ यज्ञघ्नो यज्ञहंता च धर्मांतकस्तपस्विहा॥ एते चान्ये च बहवो॥

विविधायुधपाणयः॥७॥ क्रोधसंरक्तनयनाः पश्यंतो ब्राह्मणं तदा॥
परिक्षिप्य तदात्रेयं विष्णुं संकर्षणं तथा॥८॥ तोमरैः पट्टिशैर्मालैश्च
मुशलैश्च भुशुंडिभिः॥ शस्त्रैर्नानाविधैश्चापि युयुधुः क्रोधमूर्छि
ताः॥९॥ दानवैः संवृतो विष्णुः समंताद्घोरदर्शनैः॥ संकर्षणश्च शुशु
भे चंद्रादित्यौ घनैरिव॥१०॥ उद्दीच्य धनुषी दिव्ये ववर्षुः शरवृष्टि
भिः॥ तेन मार्गेण यो दैत्यास्तयोर्मुक्तानि जघ्नतुः॥११॥ ते हन्यमानाः स
मरे विष्णुना विद्रुता दिशः॥ दानवान्विद्रुतान्वीक्ष्य विष्णुना निह
तांस्तथा॥१२॥ गोलकः कूर्मपृष्ठश्च भ्रमान्नैः शक्त्या निवर्तितौ॥ संकर्षणं
गोलकश्चानिर्जघान त्रिभिः शरैः॥१३॥ अनंतव्यथितं दृष्ट्वा त्वात्रेयो
तीव विह्वलः॥ त्वष्ट्रास्ति संकर्षणाया तु ब्रह्मघ्नीयो तु संहृयं॥१४॥ शापं

ततस्तदा दृष्ट्वा गोलकः क्रोधमूर्छितः। उत्पत्य तरसा मूर्द्धि दुर्वासस
मताडयत्॥१५॥ समुष्टिघातान्निहतः प्राक्रोशत् पतितो क्षितौ। सं
कर्षणस्तं पतितं मुष्टिमूर्ध्नि ताडयत्॥१६॥ दृष्ट्वा तु कोपन्नगवांस्ति
ष्ठ तिष्ठेति चाब्रवीत्। सगृह्य मुसलं वीरो जघान समरे रिपुं॥१७॥
अनीके दशसाहस्रैः कूर्मपृष्ठस्य निर्ययौ। अयुतेन रथानां च नागा
नामयुतेन तथा॥१८॥ दशायुतानि चाश्वानां महासुरपरिग्रहः। बक
स्य निर्ययौ दैत्यो बहुसैन्यसमन्वितः॥१९॥ तथा दीर्घनखो दैत्यः से
नानीकेन संवृतः। सुनुकर्णो महामात्यो दैत्यराजकुशस्य तौ॥२०॥
निर्ययौ विघसो दैत्यः प्रघसश्च महाबलः। ऊर्द्धबाहुश्च कशिराः क ॥२४॥
बुकश्च शंबोल्मुकौ॥२१॥ बृहद्घोषो यज्ञकोपश्च राहुर्बर्बरकस्तथा॥

मदतारथघोषेण निर्ययुर्युद्धकोविदाः॥२२॥ स्नातः शुक्लाम्बरधरः शुक्लमाल्य
विलेपितः। सुनामा वसुनामा च मंत्रिणौ बुद्धिसंमतौ॥२३॥ सेनापतिश्च
गदेष्टो भ्राता तस्य महाहनुः। एते चान्ये च बहवो दैत्याः क्रोधसमन्विताः।
२४॥ कुशः शैवस्तु महादेवं भवानीपतिमव्ययं। अर्चयामास भूतेशं परमे
ण समाधिना॥२५॥ पंचामृतैः संस्नाप्य तथा गंधैर्विलिप्य च। अर्चयामा
स दैत्येंद्रस्त्वनेककुसुमोत्करैः॥२६॥ गीतवादित्रशब्दैश्च तथा मंगलवा
द्यनैः। पूजयित्वा महादेवं ब्राह्मणान् स्वस्ति वाच्य च॥२७॥ रत्नपौणैर्भूष
यित्वा च मणिवज्रविभूषितैः। मुकुटेनार्कवर्णेन ह्यलङ्कृतस्तरो विषा
२८॥ भ्राजमानो दैत्यराजो दारुणानीव शोभिना। संनह्य तमसाबाहुः सा
रथिं समुदैक्षत॥२९॥ सुनामानं वसुं चैव मंत्रिणौ वाक्यमब्रवीत्। कश्चा

पमसुरान्हंतिकिमर्थंज्ञायतामिति॥३०॥तस्यतद्वचनंश्रुत्वारुक्मतुर्वच
नमब्रवीत्॥गतोद्विब्राह्मणःस्नातुंगोमत्यासंगमेकिल॥३१॥आगतः
प्रतिबिद्धःसदैत्यैस्तत्रमहीपते॥तेनविष्णुःसमानीतःसंकर्षणसम
न्वितः॥३२॥सोस्मान्हंतिमहाराजब्रह्मण्योजगदीश्वरः॥सुनामाउवाच॥
स्नानार्थमागतौदृष्ट्वाविष्णोसौवासुदेवसमन्वितः॥३३॥राजन्वध्याविप्रदेणकिंका
र्यंकथयस्वनः॥तस्यतद्वचनंश्रुत्वाक्रूरःक्रोधसमन्वितः॥३४॥कथंगो
कुलहंतारंनहनिष्यामिकेशवं॥एतावदुक्त्वासंक्रुद्धोययौदैत्यपति
स्तदा॥३५॥ततोवादित्रशब्दाश्चभेरीशंखसमन्विताः॥ददर्शतत्रदेवे ॥९५॥
शंसहस्रशिरसंप्रभुं॥३६॥तथाविष्णुंचक्रपाणिंदुर्वासःसमकल्मषं॥
ईश्वरांशंचतंदृष्ट्वानदंतव्योमनीश्वरः॥३७॥विष्णुमुद्दिश्यनान्सर्वान्शर

यामासदानवान्॥गजैःपर्वतसंकाशैरथैर्जलदनिःस्वनैः॥३८॥अ
श्वैर्महाजवैश्चैवपरिवव्रुःसमंततः॥ततोयुद्धंसमभवद्देवयोर्दान
वैःसह॥३९॥आच्छादितौददृशातुदैत्यैर्देवगणास्तथा॥ततोगदांवासु
देवोहलंचबलवान्बली॥४०॥जघानदैत्यप्रवरान्कालांतकय
मोपमान्॥तेहन्यमानादैत्याबलेनबलशालिना॥४१॥सर्वतोवि
द्रुतानग्नाःप्रजग्मुःकरान्निवचाश्वचक्रश्चयज्ञकोपश्चब्रह्मघ्नोवेददू
षकः॥महानुरवःस्वजनकोरादुर्यज्ञशिरस्तथा॥एतेचान्येचबहवः
प्रवरादानवोत्तमाः॥४२॥क्रोधसंरक्तनयनाविनिद्रुस्तेजनार्दनौ॥त
तःकोपसमाविष्टौसंकर्षणजनार्दनौ॥४३॥चक्रलांगलघातेनजं
घ्नतुर्दानवर्षभान्॥चिच्छेदवासुदेवश्चक्रेणकायाच्चक्रेणवैशिरः॥४४॥चू

र्पयामास मुशलाग्रौ यज्ञदंतारमेव च ॥ शरादुं जघान चक्रेण तथान्यान्मुश-
लेन च ॥४७॥ हतास्तेष्वन्यमानाश्च नग्ना जग्मुर्दिशो दश ॥ क्रूराः स्वावा-
दिनी दृष्ट्वा विद्रुतां विद्रुतां तया ॥४८॥ क्रोधसंरक्तनयनो पादिपाद-
ति सारथिं ॥ स तयोरंतिकं दृष्ट्वा नाम विश्राव्य चात्मनः ॥४९॥ उवाच क-
श्चिद्देत्येयात्र मम दंसि गदाधरो वासुदेव उवाच ॥ यस्माद्विष्णुपदं पुण्यं
जो मन्तुदं धिसे गमौरुद्धं सदुरात्मन्निः पापैस्तस्मात्वं निहतामया ॥ क्रु-
द्धाउ ॥ मां न जानि वात्र स्थे कथं जीवन्गमिष्यसि ॥ युध्यस्व च स्थिरो भू-
वा ततस्त्वच्छसि जीवितं ॥ इत्युक्त्वा पंचविंशत्या ताडयामास केशवं ॥ ॥५१॥
५२॥ अत्रनं ते चाप्यन्निबाणैर्द्वात्रिंशत्तिरीक्षते ॥ उग्ररौद्रांश्च ततमच्युता
विप्रत्वं यादि मा चिरं ॥५३॥ स बाणैस्त्रिन्त सर्वांगः शार्ङ्गिं द्विधनुषां

वरं ॥ विच्छिप्य घातयामास चतुर्भिश्च तुरोद्धयान् ॥५४॥ सारथेश्च शिरः
कायात् शरेणैकेन चिच्छिदे ॥ धनुश्चैकेन चिच्छेद ध्वजमेकेन पत्रिणा
॥५५॥ स छिन्नधन्वा विरथो हतसारथिवाहनः ॥ प्रगृह्य च महाखड्गमु-
दाच वचनं तदा ॥५६॥ यदि त्वं पातयिष्यामि कीर्तिर्मे च अतुलां भवे-
त् ॥ पातितो दैत्य या वीरयास्यामि परमां गतिं ॥५७॥ तिष्ठ तिष्ठेति दैत्यस्य
नं चारणं मे सहसा शिवाधावेत मतिसंरब्धौ खड्गहस्तो तदा रिपुः ॥५८॥ च-
क्रेणुग्रात धारेण शिरश्चिच्छेद लीलया ॥ ते छिन्नशिरसं भूमौ पतितं
वीक्ष्य दानवः ॥५९॥ अपोवाह द्रुपेनाजौ दैत्यः खेजकस्तथा ॥ अप-
याते कुशौ दैत्ये विष्णुः संकर्षणस्तथा ॥६०॥ दुर्वासिसा च सहिताः सं
न्यवर्त्तत हर्षिताः ॥ शिवालये उपतिते कुशौ निहिप्य दानवाः स्नान

गंधर्वैर्नैर्धूर्दिगीतवाद्यैश्च तोषयन् । अवाप्य जीवितं सद्यः प्रसाद
ठंकरस्य च ॥ ६२ ॥ उत्थितः स तदा दैत्यो ब्रुवन् शिव शिवेति च । ते पुन
र्जीवितं दृष्ट्वा दैत्यं दैत्यगणास्तथा ॥ ६३ ॥ उवाच सुमना वाक्यं वर्द्धस्व
सुचिरं चिरं । स्नापयित्वा यदि तु न ब्राह्मणं विनिवर्तयेत् ॥ ६४ ॥ यद्येष
गच्छेत्तदा किं वध्या विग्रहेण ते । तस्य तद्वचनं श्रुत्वा क्रुद्धो वचनमब्र
वीत् ॥ ६५ ॥ गत्वा प्रेषयते पापो विप्रत्राणकराबुभौ । स च राज्ञा समा
दिष्टः सुमना मे त्रिसत्तमः ॥ ६६ ॥ उवाच विह्वमानम्य नमस्कृत्य दत्तो
सुधांकुरोन प्रेषितश्चास्मि तव पार्श्वे जनार्दन ॥ ६७ ॥ कितवापत्रते
नाम येन दैत्यान् जिघांससि । दुर्वाससं स्नापयित्वा गत्वा मुक्तोसि माध ॥ ६९ ॥
व ॥ ६८ ॥ श्रीरत्नं महादेवात्प्राप्तं विद्धि कुरोन हि । श्रीभगवानुवाच मुक्तितीर्थ

मिदं रुद्धं भवद्भिः पापकर्मभिः । तस्माद्गतिष्यसे सर्वान् हि दानवानात्र
संशयः ॥ भगवन् यद्भवीषि त्वं सुमना वाक्यमब्रवीत् ॥ ७० ॥ दुर्वास
सस्य वैदंतीकित्वाश्चैवासेतेः सदा पुनः स्नात्वानयद्धदिप्रहित्वाव
रुणालये ॥ ७१ ॥ स चाहं न परीवाराः पुत्रज्ञातिसबांधवाः । पुण्यतीर्थ
मिमं त्युक्त्वा प्रविशाद्य धरातले ॥ ७२ ॥ सुमनास्तद्वचः श्रुत्वा क्रोधसं
रक्तलोचनः । युध्यस्वमिति ते चोक्त्वा नैतदेवं न विष्यति ॥ ७३ ॥ कुरुग
यकथयामास यद्युक्तं शार्ङ्गधन्विना । क्रुधस्तद्वचनं श्रुत्वा मंत्रिण
समुद्दीरितं ॥ ७४ ॥ रथमारुह्य वेगेन ययौ योद्धुमरिंदमः । संस्मृत्य म
न सा देवं पिनाकिवरध्वजं ॥ ७५ ॥ ततः प्रवर्तितं युद्धं सुमदधो
महद्भलं । अन्येषां दानवानां च कृत्वा वस्य कुरास्य च ॥ ७६ ॥ यद्युध्यो

गदयागुर्व्यासंकर्षणमताडयत्॥संकर्षणेहतःशीघ्रंमुशलेनप
पातह ॥७७॥ कथंचैवजघानासुरास्त्रेणभगवान्हरिः भूषिका
दृश्यनिहतोनचभक्षोचपातितः ॥७८॥ एतेचान्येचबहवोघातिताके
शवेनहि दानवनान्निहतान्दृष्ट्वाक्रुद्धः परमकोपनः ॥७९॥ ज
घानबुद्धिसंरब्धः परमास्त्रेणकेशवो भगवान्क्रोधसंयुक्तः चक्रे
णप्राहरच्छिरः ॥८०॥ तच्छिन्नशिरसंभूमौपतितंविक्ष्यकेशवः चि
छेदबाहूपादौ च षंडितांस्तिलशस्तथा ॥८१॥ षंडशोघातितंदृष्ट्वा
केशवेनकुशोतदा संगृह्यतेपुनर्दैत्यान्निन्युः सर्वशिवालये ॥८२॥ ।।१९८।।
प्रसादाच्छूलिनःसद्योजीवितंप्राप्यदानवः उच्छ्रितःसहसाक्रुद्धःक
विष्णुरितिचाब्रवीत् ॥८३॥ गदामुद्यम्यसक्रुद्धोयोद्धुमायाज्जनार्द

नं तमुद्यतगदंदृष्ट्वानिहतंजीवितंपुनः ॥८४॥ दुर्वाससमयोवाच
किमिदंक्रियतेनयत ॥ मयासन्नच्छिरश्छिन्नंखंडशस्तिलशःकृतः ।
जीवत्ययंपुनः कस्मात्कारणंकथयस्वनः ॥८५॥ इत्युक्तःचिंतया
मासध्यानेनऋषिसत्तमः ज्ञातवान्कारणंसर्वमुवाचमधुसूदनं ।
॥८६॥ महादेवेनक्षेमेनकुशोयममरःकृतः खंडशोपिहतस्त
स्मान्नचप्राणैर्वियुज्यते ॥८७॥ ततश्चक्रधराविस्मयाविष्टोहतवीर्य
कथंमयाउपायंतंकरिष्यामियेनायंनभवेदिति ॥८८॥ ततःस
जीवितंप्राप्यप्रसादाच्छंकरस्यचखड्गचर्मतथादायतिष्ठतिष्ठेति
चाब्रवीत् ॥८९॥ तमायान्तंपुनर्दृष्ट्वाकुशंशिवपरिग्रहंजघान
गदयागुर्व्यागदादस्ततदाकुशं ॥९०॥ सच्छिन्नमूर्द्धान्यपतत्केशव

नाभिताडितः ॥ तं भूमौ पतितं वेगात् परिगृह्य कुशोदरि ॥ १८ ॥ गर्ते
निक्षिप्य तद्देहं पूरयामास वै पुनः ॥ लिंगं संस्थापयामास तस्योपरि
जनार्दनः ॥ १९ ॥ स लब्धसंज्ञो दनुजः शिवलिंगमपश्यत ॥ आत्मोप
रि स्थितं देवं दृष्ट्वा चिंतापरोऽभवत् ॥ इति श्रीद्वारकामाहात्म्ये विंशो
ध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ प्रह्लाद उ० ॥ शिवलिंगमलंघ्याद्विबुद्धिपूर्वं हतो ह्यहं ॥
उवाच स तं दनुजश्छलितोऽहं त्वयानघ ॥ १ ॥ विष्णुरु० ॥ परितुष्टोस्मि दैत्ये
न्द्रो येन शिवस्याश्रयात् ॥ वरं वरय भद्रं ते यदिच्छसि महामते ॥ २ ॥
कुशाद उ० ॥ यथा प्रज्योम हादेवो मम वै चयपादरे ॥ एक एवाद्य याम्यति
रतस्त्वां प्रणमाम्यहं ॥ ३ ॥ शिवलिंगं त्वया नाथ स्थापितं यन्ममोपरि ॥ ॥ ११ ॥
मम नाम्नात द्भवतु कुशेश्वर इति विश्रुतं ॥ ४ ॥ अनुग्राह्योयदाहं तेम

म कीर्तिर्भवत्विति ॥ एवं भविष्यतीत्युक्त्वा तत्र चावस्थितोऽसुरः ॥ ५ ॥ त
तोऽन्यान्दानवान्सर्वान्शिक्षयामास माधवः ॥ रसातलं गताः के चि
त्के चिद्विष्णुं समाश्रिताः ॥ ६ ॥ अनंतश्चास्थितस्तत्र विष्णुस्वतनेतरं ॥
ज्ञात्वा विमुक्तिदं तीर्थं दुर्वासा मुनिसत्तमः ॥ ७ ॥ गोमती चक्रतीर्थे च
न्नगवांस्त्रिविक्रमः ॥ तेनेदं मुक्तिदं मत्वा दुर्वासा तत्र संस्थित ॥ ८ ॥
एवं त्रिविक्रमः स्वामी यदा प्रभृति संस्थितः ॥ कलौ पुनः कलान्यासा
न्नूनं च मगमत्प्रभु ॥ ९ ॥ प्रह्लाद उ० ॥ विशेषात्फलदः प्रोक्तः पूजितो मधु
माधवे ॥ मधुसूदनो नरो यस्तु द्वारवत्यां करोति स ॥ १० ॥ पूजये च्चैव दे
वं च स्नापयित्वा विलिप्याथ गंधैश्च वाससाच्छाद्य पुष्पधूपैरनेकधा ॥
॥ नैवेद्यं च प्रदीपैश्च वतां बूलेन फलेन च ॥ आरात्रिकेण संपूज्य दंड

वत्सराणिपत्यच॥१२॥ घृतेनदीपकंदद्याद्रात्रौजागरणंतथा॥ कुर्याद्
गीतवादित्रैस्तथापुस्तकवाचनैः॥१३॥ रात्राजागरणंरात्रौसर्वान्
कामानवाप्नुयात्॥ पितृणांचाक्षयातृप्तिः॥ सफलश्चमनोरथः॥१४॥
प्रबोधवासरेप्राप्तेकार्त्तिकेद्विजसत्तमाः॥ संपूज्यतुलसीदेवेशंपरांग
तिमवाप्नुयात्॥१५॥ तथानन्तस्यसंपूज्यपवित्रारोहणेनच॥ सर्वा
कामानवाप्नोतिविष्णुलोकेचगच्छति॥१६॥ युगादिषुचसंपूज्यत्र
यनेदक्षिणोत्तरे॥ आषाढेज्येष्ठमासस्यपौर्णमादिद्वादशीषुच॥१७॥
कलौसहस्रंपूजयित्वागोमत्युदधिसंगमे॥ विमलेलोकमाप्नोति
यत्रगत्वानशोचति॥१८॥ इतिश्रीद्वारकामाहात्म्येएकविंशोध्यायः॥ ॥१००॥
२१॥ प्रह्लादउ॥ शृणुष्वद्विजशार्दूलायथावत्कथयामिवः॥ स्नापयि

त्वाजगन्नाथंतथागंधैर्विलिप्यच॥१॥ पूजयित्वातुलस्यादिपुष्प
यित्वाचभूषणैः॥ नैवेद्येनचसंतर्प्यतथानीराजनादिभिः॥२॥ दुर्वा
ससंतथाकृत्यपुंडरीकाक्षमेवच॥ गणेशावेनतथादीनस्वशक्तितः
पूज्यमानव॥३॥ दद्याद्दानेयथाशक्त्यावित्तशाठ्यविवर्जितः॥ दी
नांधकृपणांस्तत्रतर्पयेच्चसमाश्रितान्॥४॥ सकृन्निणीवततोग
छविदन्नतयानरः॥ उपाकृत्योपहारोश्चबलिर्निवेद्यदीपकैः॥५॥ पी
डयतिग्रहास्तावद्याधयोपिभवंतिच॥ नतथानपश्यतेयावत्क
लौसहस्रिधानरः॥६॥ उपसर्गान्नियंतावच्छाकिनीभूतसंभवान्
तथानपश्यतेयावत्क॥७॥ तावद्दरिद्रोदुःखीचभवतिपरयाच
कः॥ नतथानपश्यतेयावत्क॥८॥ तावन्मृतप्रजानारीदुर्भगादुः

खसंयुता॥ यावन्नपठ्यते तन्नस्या कलौ सहस्रप्रियां द्विजाः॥९॥ तवद्भुयं
च पुंसां द्विरदनगं च मूर्खता॥ यावन्नपठ्यते तन्नस्या कलौ सहस्रप्रि
यो नरः॥१०॥ संपूज्य सहस्रं विधिवत्ततो गंधैश्च रुक्मिणीं॥ स्नापयेत्द
धि दुग्धेन मधुशर्करया तथा॥११॥ घृतेन विविधैर्गंधैस्तथा इक्षुर
सेन च॥ तीर्थोदकेन संस्नाप्य सर्वान्कामानवाप्नुयात्॥१२॥ एवं यः
स्नापयेद्देवीं रुक्मिणीं सहस्रवर्द्धनात्॥ न तस्य दुर्लभं किंचिदिह लो
के परत्र च॥१३॥ श्रीखंडकुंकुमेनापि तथा मृगमदेन च॥ विलेप
येद्पुत्रवंश्च धनवृंनपठ्यति॥१४॥ सदा स रोगी भवति रूपवा ॥१०१॥
न्जनरंजकः॥ पूजयेन्मालतीपुष्पैः शतपत्रैः सुगंधिभिः॥१५॥
करवीरैर्मल्लिकाभिस्तुलस्या राजचंपकैः॥ कमलैर्वारिसंभूतैः

केतकीभिस्त्रपाटलैः॥१६॥ धूपयेत्गागरुणा चैव धूपयेद्गुग्गुलेन च॥ व
स्त्रैः सुकोमलैः शुभ्रैर्नानादेशसमुद्भवैः॥१७॥ नैवेद्यासद्घृतैर्दन्नं
रुक्मिणी सहस्रवर्द्धनात्॥ भूषणैर्भूषयेद्देवीं माणिरत्नविभूषणैः
॥१८॥ तस्मिन्कुले न चासुखे स्यान्नापुत्रो नाधनस्तथा॥ पतितो न।
विकर्मस्थः कितवो नीचसेवकः॥१९॥ संपूजिता जगन्माता रुक्मि
णी मानवैः कलौ॥ नैवेद्यं नहं लोऽप्याधैर्देवी मेध्रीयतामिति॥२०॥ तां
बूलं च सकर्पूरं भावेन विनिवेदयेत्॥ गृहाण वा च फलैः शुभ्रैश्च सैते
स्त्र समन्विते॥२१॥ मंत्रेणानेन वै विप्राश्चार्घं दद्याद्विधानतः॥ सहस्र
प्रियेन मस्तुभ्यं विद्वन्मोऽधिपनंदिनि॥२२॥ सर्वकामप्रदे देवि गृहाणा
र्घ्यं नमोऽस्तु ते॥ आरात्रिकं ततः कुर्याद्बहुलैर्नानान्वितं॥२३॥ नी

राजन्नेव कर्त्तव्यं कर्पूरेण विशेषतः ॥ शर्करेक्षुचान्तु पानीयं भ्राम
येद्भावसंयुतः ॥ २४ ॥ भ्रामयित्वा च शिरसा धरण्यां ये विशुद्धये दंड
वत्प्रणमेद्भूमौ नमः सहस्रप्रियेति च ॥ २५ ॥ विप्रपत्नीश्च विप्रांश्च पू
जयेद्विजशक्तितः ॥ श्रीवास्त्रकंचुकस्यं दूरे वासांसि कंचुकीस्तथा ॥
२६ ॥ सुगंधकुसुमैरर्च्य कुंकुमेन विलिप्य च ॥ कौसुंभकैः कज्जलेन
तांबूलेन च तोषयेत् ॥ २७ ॥ भक्ष्यैर्भोज्यैर्मोदकैश्च इक्षुभिर्मधुसर्पि
र्भिः ॥ प्रीतो भवति देवेशो रुक्मिण्या सह केशवः ॥ २८ ॥ विशेषतः फ
लानि दद्यात् व्यानि द्विजातये उन्मत्तकं ततो देवद्वारपालं प्रपूज
येत् ॥ २९ ॥ स्नापयित्वा सुगंधेन कुंकुमेन विलिप्य च ॥ कौसुंभकैः ॥१०२॥
कज्जलेन तांबूलेन च तोषयेत् ॥ ३० ॥ भक्ष्यैर्भोज्यैर्मोदकैश्च इक्षुभि

र्मधुसर्पिर्भिः ॥ प्रीतो भवति देवेशो रुक्मिण्या सह केशवः ॥ ३१ ॥ विशे
षतः फलानि दद्यात् व्यानि द्विजातये उन्मत्तकं ततो देवद्वारपा
लं प्रपूजयेत् ॥ ३२ ॥ स्नापयित्वा सुगंधेन कुंकुमेन विलिप्य वा धू
पेन धूपयित्वा तत् पुष्पमाल्यैः प्रपूजयेत् ॥ ३३ ॥ नैवेद्यं भक्ष्यभोज्यै
श्च मांसेन सुरया तथा ॥ अक्षतबलिभिश्चैव पिष्टेन विविधेन च ॥
३४ ॥ योगिनीनां चतुःषष्टी पीठे तस्मिन् प्रपूजयेत् ॥ अर्चयेद्भूरा ॥
सिद्धिं च क्षेत्रपालांश्च सर्वतः ॥ ३५ ॥ विरूपस्वामिनी तत्र तथा वैस
प्रमातरः ॥ अष्टमूर्त्तिस्थिता पत्नी पीठे तस्मिन् प्रपूजयेत् ॥ ३६ ॥
रुक्मिणी सत्यभामा च देवी जांबुवती तथा ॥ मित्रविंदा च कालिं
दी लक्ष्मणा नाग्नजितिस्तथा ॥ ३७ ॥ संपूज्या लक्ष्मणा तत्र वैष्णवाः

ल्लक्ष्मवल्लभाः। एता संपूज्य विधिवत्संतर्प्य दधिपायसैः॥४३॥ गी
तवादित्रघोषैश्च दीपजागरणेन च। सर्वान्कामानवाप्नोति या
त्रादिसफलान्नवेन॥४४॥ पुत्रपौत्रसमायुक्तो धनधान्यसम
न्वितः। सर्वान्कामानवाप्नोति तस्य विष्णुः प्रसीदति॥४५॥ जीवते
व्याधिनिर्मुक्तो ऋद्धिवृद्धिसमन्वितः। किं तस्य बहुभिर्दानैः किं व्रतै
र्नियमैस्तथा॥४६॥ येन दृष्टा जगन्माता रुक्मिणी लक्ष्मवल्लभा
किं यज्ञैर्बहुभिस्तस्य समाप्तवरदक्षिणैः॥४७॥ येन दृष्टा महामा
या रुक्मिणी लक्ष्मवल्लभा तेन दत्तं हुतं तेन जप्तं ब्रह्म सनातनं। ॥१०३॥
४८॥ यैर्न दृष्टा जगन्माता रुक्मिणी लक्ष्मवल्लभा हिलयातिनसं
प्राप्ता सिद्धयो ह्येन संशयः॥४९॥ गत्वा द्वारवतीं येन दृष्टा केशव

वल्लभा। सफलं जीवितं तस्य मानुष्यं जन्म एव च॥५०॥ कलौ त्र
ष्ठपुरीं गत्वा दृष्टा माधववल्लभा। सदार्चनीया मनुजैर्दृष्ट्वा स
र्वकामदा॥५१॥ विशेषतः पूजनीया नवरात्रे सदाश्विने। नवम्यां
तु नरैर्येस्तु पूजिता हरिवल्लभा॥५२॥ स्नानगंधादिवस्त्रैश्च पूज्य
ते बलिभिस्तथा। गीतवादित्रघोषैश्च दीपजागरणेन च॥५३॥ तो
षिता भीष्मकसुता सर्वान्कामान्प्रयच्छति। माघमासे सिताष्ट
म्यां कंदर्पजननी च या॥५४॥ पूजिता गंधपुष्पाद्यैरुपहारैरनेकधा।
सफलं जीवितं तेषां सफलाश्च मनोरथाः॥५५॥ द्वादश्यां चैत्रमास
शुक्लपक्षेन सह रुक्मिणी। ये पश्यंति नरा देवीं रुक्मिणीं मधुमाधवप्र।
लक्ष्मेन सहगच्छति ते धन्या मानवा भुवि। पुत्रपौत्रसमायुक्ता धन

धनधान्यसमन्विताः ॥५२॥ जीवंते व्याधिनिर्मुक्ताः पदं गच्छंत्यनामयं ।
ज्येष्ठश्रम्यां नरैर्यैस्तु पूजिता सहस्रवत्सरान् ॥५३॥ तेषां मनोरथा वा
ञ्छितान्वर्त्तते नात्र संशयः । तस्मान्नारद रूपदं मासि तं तु पूजान्तां तु ये ॥
५४॥ सर्वपापविनिर्मुक्ता यांति विष्णुपदं नराः । कार्त्तिके शुक्लद्वाद
श्यां रुक्मिणीसहस्रसंयुता ॥५५॥ सफलं जीवितं तस्य श्रद्धया पु
त्रसंततिः । पुष्कलं धनधान्यं च कदा नैव दरिद्रता ॥५६॥ एवं यो रु
क्मिणीं पश्येत् पूजयेत्सहस्रवत्सरान् । सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलो
कं स गच्छति ॥५७॥ इति श्रीद्वारकामाहात्म्ये रुक्मिणीमाहात्म्यं ना ॥१०४॥
म द्वाविंशोऽध्यायः ॥ ॥छ॥ ॥ प्रह्लाद उ ॥ अथान्यदपि वक्ष्यामि गु
ह्याद्गुह्यतरं द्विजाः । द्वारकायाः परं पुण्यं माहात्म्यं श्रुतमोत्तमं ॥१॥

इतिहासं पुरावृत्तं वर्त्तयिष्ये मनोहरं । तीर्थक्षेत्रादिदेवानां ऋषीणां संश्रयं ।
पदं ॥२॥ सौन्नागपतनुलं दृष्ट्वा सिंहराशिगते गुरौ । गोदावर्यां गुरुश्रेष्ठ
नारदो भगवानृषिः ॥३॥ गौतमस्याश्रमे तत्र त्रैलोक्यसंभवानि वै ।
तीर्थानि सरितः सर्वा विस्मयं परमं गताः ॥४॥ तत्र काशी कुरुक्षेत्रम
योध्या मथुरा पुरी । माया कांती अवंती च चक्रपाण्याश्रमैः सह ॥५॥ ह
रिक्षेत्रं गया श्रीस्थलं क्षेत्रं च पुरुषोत्तमं । प्रभासादीनि पुण्यानि मुक्तिक्षे
त्राणि पृथिवीपते ॥६॥ जाह्नवी यमुना रेवा तत्र पुण्या सरस्वती । सरयू गंड
की तापी पयोष्णी सरितांवरा ॥७॥ कृष्णा भीमरथी पुण्या कावेर्याद्याः
सरिद्वराः । स्वर्गमर्त्ये च पाताले वर्त्तमानाः सतीर्थकाः ॥८॥ स्थिता गो
दावरीतीरे सिंहराशिगते गुरौ । दृष्ट्वा च पुष्करादीनि सप्तसिंधुसरांसि

च॥९॥मेर्वादिपर्वताःपुण्यादर्शनात्पापनाशनाः॥तीर्थराजेप्रयागेच
सर्वतीर्थसमन्विते॥१०॥वेदोपवेदशास्त्राणिपुराणानिचसर्वशः॥
सिद्धामुनिगणाःसर्वेदेवर्षिपितृदेवताः॥११॥इंद्राद्यःसुरश्रेष्ठाःसि
द्धश्चबृहस्पती॥स्थिताःगोदावरीतीरेवर्षमेकंप्रदर्षिता॥१२॥या
निकानिचतीर्थानितीर्थक्षेत्राणिसंतिवै॥त्रैलोक्येतानिसर्वाणिगौ
तम्यांवीक्ष्यविस्मितः॥१३॥देवर्षिनारदस्तत्रमुनिभिर्मुदितावस
न्॥सिंहस्थानेतुसर्वाणिस्वास्थानगमनायवै॥१४॥अनंतरंगौतमीं
देवीस्थितानिपुरतस्तदा॥सर्वेषांशृण्वतांविप्राःगौतमीखिन्नमा
नसा॥१५॥तस्माद्दुर्जनसंपर्कात्नारदंदुःखिताब्रुवन्॥गोदावरी ॥१०५॥
महापुण्यासत्यंप्रायमीदृशा॥१६॥गौतम्युवाच॥पवित्रपतानिसु

तीर्थानिगंगाद्याःसरितोमलाः॥सागरागिरयःपुण्याजयात्रितयमे
वच॥१७॥क्षेत्राणिमोक्षदानीहत्रैलोक्ययानिनारद॥देवाश्चपि
तरःसिद्धाऋषयोमानवादयः॥१८॥तीर्थराजप्रयागेचसर्वती
र्थसमन्विते॥एतेषामपिसर्वेषांमत्संसर्गान्महामुने॥१९॥विश्रु
तानांप्रकारेणराजतेभुवनत्रये॥पुण्यप्रकाशदीप्तानांमुदितान
मदन्तिके॥२०॥सौभाग्यमधुनाप्राप्तंमत्संसर्गेणनारद॥प्रत्यात्ते
तानिवैतेनस्वस्थानानिप्रदर्षिता॥२१॥अधुनाहंपरित्रातादस्त्र
मानास्पदेनिज्ञैः॥दुर्जनानांतुसंपर्काद्दूरंपापाग्निनाशना॥२२॥
एतानिमत्प्रसादेनपुण्यानिमुक्तिदानिचाक्षयाणिभ्रमन्त्यपि
दुःखिताकिंकरोम्यहं॥२३॥क्षेत्रराजाधिराजानंसर्वतीर्थाने

तमोसर्वत्रमोत्तमंदेवंकथ्यतामिसुखावहं॥२४॥प्रह्लादउ॥गोदा
वर्यावचःश्रुत्वाभगवान्नारदोब्रवीत्क्षणंध्यात्वातुदुःखार्त्तःप्रहस
न्नायमानसः॥२५॥नारदउ॥अहोश्चर्यमद्भुतंह्येतत्गौतमोव्यसनं
महत्प्राप्स्यतीऋषयोदेवातीर्थक्षेत्राश्चसरिद्वरा॥२६॥सुपुण्यानि
त्रिवयस्माद्युष्माकंममभूतंध्रुवं॥तस्याःपापानिनाशमनेकथंस्या
दितिविल्पतां॥२७॥प्रह्लादउ॥तदाचिंतयतांतेषांमनिर्द्धारितमि
दं॥गौतमोभगवान्तत्रसमायातोमुनीश्वराः॥२८॥दृष्ट्वातेऋषयो
देवाःयथोचितमपूजयन्॥जाह्नवीयमुनापुण्यानर्मदाचसरस्व
ती॥२९॥अन्याश्चसरितःसर्वास्त्रैलोक्यमनुवर्त्तते।वाराणसीकु ॥१०८॥
रुक्षेत्रंप्रमुखान्याश्रमैःसह॥३०॥प्रयागादीनितीर्थानिदृष्ट्वा॥

कपुतानिवायुगपद्यानिसर्वाणिसंपूज्यमुनिमब्रुवीत्॥३१॥ऋषि
तीर्थक्षेत्राणिऊचुः॥त्वत्प्रसादेननोजातसम्पकसिद्धिर्महामुने॥य
दानीताव्वयागंगागौतमीभूतलेशुभे॥३२॥ततोर्थाःस्नानावाःस
र्वसर्वपापविनिर्जिताः।किंतुदुर्जनसंपर्कात्सततंगौतमीभ्व
रा॥३३॥कथंपापैर्विनिर्मुक्तापरमानंदसंभृताः।सुप्रजाजायते
दीतानगौतमविचिंत्यतां॥३४॥प्रह्लादउ॥एवमुक्तोमुनिस्तैस्तु
चिंताकुलितमानसः।नादस्यमरवंकाच्यप्राहस्तेगौतमस्तदा॥३५॥
गौतमउ॥सर्वेषांक्षेत्रतीर्थानांमहाशुभविनाशनी।गौतमीयंम
हाभागाश्रुत्वास्नात्वाघयास्यति॥३६॥नास्तिलोकत्रयंतीर्थेस्नातो
सिंहेतेगुरौ।योद्धिनायातिगौतम्यांक्षेत्रेवपिपविशुद्धये॥३७॥कन्या
उ

प्रयागमुख्यानि राजन्मेयत्र नावता। दुष्पसंपर्कसंतापं गोर्वर्योवृ
जाम्यहं ॥३८॥ वदंतु मुनयः सर्वे तीर्थसमन्विताः। शुद्धं विचार्य
यकार्येद्यामोसिन्नानसंकटे ॥३९॥ प्रह्लाद उ॥ इत्युक्ता मुनयः सर्वे
नोचुः किंचिद्विमोहिताः। नानोपायेन विज्ञाय गौतमो गौतमो ब्रु
वीत ॥४०॥ श्रीगौतम उ॥ आनीतासि मया देवि तपसाराध्य शंकरं
सएवं संकटाच्छिंदे कन्नघिवरुणालयं ॥४१॥ प्रह्लाद उ॥ इत्युक्ता चिं
तयामास शंकरं लोकशंकरं। गौमेः ते श्रद्धया नत्वा गंगामौलि
यउंगधीः ॥४२॥ तत्रायमद्भुतं सूर्यं सृएवंतु मुनयोमलाः। जनय
न्परमानंदं सर्वेषां मूढचेतसां ॥४३॥ ध्यायमानेन महादेवे गौत ॥२७॥
मेन महात्मना। अकस्माद्दनवद्वाणी हर्षयंती जगत्त्रयं ॥४४॥

नादयंतेजगत्सर्वं श्रीबृह्मभुवनाद्विजाः। अरूपा हृण्याकाराद्वि
षादरामनाशुना ॥४५॥ देववाणी उ॥ अहो बत महाश्चर्यं सर्वेषांसु
खदं शुभे। विघमानो महाहेत्रे मुग्नदुःखार्णवे बुद्धा ॥४६॥ अहो मु
क्ष्यापिन क्षावैमज्ञेत्यज्ञानसागरे। ऋषयोपि न जानंति सर्वश्रुतिवि
नाशनं ॥४७॥ सर्वकामप्रदं नित्यं न विदुर्ऋषयो ध्रुवं। अहो मे गौतमाद्या
श्च ऋषयो नारदादयः ॥४८॥ शृ एवं तु हे ते तीर्थानि त्रपयासे वदाम्यहं।
पत्रपयत्रपसमुद्रस्य तीरमाश्रित्य वर्त्तते ॥४९॥ अस्मात्त्वं दक्षिवायव्यां
द्वारकास्तिचमुत्तमं। यत्रास्ते गोमती पुण्या सागरेण समन्विता ॥५०॥
पश्चिमाभिमुखो यत्र महाविष्णुः सदास्थितः। तत्सर्वं पावुराणीनां मु
[illegible]पिसर्वदा ॥५१॥ तेन दृस्थानं समाख्यातेइं धनानामलं हे
ग्राम म

ये विश्वकृद्धोयन्नदग्धापातकमद्भुतं ।।५२।। लोकत्रयवधमज्ञातं वि
राजत्यघविस्तरा तद्गम्यतो महानगाः गौतम्यास्तु विहाय कं ।।५३।।
गोदावरीपुरस्कृत्य क्षेत्रतीर्थसमन्विताः प्राप्यद्वारवतीं पुण्यां मत्य
सादृतं द्विजोत्तमाः ।।५४।। स्नात्वा वै द्वारकायां वः सत्यमाविर्भविष्य
ति प्रसादतः ।। इत्युक्तोपरते देवे सर्वे ते हर्षमानसाः ।।५५।। श्री वास
वे त्रिमे क्षेत्रे जग्मुर्जहरिनामभिः रंजिते जोजितमस्माभिः धन्या ध
न्यतमा वयं ।।५६।। देवादपगतो मोहं स्नानतीर्थोत्तिमोत्तमः तदा स
र्वाणि तीर्थानि क्षेत्राण्ये वाश्रमैः सह ।।५७।। वाराणसी प्रयागादि स
रांसि सरितो नगाः नद्यश्च देव ब्रवरा पितरो देवमानवाः ।।५८।। श्री ।।१०८।।
वासमुदितो वाचं प्रोचुर्जयजयेति च ।। अहो सर्वोत्तमे क्षेत्रे सर्वेषां नो

घनाशने ।।५९।। राजाने तीर्थराजानं द्वारकां शिरसा नमः ।। प्रसादतः ।। श्री
वासवे त्रिमे क्षेत्रे तीर्थ सर्वोत्तमोत्तमं ।।६०।। देवोत्तमोत्तमं देव सहस्रं-
कुशादिनाशने ।। उर्ध्वं गच्छन्ति वै तेषां तीर्थानां गंतुमुत्तमाः ।।६१।। प्रोचु
रन्योन्यते वाचं सर्वाणि युगपत्तदा ।। ऋषिदेवतीर्थानि पुंच ।। कदा द्रक्ष्या
महे पुण्यां द्वारकां सम्यपालितां ।।६२।। श्री सहस्रदेव मूर्तिं श्च सहस्रव
के सुरोत्तमे ।। कदा तु गोमतीस्नानमस्माकं संभविष्यति ।।६३।। यत्र
तीर्थे वरा स्नाधा सहस्रदेवस्य मंदिरं ।। दृष्ट्वा नः सुमहापुण्यं मुक्तिद्वा
रमपावृतं ।।६४।। यस्माद्वसि सर्वेषां जन्मसाफल्यमुत्तमं ।। दुर्लभो
द्वारकावासो दुर्लभं सहस्र दर्शनं ।।६५।। दुर्लभं गोमतीस्नानं रुक्मि
णीदर्शनं द्विजाः मेरुमंदिरतुल्यावै पुण्यपुंजा स तापदितपासिय

शदानानियत्किंचित्सुकृतं महत्तु। नहर्यस्य देवदेवस्य कृष्णस्य दर्श
नेदितत्॥१७॥ द्वारकादर्शने पुण्यं अस्माकं संजविष्यति। इति श्री
द्वारकामाहात्म्ये तीर्थक्षेत्रनामत्रयोविंशोध्यायः॥२३॥ ब्रह्मोवाच॥
तदा तेषां तु तीर्थानां क्षेत्राणां मनवं सुरा। गंतुं द्वारवतीं पुण्यां सर्वे
षामपि सर्वशः॥१॥ ऋषीणां पितृदेवानां तीर्थानामपि वा घमं। द्वा
रकागमने हृष्टा दृष्टो नारदगौतमौ॥२॥ महोत्सवो महान् तत्र भ
विष्यति मनोरथः। तीर्थानां सह यात्रायां गंतव्यमिति वोचतु॥३॥
अथ ते ऋषयो देवाः सर्वतीर्थसमन्विताः। गौतमीं तान् पुरस्कृत्य ॥१०९॥
ययुर्द्वारवतीं मुदा॥४॥ तदा सर्वाणि तीर्थानि क्षेत्राण्येतानि सर्व
शः। द्वारकागमनात् हृष्टैर्नारदाऋषयो मुदा॥५॥ अद्भुया परयाव

नृत्यानृत्यस्य दर्शनलालसा। वीणावादित्रनादेश्च नारदप्रश्रितं ब्रु
वन्॥६॥ क्षेत्रतीर्थऋषिदेवाउचुः। राज्ञाय पुण्यपुंजानां सतां वै
तपस्विनां। यज्ञदानव्रतानां च तीर्थानां महतामपि॥७॥ यत्किंचि
त्सुकृतं लोके देशकालस्य भावतः। संप्राप्तस्तत्प्रसादेय यत् द्वा
नः कृतार्थस्थली॥८॥ इदानीं देधुना सर्वे योगिनां परमं गुरुः। द्वार
कायाः सुयात्रायाः को विधिः संप्रकीर्तितः॥९॥ नियमाः क्षेत्रकर्त
व्याः वर्जनीयेच किं मुने। श्रोतव्यं कीर्तितव्यं च स्मर्तव्यं मानवैः पथि ॥
१०॥ जपेच तत्र वै प्राप्ते यात्रायां फलमुत्तमं। उत्सवाश्चात्र के प्रोक्ता
द्वारकायास्तु तत्पथि॥११॥ एवं कस्य महाभाग नक्तानां च विवर्ध
नः। एतत्सर्वं गुरो स्माकं कृपया संप्रकीर्तितं॥१२॥ श्रीनारद उवाच॥

सतान्येगंगस्तुपूर्वैर्घुःसंपूज्यश्रद्धयादरात् ।भोजयेद्द्विजवान्विप्रान्
वरान्सूयातान्प्रदर्षितः ॥१३॥ अनुज्ञातेनमहाविष्णोःप्रासादादुपपघ
वै।शायीतनुविसुप्तोताद्वारकासहस्रमानसः ॥१४॥ प्रभातेचमुचि
स्नातोसंपूज्यजगदीश्वरांप्रदक्षिणानमस्कृत्यमहाविष्णोरनुज्ञया ।
१५॥ सहच्छत्रकुलवध्वोश्वबालेणनवैस्रवान्त्रियान्प्रत्येकंगं
धर्तोबूलैःकुर्यादेवमहोत्सवं ॥१६॥ ततस्तुतदनुज्ञातोगीतवादित्र
संस्तवैः ।यात्रारंभंप्रकुर्वीतद्वारकायांप्रदर्षितः ॥१७॥ द्वारकांगच्छ
मानस्तुरात्रौतोदांतःसुविस्तदाबूलंवर्ज्यमध्यःशिष्याकुर्वीतनिय ॥११०॥
तेंद्रियः ॥१८॥ सहस्रनामादिस्तोत्राणिपुराणपठनानिचावैदिका
निचसूक्तानिपष्यपठन्समाहितः ॥१९॥ गीतवाद्यप्रघोषेणान्नृत्य

नादप्रदर्षितः ।गर्जयन्युगपत्सर्वान्मुदितानोश्रमायदे ॥२०॥
प्रियवाक्संवदेन्नित्यंसर्वान्कामान्येस्सदा ।पादसंवादनेका
र्येन्नक्तानोचश्रमापदे ॥२१॥ पानीयमुखवासंचद्वारकापथिग
च्छतां ।वद्धानामस्मामाणांचवाहनस्यप्रदापनं ॥२२॥ कर्त्तव्यंसत
पेचित्तंसतांसंश्रयणंतथा ।अन्नदानादिवंसर्वंविन्नवेसतिमा
नवः ॥२३॥ कुर्यात्स्त्रीसहस्रसंडीत्यैमहापुण्यायये ध्रुवं ।अपिस्व
ल्पेस्वशक्त्यावेत्तत्कोटिगुणंभवेत् ॥२४॥ पथिसहस्रस्ययान
त्याद्वैमासमेकंप्रयच्छति ।सद्वीपातनदत्ताभूःपुण्यस्यातोनवि
घते ॥२५॥ किंतुतत्रद्वारकायेत्रश्रीसहस्रस्यसमीपतः ।एकैक
स्मिन्कलेनिःछेराजसूययुतंफलं ॥२६॥ गयाश्राद्धसहस्राणि

तानिशतसंख्यया॥ अत्रदानेहतंयैस्तुद्वारकांपथ्यिमानवैः॥२७॥
औषधंचान्नपानीयंपादुकोपानकंबलान्॥ वासांसितोयपात्रा
णिदत्तेचविन्नवेसति॥२८॥ दृघाद्दानेयत्किंचित्तस्यांतेनवि
विद्यते॥ प्रीत्यर्थंश्रीमहाविष्णोःसर्वाभ्युदयसिद्धये॥२९॥ विष्णोरा
राधनंकार्यमादरेणमनस्विना॥ सर्वंवैयेनफलतिविफलंयद्वि
नाववान्॥३०॥ वर्जयेत्संकरंविद्वान्वृथाजाप्यंतथैववच॥ पर
निंदांनिषिद्धांचयात्रांशास्त्रेर्वदंतिहि॥३१॥ यस्यहस्तौचपादौच
मनोयस्यनसंवितं॥ तपोविद्यापराकीर्तिर्नवैतीर्थफलंध्रुवं॥ ॥११२॥
३२॥ परान्नंपरपाकेचसतिविन्नेत्यजेद्बुधः॥ नदोषोसतिविन्नेस्य
तावन्मात्रप्रतिग्रहे॥३३॥ श्रोतव्यासकथ्या विष्णोर्नामसंकीर्त्त

नेमुदा॥ द्वारकांप्थिगच्छद्भिरन्योन्यंत्नक्तिवर्द्धनं॥३४॥ कीर्तितव्यो
दिभगवांस्तन्नामानितथानरैः॥ स्मर्तव्योदिमुदासहस्रेनकौनौ
केशनाशनः॥३५॥ जप्तव्यंवैदिकंजाप्यंस्तोत्रमागमिकंतथा॥
पौराणिकंचयत्स्तोत्रंविष्णोःसप्रीतिहेतवे॥३६॥ यात्रायायत्फ
लेप्रोक्तंश्रीसहस्रस्यचवैकलौ॥ नशक्यतेमयावक्तुंवदनैर्युगसं
ख्यया॥३७॥ उत्सवोयंप्रकर्तव्यःसानंदैर्द्विजसत्तमाः॥ गीतवादि
त्रघोषैश्चपताकाभिःसुशोभनः॥३८॥ एवंकेकेनतुकर्तव्यश्चान्यै
श्चापितथासह॥ उद्दिश्यभगवत्प्रीत्यैलोभख्यात्यादिवर्जितैः॥
इत्येतत्कथितंसर्वंयत्पृष्टमृषिपुंगवाः॥ यतश्चैयत्नयत्नेनविष्णु
प्राप्त्येममापिच॥४०॥ प्रकादशः॥ एवंतेनारदेनोक्तामुनयोहर्षं

मानसाः॥ वक्तुंस्तोत्रसहिताः सर्वेनृत्यंदेवस्यतत्परे॥४१॥ केचित्स्मृ
ण्वंतिमहाविष्णोःसत्कथालोकविश्रुताः॥ यासांसंश्रवणाद्देवभग
वान्विष्णोस्तेहृदि॥४२॥ कीर्त्यमानानिनामानिमहापुण्यप्रदानि
च॥ पावनानिसदालोकेकलौविप्राविशेषतः॥४३॥ पुराणसंहिता
दिव्यामुनिभिःपरिकीर्तिताः॥ प्रकाशयंतियेविष्णोर्महिमानंसुमं
गलं॥४४॥ तद्गुणाःकर्मवीर्याणिरतानिविष्णुनापुरा॥ लीलावता
ररूपैस्तैःशृण्वंतिपरयामुदा॥४५॥ अपरेवासुदेवस्यचरिता
निसुमंगलाः॥ वदंतिपरयाभक्त्यासानंदाःसाश्रुलोचनाः॥४६ ॥११२॥
कीर्तितानिपुरामुक्तैःसिद्धिसाद्भिर्द्विजोत्तमाः॥ गायंतियान्यस्म
दाद्याब्रह्मादिभिर्यज्ञानिवै॥४७॥ अन्येस्मरंतिदेवेशंमनसादिनि

धनंविष्णुंस्वच्छंदरूपिणंभक्त्याविष्णुंविष्णुतमंगलं॥४८॥ केचिज्ज
पंतिमुनयःस्तोत्रादीनिमुदान्विताः॥ वैदिकानिपुराणानिवैष्णवा
निसुसंयताः॥४९॥ अन्येऋषिप्रणीतानिपुराणादिषुचहरेः॥
नारायणस्यपारेवनामान्येवहरेःपरं॥५०॥ केचिन्मुख्यतनामानि
जपंतिमुनयःपरं॥ अन्येसहस्रनामानिस्तवनानिचापरे॥५१॥
केचिल्लौकिकगीतानिहरिनामानिहर्षिताः॥ गायंतिसुमहापु
ण्याजगदघौघनाशनाः॥ सद्भक्तंसुसाविष्णुंविस्मृत्यदेहन्नाजनं॥
पश्यंतिस्वचित्राणिस्माविष्णोरूपाणितेधुना॥५२॥ धयद्यत्यन्नपंति
शृण्वंतिमुद्यस्तीर्थकैःसदाततश्चतुर्भुजंविष्णुंतद्गतंविष्णुमा
नसाः॥५३॥ उत्सवेस्ववृजेत्यन्येपताकादिविभूषिताः॥ गीतवा

दिव्यघोषेण करतालस्वनेन च ॥५५॥ गायंत्यन्ये नदंत्येके वा
दित्राणि परे मुदा। वादयंति महात्मानं स्तालापं केचन ॥५६॥
केचित्सुमहत्पुण्यान्नृत्यंति ऋषयो मुदा। नारदानुगताः सर्वे
वासुदेवपरायणाः ॥५७॥ सर्वे ध्यानजपपरान्मिलिता हरिनाम
भिः। परमानंदनिर्मग्ना अन्योन्यं प्रवदंति हि ॥५८॥ विष्णुं सर्वे
प्रकुर्वंति गीतादिनर्तनं मुदा। जपंति वैष्णवान्मंत्रान्सदा वि
ष्णैकचेतसः ॥५९॥ विष्णुकंठालये सक्ता जना वैष्णववल्लभाः।
तान्दृष्ट्वा कूलस्य शुद्ध्येत्सत्यं सत्यं मयोदितं ॥६०॥ नास्ति धन्यत ॥११३॥
मस्तस्मात्त्रिषु लोकेषु वैष्णवात्। दर्शनीयस्य संजातं वैष्णवान
मनुत्तमं ॥६१॥ तथैव जाह्नवी पुण्या यमुना च सरस्वती रवा

चाः सरितः सर्वाः प्रचक्रुर्गीतनर्त्तनं ॥६२॥ प्रयागादीनि तीर्थानि साग
राः पर्वतोपमाः। वाराणसी कुरुक्षेत्रं पुण्यान्यन्यानि सस्त्वरा ॥६३॥
त्रैलोक्ये तानि तीर्थानि क्षेत्राणि देवनायकाः। चक्रुर्गीतं च नृत्यं
च द्वारकायां सुसत्यपि ॥६४॥ मुदितानां च सर्वेषां द्वारकापथि न
त्यतां पुण्यं स्यात् अश्वमेधजं तत्पादरजसंख्यया ॥६५॥ एकैकस्मि
न्पदे दत्ते द्वारकापथि गच्छतां पुण्यं सञ्जसहस्राणां तत्पादरजसं
ख्यया ॥६६॥ इत्येतत्कुर्वतां तेषां मुनीनां तीर्थकैः सह ह्यत्र मोदयत
तत्सर्वं नारदो ज्ञानवान्नृपिय ॥६७॥ अथ ते मुनयः सर्वे तीर्थक्षेत्रा
दिसंयुताः। श्रीमद्द्वारालयं द्रुतं द्रष्टुं नारदादयः ॥६८॥ इति श्री
द्वारकामाहात्म्ये यात्राविधिकथनं नाम चत्वारिंशोऽध्यायः ॥४०॥

श्चक्षुर्दद ॥ दिव्योस्य प्रभया ध्वांतमंतर्बहिर्विनाशयत् जनयत्य
रमानंदं भक्तानां व्रजयावदं ॥ ८ ॥ पताकाः निर्ध्वजस्थालि द्वारका
जयवर्द्धनी दिव्यपुण्यप्रकाशेन राजते गिरिराडिव ॥ ९ ॥ दृष्ट्वाल
यं महाविष्णोस्तत्तामुधविभूषितं विष्णुपादुके छत्रं देदुवत्य
निताम्नुवि ॥ १० ॥ नु विस्वलुत्तातेषां तीर्थानामद्भुतं महत्तां च्य
वहिप्रशार्दूलाहे त्रादीनां वसर्वशः ॥ ११ ॥ वाराणसी कुरुक्षेत्रं प्र
यागं जाह्नवीस्तुता यमुनानर्मदा पुण्या पुण्याप्राची सरस्वती ॥ १२ ॥
गोदावरी महापुण्या गयाक्षितस्तः समंगला ॥ शालग्रामं महाक्षे ॥ ११४ ॥
त्रं पुण्या चक्रनदीस्तुता ॥ १३ ॥ पयोष्णी तपती लहरा कावेर्याद्याः
सरिद्वराः पुष्करादीनि तीर्थानि रागराः पर्वतोत्तमाः ॥ १४ ॥ अयो

ध्या मथुरा माया काशी अवंत्याद्या स्वमुक्तिदाः ॥ श्रीरंगाख्यमनंते च प्र
भासं च विशेषतः ॥ १५ ॥ पुरुषोत्तमं महाक्षेत्रं अरण्यान्याश्रमाः
स्तुताः ॥ त्रैलोक्यवर्त्तमानानि सर्वतीर्थानि संश्रयात् ॥ १६ ॥ दृष्ट्वा
श्रीमालयं दिव्यं मुहुर्मुहुः प्रहर्षितः स्तुवंति प्रकर्षेण स्तुवंति
स्म पुनः पुनः ॥ १७ ॥ जयशब्दैर्नमःशब्दैर्गीर्नितो हरिनामभिः ॥ ते
चान्योन्यं स्तुवंति स्म परमानंदसंप्लुताः ॥ १८ ॥ आनंदाश्रु समु
चंतः स्वस्था गद्गदया गिरा स्तुवंति ऋषयः सर्वे सतीर्थादीनि स
र्वशः ॥ १९ ॥ प्रशंसंति स्म तीर्थानि रूपिणि सरिद्गौतमी जाह्नवी
गौतमी गंगा सागराः पर्वतादयः ॥ २० ॥ अप्यसंस्तवतां तेषां म
न्योन्यं मुदितात्मनां ॥ वीक्ष्य वक्त्राणि सर्वेषां हर्षितो नारदो ब्रवीत्
॥ २१ ॥

नारद उ॰ ॥ पंकयः पुण्यपुंजानां सतावाहिसहस्रशः ॥ सद्धन्मनो सद
स्येत्सुपद्दष्टस्तस्मिंदिने ॥१५॥ दर्शनं तस्य देवस्य द्वारकागमने स
ति ॥ द्दष्टं तेन महाविष्णोर्नान्यस्य तपसः फलं ॥१६॥ धन्यास्ते सर्वजा
येषां वेश्याजाः तस्य दर्शनं ॥ सोऽसौ वा द्वारकां याति परपंति च हरि
प्रियं ॥१७॥ पूयं सर्वाणि तीर्थानि क्षेत्राणि वचनस्य स्तशः ॥ धन्या
न्यत्र तु किं वाच्यं द्दष्ट्वा तस्य पुरीयतः ॥१८॥ धन्येय------तेने
यं महातप ॥ यत्प्रसादेन सर्वेषां निधनं समुपस्थितं ॥१९॥ यज्ञ
पते तु दानानां तपो ध्यान समाधिनां ॥ संप्राप्तं फलमस्मात्तु पु
ष्पात्तिः सर्वतीर्थकाः ॥२०॥ परस्परस्पमहानागा गोदावर्या यत— ॥११५॥
जाह्नवि ॥ शोभंते यं महापुण्या द्वारका तस्य पालिता ॥२१॥ इमा

परपत्तु तीर्थानि पूयं सर्वा सरिद्वराः ॥ त्रैलोक्यं संभवान्या सर्व
र्वतीर्थसमन्विता ॥२२॥ पररपतीर्थं महापुण्या द्वारका शोभते य
या ॥ परस्परस्पमहाभागे वाराणसी सुशोभने ॥२३॥ कुरुक्षे
त्रादिक्षेत्राणि परस्पे तु सहस्रवत्सरं ॥ महापुण्यप्रकाशेन राज
ते ज्ञाननाशिनी ॥२४॥ नेदृशा मथुरा काशी माया योध्या विरा
जते ॥ अवंती न च कांती च क्षेत्रे न पुरुषोत्तमं ॥२५॥ सूर्योपरा
गकालेपि कुरुक्षेत्रे न राजते ॥ इदृशं न गया क्षेत्रे प्रभासादि नि
तस्तशः ॥२६॥ प्रयागमाघमासेपि नेदृशं च विराजते ॥ यथैय
शोभते पुण्या द्वारका सर्वदा भुवि ॥२७॥ अन्येषां क्षेत्रतीर्थानां
माहात्म्यं कथ्यते भुवि ॥ द्वारकायां सदा पुण्याः सर्वतीर्थोत्तमोत्तमः ॥
॥२८॥

पश्यंति मुनयः सर्वे सुपुण्यामृतसागराः ॥ द्वारकेयं सुराष्ट्रेषु ।
विभाति भुवनत्रये ॥ २९ ॥ नृप कीर्तिः प्रसादेऽत्र तद्द्वारकाश्र
स्रवद्व्रताः ॥ गोमती स्वर्णतुंगाम्नी तस्ये देवः सुदर्शनः ॥ ३० ॥
पुण्यध्वजपताकानि मुक्तिर्यत्र प्रकाश्यते । स्वर्गादप्यधिकाश्च
श्रियं संबध्य विराजते ॥ ३१ ॥ सेयं द्वारवती पुण्या शोभते दिव्य
तेजसा । वैकुंठमिति प्रोक्ता त्रैलोक्ये प्रतिमाधवे ॥ ३२ ॥ य
दुनक्षत्रताराणां यथा सूर्यः प्रकाशते । सर्वेषु तीर्थराजानेद्वा
रकायां के विराजते ॥ ३३ ॥ न संति तानि तीर्थानि हे चापि भुव ॥११८॥
नत्रये । द्वारकायास्तुलां यांति मरूणामिरयो यथा ॥ ३४ ॥ प्र
ह्लादतु ॥ निरूपमनादेनोक्तं प्रकृष्णेतेतदा द्विजाः । क्षेत्राणि सर्व

तीर्थानि पुरस्कृत्य च गोतमी ॥ ३५ समायातानि पूर्वे वै ऋषयो देवता
गणाः ॥ माहात्म्यं द्वारकायास्तु दृष्ट्वा चक्षुः स्रवद्व्रताः ॥ ३६ ॥ विद्या
यं गौतमी तत्र प्रययुषयन्तोऽतः प्रहृष्टा गौतमी तेन ऋषिस्त्व
रितायये ॥ ३७ ॥ जीतवाद्यै स्तन्नत्यैर्ध्वपताकाभिः समंततः । प्रय
योस्तीत्र पावे स्तुपश्यतो द्वारकाप्रियं ॥ ३८ ॥ स्त्रवासं मर्जितं तेषां
मुदा श्रेष्ठैर्दिव्यैः प्रहृष्टो नारदस्तत्र कुर्वाचक्रे मनोहरान् ॥ ३
९ ॥ सर्वतीर्थान्यगत स्नवा मध्ये त्वचा सुशोभनं । प्रयागो तीर्थरा
ने हृष्टः सरचेत्रदर्शनात् ॥ ४० ॥ ततः पश्चात् सरित्स्नानं चकार ऋषिसत्त
मः । जाह्नवी गौतमी गंगा यमुना शाकु सरस्वती ॥ ४१ ॥ सरयूर्गंडकी
तापी पयोष्णी च महानदी । स्नाता नर्मदा भीमरथी तुंगा कावेरी चाघनाशि
नी ॥ ४२

मंदाकिनी महापुण्या पुण्या भोगवती नदी।। स्वर्गे मर्त्ये च पाताले वर्तमा
ना सतीर्थका।।४३।। व्रजंति युगपत्सर्वाः पश्यतो द्वारकापुरी।। ततः
पश्चाद्यकारास्तु सहस्राणां महामुनि।।४४।। नृत्यतो गायतो काश्चि
द्वादयतो हर्षितां मुदा।। वाराणसी कुरुक्षेत्र मुख्यान्यन्यानि सत्वराः।।
४५।। व्रजंते दर्शयंत्यस्त्र अन्योन्य द्वारकापुरी।। ततस्तु सागराः सप्त स्वै
स्वै स्तीर्थैः समन्विताः।।४६।। ततः पश्चादरण्यान्यत्र नैमिषमुनिभिः स
हात तस्तु पर्वताः पुण्याः सर्वधाम्नसु शोभना।।४७।। नृत्यतो गीय
माना स्व सुवाद्यैः सुप्रहर्षिताः।। व्रजंति दर्शयंतिस्ते अन्योन्य द्वारका ।।११७।।
श्रय।।४८।। ततस्तु ऋषयो देवाः समंतात्‌हृष्टमानसाः।। गायंतो
नृत्यमानाश्च गर्जंतो हरिनामभिः।।४९।। वादित्रनिनदै रुद्रैः जय

शब्दैः प्रहर्षिताः।। श्रीनाम्नी गोमतीतीरं सर्वपुल्लसमन्विता।।५०।। दृष्ट्वा
ति गोमती देवी सर्वतीर्थादि संयुता।। ववंदिरे महापुण्या संहृष्टाः स्तुवन्ति
ते वचः।।५१।। श्रुत्वा माहात्म्यं गोमत्याः पृष्टो नारदो ब्रुवीत्।। नारद उ
वाच।। भागीरथ्या नो रेवया मुने शृणु गौतमि।। स्वयं श्री गोमती देवी विख्या
ता त्रिभुवनत्रये।।५२।। तस्याः स तजलस्नाने स्पर्द्धते ब्रह्मविद्यया।। पू
र्वजैः सह सर्वेषां मोक्षदायमयि किं वया।।५३।। इति संस्पर्द्धते नित्यं यस्य
स्याः स्नानं तु केवलं ब्रह्मज्ञानेन सेयं वै सर्वतीर्थोत्तमोत्तमा।।५४।।
ब्रह्मज्ञानेन मुच्यते प्रयागमरणेन वा।। अथवा स्नानमात्रेण गोम
त्याः पूर्वजैः सह।।५५।। महिमानं तु गोमत्या वदने युगसंख्यया।। वक्तुं
न शक्यते तत्तु अनंतवासिसिद्धराः।।५६।। प्रह्लाद उ।। निशम्य सर्वतीर्था

निःसरितः सागरादस्य ॥ ददर्श द्वारकां रम्यां मागतां राजमंडपे ॥५७॥ स्थि
तां सिंहासने दिव्य कांचने मणिभूषिते ॥ सुदर्शपां शुक्लवर्णां च चंद्रा
दित्यसमप्रभां ॥५८॥ दिव्यवस्त्रसुगंधस्त्री रत्नाभरणभूषितां किं
रीटकुंडलैर्दिव्यैः शोभितां कंकणादिभिः ॥५९॥ वरदाभयहस्तां च शं
खचक्रगदायुधां सर्वांगैश्चिह्नितां चक्रैः सुप्रसन्नमुखांबुजां ॥६०॥
सेवितां तत्र शोभाद्यैश्चामरव्यजनादिभिः ॥ मत्स्यासे सेवितां तीर्थैः
प्रवरैः सर्वतो दिशं ॥६१॥ संस्तवैः स्तूयमानां वेणीनवाद्यादिहर्षितां
महासिंहासनस्थां च दृष्ट्वा द्वारवतीं पुरीं ॥६२॥ प्रणेमुर्युगपत्सर्वे स ॥११८॥
र्वांगैश्च सुनम्रिताः ॥ ऋषयो देवतीर्थानि सरितश्चैव चाप्यशेषतः ॥
६३॥ इति श्रीद्वारकामाहात्म्ये द्वारकादर्शनो नाम पंचविंशोऽध्यायः

प्रह्लाद उ० ॥ नारदस्त्वथ तोगत्वा प्रणिपत्य हरिप्रियां ॥ उवाच ललितां वा
चं हर्षयन् द्वारकांप्रति ॥१॥ श्रीनारद उ० ॥ परस्परमहाभागे सार्व
प्राप्ताः सुरेशाने तीर्थश्रेष्ठानि देवानां ऋषीणां चैव सत्तमे ॥२॥
पश्य पद्मपुरतः प्राप्ता यागतीर्थकैः सदा द्वारके तव पादाग्रे नुवंति
श्रद्धयाद्भुतं ॥३॥ इमानि पुष्कराण्येव नमंति श्रद्धया शुभे ॥ इयं च गो
मती पुण्या सर्वतीर्थसमाश्रया ॥ सिंहस्थिते गुरौ नंद्रे संप्राप्ता सोम
गां महत् ॥ किं तु दुर्जनसंसर्गात् दग्धा पापाग्निना भृशं ॥५॥ त
तो यायेन निर्ज्ञानां ऋषीणां स्थितवतां तदा ॥ कृष्णा काशी महाराष्ट्र
से प्राप्ते यं वर्तते तिके ॥६॥ सर्वश्रेष्ठाधिराजानं तीर्थराजं श्वरेश्वरं ॥
नमस्करोति ते पादौ द्वारके गोतमीसुता ॥७॥ कन्यावलसेको

शंदुष्टसंपर्कदोषितः।तवमार्गेभवन्तुवाशरच्चन्द्रसमप्रभाः॥
८॥पश्यपश्यमहापुण्याइयंभागीरथीसुता।नमस्करोमितिपादौ
प्रहृष्टश्चपुनःपुनः॥९॥पश्यैमानर्मदांपुण्यांप्रणतांतवपादयोः।
यमुनाचेद्रभागेयंदृषद्वतीसरस्वती॥१०॥सरयूर्गंडकीसिप्रागो
मतीसर्ववाहिनी।शोणःसंघौतदावेतौचान्याःसुसरितावराः॥११॥
पश्यपश्यमहाभागेलुंगत्येताःकथंकथं।पयोष्णीतपतीपुण्या
नमतस्तेपदांबुजं॥१२॥सह्याभीमरथीपुण्याकावेर्यघाःसरि
द्वराःश्रीताचक्षुर्वदामंत्रानमंत्येताःपदांबुजं॥१३॥द्वारकेतेम ॥१२०॥
हापुण्यास्तत्रद्वीपोद्भवाःसुराः।मांधाकिनामहापुण्याश्रीगवत्साःस
रिद्वराः॥१४॥त्रैलोक्यवर्तमानानिसर्वतीर्थानितेनुवैनमंतिचर

णौ।भोजंक्षेत्रतीर्थविशेषवरि॥१५॥पश्याश्चर्यमयंसुक्षेत्रंवाराणसीविमु
क्तिदा।सद्धक्ष्यातिपदांभोजंश्रितःस्वाध्यायवर्त्तते॥१६॥कुरुक्षेत्रंम
हदिदंनमंतितेपदांबुजं।कांतीगयाविशालेचविरजेलुंगतेनु
वि॥१७॥शालग्रामंमहत्क्षेत्रंप्रणतंतवपादयोः।विजतेब्रह्मासेच
क्षेत्रंचपुरुषोत्तमं॥१८॥मार्गवाहीनिचान्यानिसर्वक्षेत्राणिसुंद
रि।द्वारकाप्रणमंतित्वांभक्त्योच्छ्रायपुनःपुनः॥१९॥पश्यैमान्सागरा
न्सप्तपतितान्तवपादयोः।सर्वतीर्थसमवेतांसुक्षेत्रराजवरा
स्थूरे॥२०॥पश्यारण्यानिसर्वाणिनिमिषंप्रणतंपुरः।धेनुकेचदंडका
रण्यंदंडकारण्यमर्बुदं॥२१॥नारायणसमंपश्यद्वारकेप्रणतांत
था॥पश्यैमान्पर्वतान्पुण्यान्प्रणतान्तवपादयोः।त्रयंमेरुश्च

कैलासमंदराद्याः सहस्रशः । हिमाद्रिविंध्यशैलाद्रिसह्यशैलाद्याश्च
दर्शिताः ॥२३॥ नृत्यमानमिति ते पादो द्वारके सर्वतो मुने । एते ऋषि
गणाः सर्वे नमंति स्म पुनः पुनः ॥२४॥ देवाश्च से च तीर्थानि नृत्या
वां प्रणमंति हि । लोकत्रये तु यत्किंचित् पुण्यं पापप्रनाशनं ॥२५॥
तत्सर्वं तव यात्रायां नृत्यमानं विराजते । गीतवाद्यप्रघोषश्च नृत्य
त्यमानानि दर्शिताः ॥२६॥ द्वारके पश्य चैतानि प्रयागादीनि सर्व
शः । वाराणसी कुरुक्षेत्रं प्रास्नुरवानि सरिद्वरे ॥२७॥ गंगाद्याः सा
गराः शैला नृत्यंति पुरतस्तव । ऋषिदेवगणाः सर्वे गर्जंतो हर्षि ॥१२०॥
मन्विः ॥२८॥ धन्यान्यन्यानि सर्वाणि किं नाव्यवर्णयिति तेऽग्रत
प्राप्नोति संसिद्धिं मुक्तिं नाम पि दुर्लभां ॥२९॥ नृत्यंति द्वारकाप्रेम्णा

परमानंदसंप्लुता ॥ धन्या पुण्यतमा स्त्रैव नमस्या त्रिदिवौकसां
॥३०॥ प्रकृष्टा ॥ इत्येवं वदतस्तस्य द्वारका हृष्टमानसा ॥ नृत्यंतीमु
दितान्वीक्ष्य सर्वेषामतिमानदे ॥३१॥ तीर्थादि पर्वतानां च सला
पोलिंगनादिभिः । उवाच ललितो वाचं गौतमीस्पर्द्धयालिना ॥३२॥
भागीरथी प्रयागादीन् क्षेत्रादीनपि सर्वशः ॥ द्वारका मधुरालापैः
सर्वान्नानंदयत्तदा ॥३३॥ अप्याश्चर्यमभूत्तत्र सर्वानानंदवर्द्धनं ॥
प्रावर्त्तत तदाकाशे गीतवाद्यजयस्वनः ॥३४॥ गर्जमानानि पुण्यानि
दर्शितानि पृथक् पृथक् । अदृश्यत तदाकाशे ब्रह्माद्या देवतारकाः ॥३५॥
महेशः स्त्रीगणैः सार्द्धं तथान्यास्समदृश्यत ॥३६॥ इंद्रश्च त्रिदशैः सा
र्द्धं यक्षगंधर्वकिन्नरैः ॥३७॥ मरुद्भिर्लोकपालैश्च नृत्यमानाः सुदर्शिताः

सिद्धविद्याधराः सर्वे विस्माद्दित्याश्च संग्रहाः ॥३९॥ नृत्यवाद्यासन
काद्यास्वनृत्यमाना प्रदर्षिताः ॥ ब्रह्मणा च पुरस्कृत्य संप्रस्वर्गस्थि
ताः सुराः ॥४०॥ ऊचुस्ते द्वारकां दृष्ट्वा ब्रह्मेन्द्रानादयस्तदा ॥ हर्षवि
कल्मात्मानो वीक्ष्यान्योन्यं च विस्मिताः ॥४१॥ देवा ऊचुः ॥ सेयं वै
द्वारका देवी वर्त्तते यत्र गोमती ॥ यत्रास्ते भगवान् साक्षात्सेयं पु
ण्या विराजते ॥४२॥ सर्वक्षेत्रोत्तमा दिव्या सर्वतीर्थोत्तमोत्तमा
स्वर्गादप्यधिका भूमौ द्वारकेयं प्रकाश्यते ॥४३॥ एते हि चक्रती
र्थे तु सन्निल चक्रवद्धिताः ॥ मुक्तिदा पापिनां लोके ब्रह्मरुद्रै
पि पूजिताः ॥४४॥ प्रह्लाद उवाच ॥ ब्रह्मादीनागतान्दृष्ट्वा विस्मिता ॥१२२॥
नारदादयः ॥ क्षेत्राणि तीर्थमुख्यानि विस्मितानि सरिद्वराः ॥४५॥

प्रणेमुर्युग्मपत्सर्वे सर्वाः सर्वाणि सर्वशः ॥ ब्रह्मादीनां तदा दृष्ट्वाय
त्रेयात्रोमनोहराः ॥४६॥ द्वारकां प्रतिविशेष्य विस्मिता द्वारकौक
सः ॥ दृष्ट्वा देवगणाः सर्वे द्वारकां प्रववंदिरे ॥४७॥ गीतवाद्यादिवि
घोषैर्नृत्यमाना प्रदर्षिताः ॥ वदंतो जयशब्दांश्च सेयं साक्षात्प्रय
ति च ॥४८॥ दृष्ट्वा ब्रह्ममहेन्द्राणां द्वारकां शीतमानसाः ॥ त्यक्त्वा सिंहा
सनं रम्यं दंडवत्पतिता भुवि ॥४९॥ ब्रह्मेन्द्राणां ततो दृष्ट्वा द्वारकाम
भिवंदितः ॥ भवानां च ततो दृष्ट्वा द्वारकां प्रतिदर्षितो ॥ श्रेष्ठा वाचैव
सर्वेभ्योऽस्मदादिभ्योऽपि सर्वशः ॥ त्यज त्वां न त्यजे साक्षाद्भगवान्
विष्णुरव्ययः ॥५०॥ श्रेष्ठोदर्शदिदेवम्बं सहस्रे दुष्टविनाशनो यत
दर्शनान्महासिद्धिः सर्वेषां नो भविष्यति ॥५१॥ प्रह्लाद उवाच ॥ इत्युक्त्वा प्र

पयोदेवी क्षेत्रतीर्थादिसंयुता ॥ ब्रह्मेशानौ पुरस्कृत्य कृष्णं कृष्णमहा
सवैः ॥५२॥ गीतवाद्यैः पताकैश्च दिव्योपायनपाणयः ॥ प्राप्तावाच
तदा देवान्द्वारकादर्शविष्णुं कृष्णं ॥५३॥ पश्यतां पश्यतां देवाः सो
यं वै द्वारकेश्वरः ॥ यस्य संदर्शनं प्राप्य मुक्तानामपि यत्फलं ॥५४॥
तदा देवगणाः सर्वे क्षेत्रतीर्थसमन्विताः ॥ पश्चिमाभिमुखं दृष्ट्वा कृ
ष्णं कृष्णेशाविनाशने ॥५५॥ प्रणेमुर्मुदिताः सर्वे प्रहृष्टास्तुष्टुवुस्तदा च ॥
गीतवाद्यप्रघोषैश्च नृत्यमानाः समंततः ॥५६॥ जयशब्दैर्नमःशब्दै
र्गर्जतो हरिनामभिः ॥ बहुलोमनवोन्नवानी च संदृष्ट्वा देवगणा मुदा ॥५७
दृष्ट्वा कृष्णं प्रणेमुस्ते नत्वा चाय पुनः पुनः ॥ प्रयागादीनि तीर्थानि
गंगाद्याः सरितोमलाः ॥५८॥ वाराणसी कुरुक्षेत्रमुख्यान्यन्यानि

क्षेत्राणि ॥ सागराः पर्वताः पुण्या अरण्यान्याश्रमैः सह ॥५९॥ ऋ
षयो यक्षगंधर्वसिद्धकिन्नराद्याः सनकादयः ॥ तथा वान्ये च ते सर्वे
भक्त्या परमया मुदा ॥६०॥ वीक्ष्य वक्त्रं महाविष्णोः प्रणेमुश्च पुनः
पुनः ॥ श्रीकृष्ण कृष्ण कृष्णेति जय कृष्णेति वादिनः ॥६१॥ तदा ते
षां तु सर्वेषां प्रमोदनिर्वृतात्मनां ॥ श्रीकृष्ण सर्वतीर्थानिसंसिद्धि
कृष्णदर्शने ॥६२॥ स्नात्वा चाच गोमतीतीरे नीरे चैव महोदधेः ॥ चक्र
तीर्थे तु ते सर्वे कृष्णदर्शनलालसाः ॥६३॥ दृष्ट्वा श्रीकृष्णवक्त्रं तु
परमानंदसंप्लुताः ॥ मुंचंतः प्रेमबाष्पाणि आत्मानं न परं विदुः ॥६४॥
अथ दिव्योपचारैश्च श्रद्धाभक्तिसमन्विताः ॥ कमलासनसंकृष्णं
श्रीमत्कृष्णमपूजयन् ॥६५॥ सर्वे तु पयसा स्नाप्य दिव्यैश्चामृत

पंचकैः॥ त्रैलोक्यसंजनं वस्तीर्थैर्ब्रह्मप्राप्तमनोरथः॥६६॥ नवस्था
पन्नवानी चपूजयामास तं तदा॥ इंद्रो देवगणाः सर्वे योगिनः स
नकादयः॥६७॥ ऋषयो नारदाद्याश्च गंगाद्याश्च सरिद्वराः॥ प्रया
गादीनि तीर्थानि सागराः पर्वतोत्तमाः॥६८॥ क्षेत्राणि क्षेत्रमुख्या
नि काशीमुख्यास्त्रमुक्तिदाः॥ अरण्याद्याश्रमाः सर्वे श्रीमत्कृष्ण
मपूजयन्॥६९॥ श्रद्धया परया त्वत्र सर्वे कृष्णं पृथक्पृथक्॥
अमूल्यैर्दिव्यवस्त्रैश्च दिव्यगंधानुलेपनैः॥७०॥ सुदिव्याभरणै
र्नैकैर्नानामहारत्नविनिर्मितैः॥ हिमाल्यैरनेकैश्च चंदनादिसमुद्भ १२३॥
वैः॥७१॥ प्रियया श्रीतुलस्या वै श्यामकृष्णमतोषयन्॥ धूपैर्निर
जनैर्दिव्यैः कर्पूरैश्च पृथक्पृथक्॥७२॥ नैवेद्यैर्विविधैर्दिव्यैः पु

ष्पैः कर्पूरवासितैः॥ सकर्पूरैश्च तांबूलैः प्रियैश्चापायनैस्तथा॥
७३॥ महामांगल्यकैः सर्वैः सुदिव्यैर्नीराजितैः॥ संस्तवैर्विविध
वेचक्रयाचामरव्यंजनादिभिः॥७४॥ संपूज्यैवं महाविष्णुं तत्क्ष
णेत्राविनम्रानं प्रहृष्टाननं तु सर्वे गीतवाद्यप्रदर्शिताः॥७५॥ पु
रतः सहस्रदेवस्य पद्मसरोजिनः समन्विताः॥ ब्रह्माद्या ब्रह्मपुत्राश्च
ततः सैन्यान्यवक्तिताः॥७६॥ ब्रह्मादीन्नृत्यतो वीक्ष्य भगवान्क
मलेक्षणः॥ वारयामास हस्तेन प्रीतः प्राह सुरान्प्रभुः॥७७॥ श्रीभ
गवानुवाच॥ नो नो ब्रह्मन्नमे हृत्राणां च वानि वसुरेश्वरि॥ क्षेत्राणि सर्व
तीर्थानि नारदः सनकादयः॥७८॥ प्रीतो हं भवतां सम्यगा स्थि
ते वो स्ति किंचन॥ प्रल्हादउ॥ तदा न्निलिखिते लब्ध्वा सर्वान्प्राप्य

वरानथाभक्त्यापरमयाश्रीमच्छंखोद्धोस्तु:प्रदर्शिता:॥७९॥ श्रीवृ
हन्महेशाद्यऊचु:॥ ब्राह्म: कामवरोस्माभि: त्वेवत: स्वपयावि
ना॥ साधुसांख्ययन्नपदोंभोजंतन्त्कोनान्यानयास्ततनी॥८०॥ श्रीप्र
ह्लादउ॥ तथैवपूजयामासरुक्मिणीं लक्ष्मवध्वभो॥ ब्रूतेशाना
दय: सर्वतीर्थादिभि: प्रदर्शिता:॥८१॥ अथ ब्रूतमहेशानोस
र्वेषांमृएवितामिदं॥ मद्धयापरयाहृष्टोद्धारकाद्यत्पवोचतु:॥
८२॥ ब्रैमुविसर्वतीर्थानांक्षेत्राणामुत्तमोत्तमा। पर्वतानांयथा
मेरु: सिंधूनांक्षीरसागर:॥८३॥ प्राणोयथाशरीराणांनिंद्रियाणां ॥१२६॥
तुवैपुन:। तेजस्विनांयथावह्निस्तवानांचैवराजते॥८४॥ यथा
ग्रहनक्षत्रताराणांसोमोवायोनिमोध्रुव:। एषाप्रकारापुंजानांय

थासूर्यप्रकाशते॥८५॥ यथान: सर्वदेवानामहाविष्णुर्यंमह
ता॥ तथैवसर्वतीर्थानांक्षेत्राणांचैवसर्वश:॥८६॥ त्रैलोक्येव
र्तमानानांएतेषामुत्तमोत्तमा॥ श्रीमद्द्वारवतीपुण्यासूर्यवद्भा
सतेभुवि॥८७॥ यथान: सर्वदेवानांपूज्योयंभगवान्हरि:। तथा
नोवश्वसर्वेषांपूज्येयंद्वारकासदा॥८८॥ प्रह्लादउ॥ इत्युक्त्वासर्वती
र्थानांक्षेत्रादीनांचसत्तमा:॥ आधिपत्येसुरेशानोद्वारकामभि
षेचतु:॥८९॥ ब्रूतेशानोतथादेवा: प्रजेशाकृष्णयोमुला: तीर्थानि
क्षेत्रराजानांमहाराजकरेवच:॥९०॥ चक्रुर्महाभिषेकंतेद्वारकाया:
प्रदर्शिता॥ वादयंतोविचित्राणिवादित्राणिमहोत्सवे:॥९१॥ दे
वे: पेवामृतेस्तोयै: सर्वतीर्थसमुद्भवै:॥ अथास्मान्नेमहदाश्चर्यंम

रकायां द्विजोत्तमाः पुण्ये ह्याकाशगंगायां दिग्गजानां करा
धृतैः ॥ अथ वासांसि दिव्यानि दत्वा वै रामनादिनान् ॥२३॥ अवि
तां चंदनैर्दिव्यैर्दिव्याभरणभूषिता ॥ प्रजां वकिरे पुष्पैः ऋतु
कालसमुद्भवैः ॥२४॥ अथास्मान्महदाश्चर्यं ब्रह्मादीनां मुदाव
हं ततदायतो महादिव्याः पुरुषाः पार्षदा हरेः ॥ विष्वक्सेनसुनंदा
द्याः द्योतयंत्यो दिशो दश ॥ जयशब्देन मे शब्दो वदंतः पुष्प
वर्षिणः गीतवादित्रघोषेण नृत्यमानाः प्रहर्षिताः ॥ मुकुटे
कुंडलैर्हारैर्वैजयंत्यादिभूषिताः ॥२७॥ श्यामाश्चतुर्भुजाः पीत ॥१२५॥
वस्त्रादिव्यविराजिताः ॥ श्वेतयाश्च प्रजास्तत्र दृष्ट्वा ब्रह्मा महेश्व
रौ ॥२८॥ नारदं सनकादींश्च महाभागवतान् ऋषीन् तेपिता

नपि संहृष्टाः प्रहर्षगतसंभ्रमं ॥२९॥ ववंदिरेपि तेन्योन्यं प्रहृष्टालिंग
नादिभिः ॥ ऋषयोपि च देवाश्च प्रणेमुर्विष्णुपार्षदान् ॥३०॥ नत्वापि
द्वारकानाथं श्रीकृष्णं सचंदनैः ॥ तं पूज्य श्रद्धया नत्वा तेश्रेयसवनोद्भवैः
॥३१॥ ऋतुभिर्विविधैर्दिव्यैः कुसुमस्पाराजचंपकैः ॥ तद्दुत्पन्नैः फलैर्दिव्यै
धूपनीराजनैः शुभैः ॥३२॥ विविधैश्चैव तांबूलैर्नैवेद्यैः समतोषयत ॥ श्री
कृष्णानुगताः सर्वे द्वारकायां प्रहर्षिताः ॥३३॥ प्रजास्तत्र वने चक्रुर्नि
श्रेयसवनोद्भवैः दिव्यगंधैः फलैः पुष्पैः कुसुमस्य तस्य प्रीतये ॥३४॥ एवं
संपूजितास्तैस्तु ब्रह्मेशानादिभिः सुरैः ॥ ऋषिभिः सेवतीर्थैश्च ब्रह्मेशाना
दिभिः सुरैः ॥३५॥ ऋषिभिः सेवतीर्थैश्च द्वारका कृष्णपार्षदाः ॥ महासिं
हासनस्थः सा राजते विष्णुवद्भुवां ॥३६॥ ततः सागरजैर्दिव्यैर्महा

नीराजनैस्तथा ॥ नैवेद्यैर्विविधैर्दिव्यैस्तांबूलैः समहर्जयन् ॥ १७ ॥ पु
ष्पांजलिभिः सर्वे ते नाजनपरायणाः ॥ सैवेतीर्थादिराजानो महारा
जस्तु मोक्षरी ॥ १८ ॥ इति सर्वे वदंतस्ते द्वारकामभिनेदिरे ॥ ब्रह्मामहे
श्वरा देवा ऋषयो विष्णुपार्षदाः ॥ १९ ॥ एतस्मिन्नंतरे विप्रा देवदुं
दुभिनिःस्वनाः ॥ अश्रूयंत महाशब्दाः पुष्पवृष्टयः ॥ २० ॥ अ
थास्मिन्महदाश्चर्यं शृण्वंतु ऋषिपुंगवाः ॥ कुरुक्षेत्रं प्रयागं च सव्य
दक्षिणपार्श्वयोः ॥ २१ ॥ श्वेतछत्रे मनोहारे द्वारकायास्तदा दधौ ॥ चाम
रव्यंजनैः सुस्थैर्वीजिरे परया मुदा ॥ २२ ॥ अयोध्यापरयाम्नस्था
वाराणसी जयस्वनैः ॥ स्तुवंत्यन्यास्तथान्यापि निसर्वक्षेत्राणि सर्व ॥ १२५ ॥
शः ॥ २३ ॥ तीर्थानि सरितः सर्वा द्वारकायाः पदांबुजे ॥ पतंतपरमा

नंदं तेनिरे देवमानवाः ॥ २४ ॥ अन्ये तु पार्षदा विष्णोः अन्यान्येतानि
सर्वशः ॥ द्वारकागमनं नॄणां मतिः स्यात्तत्प्रयादरे ॥ २५ ॥ बहुयज्ञत
पोयोगैः सम्यगाराधितो हरिः ॥ प्रसादं कुरुते यस्मात् द्वारकागमनं
प्रति ॥ २६ ॥ इति श्रीस्कंदपुराणे द्वारकामाहात्म्ये द्वारकाभिषेको ना
म षड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ ॥ प्रह्लाद उवाच ॥ श्रुत्वा ब्रह्ममहेशानौ मुनिगं तुश्री विष्
णुपार्षदौ ॥ द्वारकायाश्च माहात्म्यं दृष्टिपितुमर्दतु ॥ १ ॥ ब्रह्ममहेश्वरा
ऊचुः ॥ भो भो क्षेत्राणि तीर्थानि सरितः सागरादयः ॥ प्रयागादीनि काश्या
द्याः सर्वे तु मुक्तिदायकाः ॥ २ ॥ सर्वेषां तीर्थराजानो महानघास्त्वियं शुभा
द्वारका सेवनीया वै स्थीयतां च दयाब्धिः ॥ ३ ॥ प्रह्लाद उवाच ॥ महेश्वव
चने श्रुत्वा सर्वे बाहुसवो नवतातत: प्रदक्षिणं सदा द्वारकायां णि पत

च ॥४॥ आवसथ्यं क्रियेतत्र ह्येतत्तीर्थादि दर्शिताः। भागीरथी प्रयागं
च यमुना च सरस्वती ॥५॥ सरयू गंडकी पुण्या गौतमी पूर्ववाहिनी
आद्याश्च सरितः सर्वा सिद्धक्षेत्राणि नैव तथा ॥६॥ स्थिता उत्तरदिग्भागे
तीर्थैः पंचाशत्कोटिभिः। तन्नतः सहस्रसेवायां पश्यतो द्वारकां मुहुः
॥७॥ तथा मंदाकिनी पुण्या नदी भागीरथी तु या। महानदी नर्मदा च
सिप्रा प्राची सरस्वती ॥८॥ वस्तुन्हृत तथा सीता तथान्यापापनाशि
नी। वर्त्तते पूर्वदिग्भागे तीर्थैश्च षष्टिकोटिभिः ॥९॥ पयोष्णी तपती
पुण्या कालिंदी सरयू तथा। गोदावरी महाभागा भीमा सक्ष्मनद ॥१२७॥
तथा ॥१०॥ कावेरी प्रमुखाः पुण्याः अन्याश्चैवाघनाशिनी। सतीर्थस
हितास्तत्र नवतिकोटिभिः ॥११॥ स्थिता दक्षिणदिग्भागे द्वार

कासेवनोत्सुकाः। कौद्वंति गोमतीतीरे स्नीरे च सहस्रसंनिधौ ॥१२॥ स
प्तद्वीपेषु या संति तथान्यास्तु सरिद्वराः। सागराश्च तथा सप्त पश्चिमा ॥१५८॥
यां दिशि स्थिता ॥१३॥ कौद्वंति चक्रतीर्थं च तीर्थैश्च त्रिंशत कोटिभिः॥
पश्यंति च मुहुः सहस्रं पश्चिमाभिमुखं स्थिते ॥१४॥ विदिशासु च स
र्वासु तीर्थसंख्या न विद्यते पुष्करादीनि तीर्थानि ग्रीष्मे शैलं विरजं ग
या ॥१५॥ ताते ष्व कोटिभिः सार्धं गोमित्युदधिसंगमे। वसंति नित्यसेवा
यां सार्वं वाणि द्विजोत्तम ॥१६॥ वाराणसी च अवंती वा सेविता पूर्वदि
क् स्थिता। आग्नेयां दिशि कांती च क्षेत्रं दक्षिणमथुरा स्थिता ॥१७॥ नैऋ
त्यां तु स्थिता माया अयोध्या पश्चिम स्थिता। वायव्यां च कुरुक्षेत्रं प्र
याग च तथोत्तरे ॥१८॥ रौवसेश्चा लिङ्गाख्यानां ऐंद्रियायां पुरुषोत्तमं॥

आग्नेयांचन्द्रगुप्तेत्रप्रभासदक्षिणेस्थितं ।।१९।। श्रीरंगंराक्षसेभागे
लोहदंडंतुपश्चिमे । नारसिंहंनिवायव्येकोकामुखंतुउत्तरे ।।
२०।। कोमाल्हारगुकादीनिशास्त्रेयानिचरस्त्वशः । सेत्रराजाधि
सर्वाणियथास्थानेवसंतिहि ।।२१।। उत्तरेचैववसौराणिगाणप
त्यानिरस्त्वशः । सेत्रराजादिसर्वाणियथास्थानेवसंतिहि ।।२२।।
धेनुकंनैमिषमरण्यंदंडकंसैंधवंतथा । देवारण्यमर्बुदंचनरना
रायणाश्रमं ।।२३।। यथादिक्षुवसंतिस्मद्वारकायाःसमंततःग्राम
वीदिपर्वतासौम्याद्वारकासेवनोत्सुकाः ।।२४।। कैलासाद्याश्चइ
न्द्राग्न्यामिंद्रियायांहिमालयः । श्रीशैलाद्याश्वआग्नेयांसिंहाद्रि
प्रमुखास्तथा ।।२५।। दक्षिणेरामगिरयग्रामहेंद्रऋषभादयः । श्री ।।१२८।।

न्येचपुण्यशैलाश्चसर्वलोकसुमानसा ।।२६।। द्वारकांपरितःसंतिप
र्युपासंतितत्त्वहोपश्यंतिसप्रवक्त्रांबुंपरमानंदनिर्वृताः ।।२७।। द्वा
रकाभिमुखैरेतैःपरितःसुरपंक्तिभिः । विराजतेयथावृत्तःदले
सुकलिकाइव ।।२८।। तीर्थादिपर्वताश्चैवतथासिंहासनस्थिता ।
द्वारकाप्रमयाविष्णुराजतेपार्षदैर्यथा ।।२९।। तीर्थक्षेत्रादिभिस्त
त्रपरितःपरिवारिता । राराराजद्वारकाचद्रुयथादेवमहादिभिः ।।३०।।
प्रथमावरणेतावत्ब्रह्मणैःसनकादिभिः । प्रजेश्वैरश्चदिलीयेंदती
येदेवनायकैः ।।३१।। चतुर्थेऋषिसिद्धनागगादीनामनुत्तमः । पंच
मावरणेतीर्थैःप्रयागपुष्करादिभिः ।।३२।। काश्यपाद्यासर्वतीर्थानि
विशालाविरजागया । श्रीक्षेत्रमुख्याषष्ठेनर्वमंपर्वतादयः ।।३३।।

अरण्ये स्नायमेध्यापि सागरे च द्विजोत्तम। देवानामावरणं प्रोक्तं मे
वा दिपवर्त्तोत्तमे ॥३४॥ एवं सा द्वारका पुण्या महासिद्धासनस्थि
ता। आवरणैः सुभैः पुण्यैर्द्वारका शोभते सदा ॥३५॥ विबुधमस्ता
प्रविश्यंति द्वारावरास संयुतां। मानवाश्चापि रक्षांसि स्पन्नपयाघा
पि केचन ॥३६॥ एतैरावरणैर्युक्तां द्वारकां ये स्मरंति च। सर्वपाप
विनिर्मुक्ता यांति विष्णोः परं पदं ॥३७॥ एवं ब्रह्मादयो देवा ऋषयः स
नकादयः। क्षेत्रतीर्थादिनिर्युक्ता मन्यैः पुण्यतमैर्युता ॥३८॥ द्वारका
यां स्थिताः सर्वे तस्य सेवनतत्पराः। श्रद्धया परया भक्त्या कन्यारा ॥१२१॥
शि स्थिते गुरौ ॥३९॥ न दंति द्वारकां गत्वा हे स्मृता तदनुज्ञया। स्व
स्थानानि ययुः सर्वे शेषास्तासां सा द्वारकां श्रियं ॥४०॥ गच्छंति ते मर्येति

स्मविव्यप्सुद्वारिकांपुनः॥श्रीसह्यंद्वारकानाथंरुक्मिणीसहद्वयापुन।
४२॥गोमतीचक्रतीर्थंतुगोमत्युदधिसंगमं।द्वारवतीमहात्मा
निगंगाघाश्चैवसस्मरः॥४३॥सैत्रादीनिचान्यानिदृष्ट्वानचपु
नःपुनः।स्थांत्रांकेस्वयपुस्थानिगंगाघाश्चैवसस्मरः॥४४॥पुन
श्चैतानिसर्वाणिकन्याराशिस्थितेगुरौ।आयांतिद्वारकांद्रष्टुंब्रह्म
घाश्चैवदृर्षिताः॥४५॥एवमद्भुतमाहात्म्यंद्वारकायामुनीश्वराः॥
सर्वेषांक्षेत्रतीर्थानांमहापापविदाहके॥४६॥वर्णानामाश्रमा
णांचपतितानांचसर्वशः।महापापहरंप्रोक्तंमहापुण्यविवर्द्ध
नं॥४७॥अत्युग्रपापराशीनांदाहस्थानंप्रकीर्तितं।द्वारकागम ॥२२०॥
नेविप्राःकिंपुनर्द्वारकांसदा॥४८॥विशेषेणतुविप्रेंद्राःकन्याराः

शिस्थितेरवौ।ब्रह्मादयोपिदृश्यंतेतत्रतीर्थादिसंयुताः॥४९॥तन्मा
हात्म्यंमहच्चैवकेवक्तुंकेनात्रशक्यते॥इतिश्रीद्वारकामाहात्म्यस
प्तविंशोध्यायः॥२७॥प्रह्लादउ॥पुनश्चैतानिसर्वाणिसिंहराशिस्थि
तेगुरौ।आयांतिद्वारकांद्रष्टुंब्रह्माघाश्चैवदृर्षिताः॥१॥एवमद्भुत
माहात्म्यंद्वारकायामुनीश्वराः॥सर्वेषांक्षेत्रतीर्थानांमहापापवि
दाहके॥२॥सत्यंसत्यंपुनःसत्यंनानृतंममभाषितं।संसंदृष्ट्वापुनः
सर्वेपुनातिपापिनोहिसः॥३॥प्रतिवर्षप्रकुर्वंतिद्वारकागमनंन
राः।तेषांपापंद्विजःस्पृष्टादिवयांत्येवपापिनः॥४॥वर्णानामाश्रमा
णांचपतितानांविशेषतः।महापापहरंप्रोक्तंमहापुण्यविवर्द्धनं।
५॥अत्युग्रपापराशीनांदाहस्थानंयथास्मृतं।विशेषेणतुविप्रेंद्राः

सिंहराशिस्थितेगुरौ॥६॥ब्रह्माद्योपिहृद्रूपंतेयत्रतीर्थादिसंयु
ताः॥तत्क्षेत्रंदृष्ट्वापुनःसर्वंपुनातिपापिनांहिस॥७॥गोमतीतीरस्थ
तानांसहस्रवक्त्रावलोकिनां॥दर्शनात्पातकंतेषांयातिजन्मशता
र्जितं॥८॥इतिहासिचपूर्वोक्तेश्रूयतांमुनिपुंगवाः॥दिलीपऋ
षिसंवादंपरमाश्चर्यवर्द्धनं॥९॥काश्यपास्तुवज्रलेपादिनष्टचित
स्वप्रयोदतिप्रयागादपिकश्चादिदिलीपोवाक्यमब्रवीत॥१०॥
दिलीपउवाच॥वज्रलेपस्तुकाश्यांवैसुघोरोयत्रनश्यति॥स्वस्त
स्रोप्यमहापुण्यंप्राप्ययत्रतदस्तिकं॥नश्यंतिपापानियस्मिन्न
देवेत्रेद्विजोत्तमातत्क्षेत्रंकथ्यतांपुण्यंत्रिलोक्यांयदिवर्त्तते॥११॥ ॥१३१॥
वसिष्ठउ॥वाराणस्यांयतिःकश्चित्त्रिदंडीमोक्षधर्मवित्॥जपन्त्रा

स्वार्थमध्येतुगायत्रींचसमाहितः॥१२॥कतत्रकाचित्समायाता
युवतीगजगामिनी॥तीरेसंस्थाप्यवासांसिगंगायाःस्नमन्नातये।
॥१४॥नग्नांतांवीक्ष्यचक्रीडंतीयतिर्मदनपीडितः॥दैवाच्छिन्नंसिते
मार्गतस्त्वैरण्याऽपांगमोहितः॥१५॥मनसाकामयामाससापि
तंतरुणंयतिं॥तयोश्चसंगतिस्तत्रसंजातापापकर्मणा॥तयाविमो
हितःसघस्तामेवानुससारसः॥तमीत्येयाचयामासन्यायतोऽन्या
तोधनं॥१७॥वाराणस्यांहिनस्यन्तश्चंडालस्यप्रतिग्रहः॥स्नानही
नोऽस्तुविःपापाराजौचौर्येणवर्त्तते॥१८॥कस्मिन्नकालेदुराचारो
भार्याद्योत्तवनेगतः॥ददर्शभ्रमदांतत्रमातंगीमदिरेक्षणां॥१९॥
तस्याप्रथमतारूण्यंदृष्ट्वाशर्वेणपाप्मनः॥वनेपिनिर्जनेतस्मिन्न

मातंगीसंगदूषितः॥२०॥ तथासद्यान्नपानादिस्तत्वान्यापमोहितः।
अश्नाति सुरयापाकं गोमांसं पापलंपटः॥२१॥ तद्गृहे निधनं प्राप्य
पापात्मा सर्वनिंदकः। वाराणसीप्रभावेन न प्राप्नोन्नरकं तदा॥
२२॥ किंतु तच्चरितं पापं तद्भुक्तं सुदारुणं। शूद्रीसंसर्गदोषेण जा
तोसौ क्रूरयोनिषु॥२३॥ वृकव्याघ्रोरगश्वानमृगालसूकरादिषु।
दुरंतां यातनां प्राप्तः शर्मलेशं न विंदति॥२४॥ एवं जन्मसहस्रेषु
नीतः स्वात्यापकर्मणः। मातंग्यासंगतं पापं न नष्टं पंचयुगायुतैः
२५॥ ततोसौ सप्तमे जातः श्वाकाको वापि जन्मनि। तथासौ रासभो
जातः पापात्मा सर्वनिंदकः॥२६॥ प्राणिनोत्रासयन्सर्वान्संप्रा ॥१३२॥
प्तो विंध्यपर्वते। अस्मानंतरं नाव्यं सकलाघ्नं च मद्भुतं॥२७॥ शू

द्रीसंगजपापेन नार्यश्चित्तमियोनिना। अनंतदुःखदा घोरा पुनः
पुनरवाप्यसः॥२८॥ मातंगीसंगपापानां फलं ह्यतिजुगुप्सितं। यु
गायुतसहस्रेषु भोक्तव्यमाणं सुदारुणं॥२९॥ अथाश्चर्यमभूत्त
त्र दिलीपश्रूयतां महत्। अलौकिकं च विंध्याद्रौ सर्वेषां विस्मया
वहं॥३०॥ दृष्ट्वा द्वारवतीं कश्चित्तल्पस्वक्रे सुशोभने। गोमतीतीर
तस्तु विंध्यं प्राप्तः सपापिकः॥३१॥ नाम्नाचक्रस्य प्रसादस्य स्कंधेष्व
चाप्रदर्शितः। प्रयास्ये स्वकं देहं तत्र दृष्टपि पिरास्त सौरौ हसे क्रूरक
र्मिणं दृष्ट्वा च त्वेतु मागतो। यदि प्राप्तमिति तुल्लोना कपन्नतल्पयो
पिकः॥३२॥ तत्पदर्शनमात्रेण वज्रलेपः सुदारुणः। वाराणसीस
मुद्भूतो नस्मसादेवक्त्रमणात्॥३३॥ जन्मकोटिशतेनापि दुःखभोगेन

नश्यः ॥ तत्पापपर्वतो दग्धः सहसा पांथिकदर्शनात् ॥३५॥ दग्धे यत्त्र
रत्नावयघैर्निर्मुक्तौ यथा शशी ॥ रेजे पुण्यप्रकाशेनं सहसा पांथिकदर्श
नात् ॥३६॥ ततोऽभिमुखमभ्येत्य द्वारकापांथिकं मुदा ॥ ननाम श्रद्धयात्य
मो तद्दर्शनमहोत्सवः ॥३७॥ नत्वाथ विस्मितः प्राह श्वेतो मेत वदर्शनाद्
गतो घोरतमो नावः प्राप्तास सिद्धिरुत्तमा ॥३८॥ कस्माच्च मागतो नह्रस
त्वावः किं तवैदृशः ॥ वज्रलेपस्तु काश्यां वै दग्धस्ते दर्शनादनु ॥३९॥ व
सिष्ठ उ ॥ इत्येवं राक्षसेनोक्तं श्रुत्वा सहसा स्वपांथिकः ॥ विस्मयं परमाप
न्नः प्राह तेऽदृष्टमानसः ॥४०॥ पांथिक उ ॥ श्रीमद्द्वारवतीं दृष्टुं द्यायतो
स्य च राक्षसः ॥ वज्रलेपहरोऽस्माकं प्राप्तावः सहसा दर्शनात् ॥४१॥ गोम
त्यां यस्नानस्नात्वा पश्येच्च कृष्णमुखांबुजं ॥ स सर्वान्नुद्धरेत्पापादपि त्रैलो ॥१३३॥

क्यदाहजात् ॥४२॥ वसिष्ठ उवाच ॥ इत्युक्तो राक्षसो हृष्टः शुद्धात्मा
न्वितो सयुतः । नत्वा तं दक्षिणं सख्या संप्राप्तो द्वारकां तदा ॥४३॥ गोम
त्यां स्नात्वा तु सत्वा प्राप्तो स वै कृष्णपदे स्तूयमानः सुरेशानैर्गंधर्वैः पु
ष्पवर्षिभिः ॥४४॥ इच्छे महाश्रज्ञा वोऽस्या द्वारकायाः प्रकीर्तितः ॥ न प्र
रोहंति पापानि यस्याः पांथिकदर्शनात् ॥४५॥ द्वारकायां तु किं वाच्यं
न प्ररोहंति पातकं । तद्देवदर्शी पापानां विष्णुना स्थापितो भुवि
॥४६॥ इत्येतत्कथितं राजन्नयत्पृष्टो देवयानघ ॥ सर्वक्षेत्रोत्तमं दे
त्रे वज्रलेपविनाशनं ॥४७॥ प्रह्लाद उ ॥ वसिष्ठेनोदितं श्रुत्वा दिली
पो हृष्टमानसः । द्वारकाक्षेत्रराजत्वं ज्ञात्वा सविस्मयं ययौ ॥४८॥ य
यौ द्वारवतीं राजा देवदेवस्य सादरात् । सहसं दृष्ट्वा परां सिद्धिं संप्रा

श्रोदेवमंदिरे॥४२॥ इति श्रीद्वारकामाहात्म्ये अष्टाविंशोध्यायः॥२८॥
प्रह्लाद उ०॥ अहो क्षेत्रस्य माहात्म्यं समंतात् द्वादशयोजनं। दिविस्था
यत्र पश्यंति सर्वानेव चतुर्भुजान्॥१॥ अहो क्षेत्रस्य माहात्म्यं
दृष्ट्वा नित्यं चतुर्भुजान्। द्वारकावासिनः सर्वान्नमस्यंति दिवौकसः।
२॥ अहो क्षेत्रस्य माहात्म्यं शृण्वंतु ऋषयोमलाः। मुक्तिर्नेच्छेति तत्रस्थाः
सहस्रसेवासदा सेवा॥३॥ अहो क्षेत्रस्य माहात्म्यं त्रैलोक्योपरि रा
जते यत्र पश्यंति ऋषयो देवाः वर्तंते पापिपंडिताः॥४॥ सर्वज्ञा अप्यस
र्वज्ञा द्वारकामध्यवर्तिनः। ब्रह्मेशानादिदेवेभ्योधिकाः हृष्टो यत्र सदा स्थि ॥१३५॥
ताः॥५॥ अपि कीटपतंगाद्याः पशवोथ सरीसृपाः। विमुक्ताः पापि
नः सर्वे द्वारकायाः प्रभावतः॥६॥ किं पुनर्मानवा नित्यं द्वारकायां

वसंति ये। सोत्सवा हृष्टदेवस्य सेवायां विजितेंद्रियाः॥७॥ या गतिः
सर्वजंतूनां द्वारकापुरवासिनां। सा गतिर्दुर्लभा नूनं नानाम्
रतसा॥८॥ क्षेत्रेभ्यः सर्वतीर्थेभ्यो द्वारकायाः प्रशस्यते। वासः स्थानि
यतस्तत्र सदा तिष्ठंति सादरं॥९॥ सर्वेषु क्षेत्रतीर्थेषु वसतां वर्षको
टिभिः। तत्फलं निमिषार्द्धेन द्वारकायां दिने दिने॥१०॥ द्वारकायां हुतं
जप्तं दत्तं यच्च तपः कृतं। सर्वं कोटिगुणं विप्रास्त्वनंतं सहस्रं निश्चितं॥११
द्वारकायां स्थिताः सर्वे नरा नार्यश्चतुर्भुजाः। श्रीसहस्रस्य सदा दृ
ष्टा व्यापार्षदोत्तमाः॥१२॥ द्वारकावासिनः सर्वान् यः पश्येत्पार्षदोत्त
मान्। सत्यं सत्यं द्विजश्रेष्ठाः सहस्रस्याति प्रियो भवेत्॥१३॥ सत्यं स
त्यं पुनः सत्यं नान्यतं मम भाषितं। द्वारकावासिनः सर्वे नरा नार्यश्च

तुर्भुजः ॥१४॥ द्वारकावासिनः सर्वान्दोषबुध्वा विपश्यन्ति। सत्यंस
त्यं हि जश्रेष्ठाः तस्मात्तेन विदूषितः ॥१५॥ द्वारकावासिनो ये वै निंदन्ति
पुरुषाधमाः। तस्मात्पापा विहीनास्ते पतंति दुःखसागरे ॥१६॥ जयंतेन
नृशंसेन स्नात्वा ज्ञात्वा यो पिता ग्निहिरे। कर्णीतात्स्वा उतातै वै स्फूर्छितापुनस
त्थिता ॥१७॥ त्वां दिष्ट्वा द्विजयंतस्त्वं वदंतो पि विघातिताः। स्मारयंतं जयं
तेन सर्वपापं सुदारुणं ॥१८॥ जयंतउ॥ किंस्तत मेद नाग्ये वै यत्पापं
च सुदारुणं। सर्वपुण्यफलं लब्ध्वा द्वारकावासमुत्तमं ॥१९॥ द्वारकावा
सिनां निंदा महापापाधिका ध्रुवं। न निवर्तेत तत्पापं स्वाग्नेयं परामृ
श्वरी ॥२०॥ अतः सहस्रज्ञया सर्वान् विशुद्धास्ते वदाम्यहं। वैष्णवानां ॥१३५॥
च निंदायाः फलं भुक्तं सुदारुणं ॥२१॥ ततस्तु द्वारकायां वः पुण्यं जन्म

भविष्यति। तस्मान्सर्वतोप्य संसिद्धिर्भविष्यति सुदुर्लभा ॥२२॥ तस्मात्
मुच्यतां पापं जातं वैष्णवनिंदनात्। तत्रत्यांनां जन्तुनैव यमद्रुम
ईश्वरः ॥२३॥ ब्रह्मोवाच॥ तस्मात् द्वारवती गत्वा पश्यपसर्वां स्त्वत्तु भुंजान
संसेव्यो भगवान्सम्यक् सर्वेषां प्रीतिदायकः ॥२४॥ अतो विप्राः सदा
दृश्या द्वारकावासिनो जनाः। दत्तमन्नाणुमेतेषां तदक्षय फलं भवे
त् ॥२५॥ गोमतीतीरमाश्रित्य द्वारकायां प्रयच्छति। यत्किंचिद्धनं
विप्राः श्रूयतां तत्फलोदयं ॥२६॥ हेमभारहं सेन्द्रे सुरविचारे रविग्र
हे। कुरुक्षेत्रे यदाप्नोति गजाश्वरथदानतः ॥२७॥ सहस्रगुणितं य
स्मात्सत्यं सत्यं मयोदितं। हेममाषाईदानेन द्वारकायां तु सर्वदा ॥२८॥
द्वारकायां तु यः कुर्याद्दन्नदानं ससागरां। तेन एकत्र तिनिः सर्वं दत्ता॥

न्त तत्रात संख्यया॥ पत्राणां चैव पुष्पाणां नैवेद्यं सिक्थ संख्यया॥ स
स्र देवस्य पूजाया अनंगुणुण संख्यया॥२९॥ अन्नदानेन यः कुर्या
त् द्वारकायां तु तत्फलं। न शक्तो वक्तुं संख्यापि चतुराननो शेषमहेश्व
रः॥३०॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्रा अप्यधमत्यजातयः। नारी वा द्वार
कायां वै न कुर्यावासं करोति यः॥३१॥ पक्षमासं चैकरात्रं वा निवसे
द्यः समाहितः। तस्यापि सकलां सिद्धिं मंते सायुज्यमाप्नुयात्॥३२॥
इति श्रीद्वारकामाहात्म्ये द्वारकामाहात्म्यवर्णनं नामाध्यायः॥ॐ॥
॥ॐ॥ श्रीरस्तु॥ लेखकपाठकयोः शुभमस्तु॥ श्रीगोपीजनवल्लभो ॥१३८॥
जयतु॥ ॥ॐ॥ ॥ॐ॥ ॥ॐ॥ ॥श्री॥ श्री॥ श्री॥ श्री॥ श्री॥ श्री॥ श्री॥ ॐ॥